

SISUKORD

Eessõna	4
Terminoloogia	5
1. Sissejuhatus.....	6
2. Teoreetiline taust.....	8
3. Naiste varjupaiga eesmärgid ja põhimõtted	19
4. Naiste varjupaiga rajamine ja rahastamine	25
5. Naistele ja lastele pakutavad teenused.....	35
6. Haldusjuhtimine, personal ja finantskorraldus	49
7. Turvalisus ja turvameetmed.....	64
8. Elu varjupaigas	68
9. Avalikud suhted ja ühiskondliku teadlikkuse tõstmine.....	76
10. Võrgustikutöö ja ühisprojektid.....	84
11. Kvaliteedi tagamine, dokumentatsioon ja teenuste analüüs.....	89
12. Täiendavad sotsiaalsed vajadused, soovitused.....	94
Kirjandus	100
Lisa 1 Rahvusvahelised dokumendid	109
Lisa 2 Turvaplaan.....	115

Teine trükk

Daphne projekt:

IMPROVE – Quality services for victims safety
(JLS/2006/DAP-1/279/WC30-CE-0117538/00-20)

Projekti koordinaator:

WAVE Co-ordination Office / Austrian Women's Shelter Network, Bacherplatz 10/4, A-1050
Viin, Austria

Tõlge eesti keelde:

Reet Hiiemäe (Eesti)

Projektipartnerid:

Andrea Brem (Viini Naiste Varjupaigad, Austria), Elke Griemens (Erftkreisi Naiste Varjupaik, Saksamaa), Györgyi Toth (NaNE, Ungari), Patricia Lopes (AMCV, Portugal), Angela Romanin (Casa delle Donne Bologne, Itaalia), Ruth Bartussek (Styria Naiste Varjupaik, Austria), Julia Kalimeri (APANEMI, Küpros), Dusana Karlowska (Fenestra, Slovakkia), Liliija Vasiliauskiene (Vilniuse Naiste Kodu, Leedu), Sirje Otstavel (Tartu Naiste Varjupaik, Eesti), Spela Veselic (SOS Drustvo Telefon, Sloveenia), Urszula Nowakowska (Praw Kobiet Keskus, Poola)

Assotsieerunud partnerid:

Ulfet Tayli (Mor Cat Kadin Siginagi Vakfi, Türgi), Julia Szigeti (ARTEMIS, Rumeenia), Savka Todrovska (Naisorganisatsioonide Liit, Makedoonia)

Teise trüki väljaandmise koht ja aeg: Viin 2008

Teise trüki väljaandmist toetavad: Euroopa Komisjon, Daphne Programm 2006

Austria Föderaalne Sotsiaalkaitse, Arengu ja Tarbijakaitse Ministeerium
Viini Linnavalitsuse rahvusvaheliste suhete ja naisküsimumuse osakond

Projekti koordinaator:

WAVE Co-ordination Office / Austrian Women's Shelter Network, Bacherplatz 10/4, A-1050
Viin, Austria

Toimetajad:

Birgit Appelt (WAVE Co-ordination Office), Verena Kaselitz (WAVE Co-ordination Office), Rosa Logar (Domestic Violence Intervention Centre Vienna, Austria)

Projektipartnerid:

Patricia Lopes (AMCV, Portugal), Angela Romanin (Casa delle Donne Bologna, Itaalia), Sirkka Perttu (National Women's Line, Soome)

Assotsieerunud partnerid:

Sevi Chatzifotou (University of Heraklion, Kreeka), Elke Griemens (Women's Refuge Erftkreis, Saksamaa), Judit Herman (NaNE, Ungari), Sandra Messner (Refuge Association Vienna, Austria), Anamaria Simon (Artemis, Rumeenia)

Disain: Eveline Wiebach

Küljendus: Marinela Vecerik (WAVE Co-ordination Office)

Väljaandmise koht ja aeg: Viin 2004

Toetajad: European Commission, Daphne Programme 2003

Finnish Ministry for Social Affairs and Health

Austrian Federal Ministry of Health and Women's Affairs

The Chief Executive Office, Vienna – International Relations & Women's Affairs

The Chief Executive Office, Vienna – Frauenbüro der Stadt Wien MA 57

E E S S Ö N A

See käsiraamat koostati 2003. – 2004. aastal Euroopa Komisjoni Daphne programmi poolt rahastatud projekti "Juhised naiste varjupaiga loomiseks ja käigushoidmiseks" raames. Tänu 2007. aastal Daphne II programmi raames läbiviidud üheaastasele jätkuprojektile "IMPROVE – kvaliteetsed teenused lähisuhtevägivalla ohvritele" tõlgiti käsiraamat veel kuude keelde: poola, kreeka, sloveenia, rumeenia, slovaki ja eesti keelde – raamatu sisu jäi samaks. Seni oli käsiraamat tõlgitud juba kaheksasse keelde (saksa, inglise, soome, itaalia, portugali, ungari, serbohorvaadi ja leedu keelde). Kõiki käsiraamatu versioone on võimalik tasuta alla laadida WAVE veebilehelt (www.wave-network.org) või tellida WAVE büroost (office@wave-network.org). 2008. aastaks, kui projekt lõpeb, on võimalik WAVE veebilehelt tasuta alla laadida ka tõlkeid uutesse keeltesse.

Lisaks sellele kasutati käsiraamatut projekti "IMPROVE" raames baasmaterjalina spetsiaalse koolitajate koolitamise kontseptsiooni väljaarendamiseks, mille sisuks on väljaõpe naiste varjupaikade ja muude naissoost vägivallaohvritele ja nende lastele mõeldud teenuste loomise ja käigushoidmise alal. Selle materjali väljatöötamisega tegeles projekti IMPROVE raames 14 Euroopa maa ekspertidest koosnev töögrupp. Kõiki neid koolitusi ja koolitusmaterjale on võimalik tellida WAVE büroost.

Põhjuseks, miks esimese projekti raames töötati välja käsiraamat ja algatati lisaks ka jätkuprojekt, olid arvukad naiste ja naisühenduste pöördumised WAVE Koordineerimisbüroo / Naistevastase Vägivalla Tõkestamise Euroopa Infobüroo poole. Pöördujate soov oli luua vägivald kogunud naistele varjupaik ja saada sellega seoses oluliste planeerimist ja töökorraldust puudutavate sammude kohta baasteavet. Käesoleva raamatu eesmärk on sellele vajadusele vastu tulla. "Vägivallast vabaks" käsitleb eelkõige praktilisi teemasid, millega puutuvad kokku naised, kes soovivad rajada naiste varjupaiga, tegeleda selle töö korraldamisega ja ise seal töötada, kuigi lühidalt tuleb juttu ka naistevastase vägivalla spetsiifilisest teoreetilisest taustast.

Esimese Daphne projekti raames (2003/04) kutsuti käsiraamatu koostamiseks kokku kaheksa riigi ekspertidest koosnev tööühm. See võimaldas kaasata töösse väga laia kogemustespektri ja panna kokku väljaande, mida saab kasutada kogu Euroopas.

Toimetajad ja projektipartnerid oleksid tänulikud Teie täiendavate kommentaaride ja soovitude üle (office@wave-network.org). Loodame, et see käsiraamat aitab kehtestada kvaliteetsete teenuste üldised standardid kogu Euroopas, samuti loodame, et see aitab kaasa uute varjupaikade loomisele ja juba olemasolevate teenuste täiustamisele.

WAVE tänab Euroopa Komisjoni, Austria Föderaalset Sotsiaalkaitse, Arengu ja Tarbijakaitse Ministeeriumi ja Viini Linnavalitsuse naisküsümuse osakonda (MA 57) rahalise toetuse eest.

Toimetuskolleegium

TERMINOLOOGIA

Loetavuse hõlbustamiseks on käsiraamatus üldiselt kasutatud käesolevat teemat puudutavas erialakirjanduses kõige laiemalt käibelolevaid termineid. Siiski peab toimetuskolleegium oluliseks selgitada, mida täpsemalt toimetajad nende terminite all mõistavad.

Varjupaik / turvakodu: Varjupaiga ingliskeelne vaste "refuge" on kasutusel Euroopa inglise keelt kõnelevates maades ja see tähendab oma kodus (enamasti meeste poolt toime pandud) vägivalda kogenud naistele ja lastele mõeldud turvalist pelgupaika. Ingliseelse sõna "shelter" tähendus on täpselt samasugune, kuid see on rohkem kasutusel Põhja-Ameerikas ja Austraalias. Eestikeelse vastena kasutatakse käesolevas raamatus väljendit "naiste varjupaik".

Perevägivald: tähendab perekonnas ja lähisuhetes toimuvat vägivalda, mille toimepanijaks on mõni naisele lähedane isik. Toimepanija on peaaegu alati naise partner või ekspartner, mõnikord ka teised meessoost sugulased. Ohvriteks on valdavalt naised ja nende lapsed.

Ohver: sõna kasutatakse tähenduses "vägivalda kogenud isik" (st mitte passiivse ohvri tähenduses).

1. SISSEJUHATUS

Naiste- ja lastevastane vägivald on inimõiguste rikkumine. Õigupoolest on see üks kõige levinumaid inimõiguste rikkumisi kogu maailmas. Euroopa ei ole selles suhtes erand. Põhiliseks naistele ja lastele tekitatud füüsiliste ja psüühiliste vigastuste põhjustajaks on vägivald, mis toimub koduses kontekstis – perekonnas ja lähisuhetes. Kaasaegsed uurimused on näidanud, et veerand kuni kolmandik Euroopa naistest on kogenud nende vahetusse suhtlusringkonda kuuluvate isikute poolt toimepandud vägivalda. Kui välja arvata vähesed erandid, siis on vägivallatsejad meessoost: partnerid, abikaasad, isad või vennad. Meie ühiskonnas prevaleerivatest sotsiaalsetest ja majanduslikest tingimustest johtuvalt on paljud mõne pereliikme vägivaldsuse ohvriks langenud naised ja lapsed sunnitud oma kodust lahkuma, et pääseda vägivalda käest, tagada ellujäämine, turvalisus ja kaitstud. Suur hulk neist pöördub naiste varjupaikadesse.

Varjupaikadel on püüetes naiste- ja lastevastast vägivalda tõkestada võtmeroll. Esimeste varjupaikade loomisest (1970. aastate alguses) peale on neil olnud ühiskonna arengus oluline osa, mis ei piirdu ainult naistele ja lastele turvalise keskkonna pakkumisega, vaid hõlmab ka meeste ja naiste võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste edendamist ja põhiliste inimõiguste – kehalise, emotsionaalse ja vaimse enesemääramisõiguse – täitmise tagamist.

Euroopas oli meeste poolt naiste ja laste suhtes toimepandav vägivald kuni 1970. aastate alguseni (Ida-Euroopas kuni 1990. aastate alguseni) tabuteemana kõrvale tõrjutud. Esimene naiste varjupaik avati 1972. aastal Londonis. Briti saartel avati veel mitmeid teisigi varjupaiku enne, kui varjupaikade liikumine jõudis välja Lääne-, Kesk- ja Põhja-Euroopasse, hiljem ka Lõuna-Euroopasse ning pärast raudse eesriide langemist ka Ida- ja Kagu-Euroopa maadesse. Hetkel on Euroopas kokku umbes 1500 naiste varjupaika.

Kuid paljudes Euroopa maades – eriti Lõuna- ja Ida-Euroopas – on jätkuvalt puudus varjupaikadest, mis pakuksid tuge vägivalda kogenud naistele ja nende lastele. Naised, kes üritavad oma kodulinna ise varjupaiga rajada, satuvad sageli silmitsi ületamatute takistustega: rahalise toetuse puudumisega või riiklike või kohalike autoriteetide soovimatusega koostööd teha. Ent ka ebastabiilse rahalise toetuse korral püüavad need naised tagada varjupaiga toimimise nii kaua kui vähegi võimalik.

Samas pole pelk (puuduliku turvalisusega) ulualuse pakkumine perevägivaldaohvrite jaoks veel piisav abi. Olulisim, mida varjupaigad vägivalda kogenud naistele ja lastele pakkuda saavad, on jõustamine: naised julgustatakse aktiivselt ise oma elu korraldama ja turgutatakse nende enesekindlust. Varjupaigas viibivatel naistel ja lastel peab tekkima turvalisuse tunne.

Euroopa Liidu viimane laienemine toimus 2004. aastal. Uued liikmesriigid pidid liikmestaatuse saamiseks üle võtma terve hulga seadusi ja regulatsioone. Samas on sotsiaalsfääris käibivad standardid – eriti just naistevastase vägivalla delikaatses valdkonnas – liikmesriigiti jätkuvalt äärmiselt erinevad, sõltumata sellest, kas tegemist on uute või vanade liikmesriikidega.

Women Against Violence Europe (WAVE), mis toimib naistevastase vägivalla tõkestamisega tegelevate organisatsioonide üle-euroopalise võrgustikuna, on käsitletud Euroopat ühtse geograafilise tervikuna. Meie eesmärgiks on alati olnud kogemuste ja teadmiste vahendamine. Euroopa Komisjoni (Daphne programm) abiga on WAVE Büroo koostanud mahuka andmebaasi, mis sisaldab teavet vägivalla ennetamise kohta peaaegu kõikides Euroopa maades, selles leidub andmeid rohkem kui 2000 organisatsiooni kohta. Aastal 2000 koostas WAVE koolitusprogrammi vägivallaohvrite abistamisega tegelevatele professionaalidele üle kogu Euroopa.

Käesolev raamat, mida finantseeris samuti Euroopa Komisjoni Daphne programm, on mõeldud selleks, et standardite formuleerimise ja hilisema kasutuselevõtmise protsessi Euroopas hõlbustada. Me näeme seda käsiraamatut olulise sammuna Euroopa Kohtu 15. märtsil 2001. aastal tehtud raamotsuse elluviimisel – nimetatud otsus (2001/220/JHA) käsitleb ohvrite kaitset kriminaalmenetluse ajal ning selles on ära toodud juhised ja meetodid perevägivalda ohvrite professionaalseks abistamiseks.

1.1 LÜHIKE ÜLEVAADE VARJUPAIKADE ERINEVAST STAATUSEST EUROOPAS

Vajadus varjupaikade arvu suurendamise järele selgub uuringust, mille WAVE viis läbi 2001. aastal ühe DAPHNE projekti raames. Eksperdid tollal viieteistkümnest Euroopa Liidu liikmesriigist ja kahesteistkümnest kandidaatriigist uurisid olemasolevate varjupaikade taset ning uurimistulemused avaldati brošüüris pealkirjaga "More than a roof over your head" ("Rohkem kui vaid katus pea kohal"). Uurimuse lähtepunktiks oli küsimus, kui paljusid perekondi (1 naine pluss lapsed) suudaksid Euroopa varjupaigad majutada. Ühes 1986. aastal välja antud soovitusel deklareerib Euroopa Parlamendi Naiste Õiguste ja Võrdsete Võimaluste Komitee, et vajalik oleks ühe varjupaigakoha olemasolu 10000 elaniku kohta.

Nimetatud uurimuse tulemused andsid adekvaatse pildi kõigi osalenud maade abivõimalustest ja ennetusmeetmetest (andmed puudusid või olid ebapiisavad Prantsusmaal, Itaalia, Hispaania, Küprosel, Leedul ja Läti kohta). Eelmainitud standardile vastasid ainult Luksemburg, Holland ja Põhja-Iirimaa, üsna ligilähedasel ka Rootsi.

Kandidaatriikidest oli ainult Malta enam-vähem standardiga kooskõlas. Pooled vajalikest varjupaigakohtadest olid olemas Taanil, Saksamaal, Iirimaa, Inglismaal, Šotimaal ja Walesil, samas Austrial, Belgial ja Soomel oli ainult umbes kolmandik nõutavatest varjupaigakohtadest. Nendest riikidest jäi napilt maha Sloveenia oma 89 varjupaigakohaga. Kreeka ja Portugali olukord oli halvemgi. Nagu juba märgitud, leidis väga vähe varjupaigakohti vägivalda kogunud naiste ja laste jaoks Ida-Euroopa maades. Nendes maades napib varjupaiku, olemasolevad varjupaigad elavad pidevas sulgemise ohus ja ei suuda majutada suurt hulka naisi, kes kõik vajavad toetust ja kaitset. Lisaks sellele on Ida-Euroopa maad silmitsi vaeste ja ebaturvaliste oludega, mis annavad vähe lootust olukorra paranemiseks lähemas tulevikus – need on faktorid, mis ainult süvendavad koduse ja ühiskondliku vägivalla probleemi.

Uutes liikmesriikides on olemas vähemalt mõned varjupaigad ning toetusorganisatsioonide hulk ja tegevuste spekter on viimastel aastatel suurenenud. Sellistes maades nagu Gruusia ja Ukraina on aga olukord jätkuvalt keeruline. Majanduslik madalseis ja poliitiline ebastabiilsus on kaasa toonud mitte ainult perevägivalla, vaid ka teiste naistele suunatud vägivallavormide esinemise sagenemise. Vaatamata nendele probleemidele üritavad naised paljudes maades – ka Ida-Euroopas – luua teenuseid naiste toetamiseks. Näiteks Venemaal (ja see kehtib ka mitmete teiste maade kohta) on naisorganisatsioonid viimase kümne aastaga suutnud moodustada rohkem kui viiekümnest naiste kriisikeskusest koosneva võrgustiku (ANNA – Assotsiatsioon Ei Vägivallale, vt Lisa). Käesolev käsiraamat on mõeldud kõikide selliste initsiatiivrühmade aitamiseks.

1.2 SELLE KÄSIRAAMATU KOOSTAMISEST

Kaheksa maa eksperdid ja varjupaigatöötajad, kellel on seljataga aastatepikkune teemakohane töökogemus, ühendasid oma praktilised ja teoreetilised teadmised, et luua sidus, praktilise suunilusega lähenemine, mille võtab kokku käesolev raamat. Varjupaiga rajamine tähendab vastuste leidmist arvukatele küsimustele, nagu näiteks: Milliseid turvameetmeid tuleks kasutada? Milliseid tingimusi on vaja nõustamistööks või lastele mängukoha loomiseks? Kuidas teavitada avalikkust naiste varjupaiga olemasolust, kui selle aadress on salastatud?

Lisaks vastuste andmisele varjupaiga loomisega seonduvates praktilistes küsimustes üritavad projekti algataja *Women Against Violence Europe (WAVE)* ja projektipartnerid (Sirikka Perttu Soome organisatsioonist Naistenlinja, Angela Romanin ja Elisa Marchiani organisatsioonist Casa delle Donne per non subire a violenza Bologna, Patricia Lopes organisatsioonist AMCV Portugal, Elke Griemens Erftkreisi varjupaigast, Sandra Messner Kolmandast Viini Naiste Varjupaigast, Sevaste Chatzifotiou organisatsiooni

TEI Sotsiaaltöö Osakonnast Kreetalt, Judit Herman organisatsioonist Nane Budapestist ning Anamaria Simon organisatsioonist Artemis Rumeenia) paika panna naiste varjupaikade kvaliteedistandardid.

Projekti esimese etapi sisuks oli olemasoleva allikmaterjali põhjalik läbivaatamine. Sellele järgnes esimene töökohtumine 2003. aasta detsembris, mille käigus osalejad määratlesid täpsemalt käsiraamatu sisu ja arutasid selle peensusteni läbi. Koostajad väljendasid oma eelistusi konkreetsete käsiraamatu osade koostamise suhtes, lähtudes oma olemasolevatest oskusteadmistest erinevates valdkondades. Projekti järgmine etapp kestis 2004. aasta jaanuarist kuni aprillini ja selle käigus koostati üksikpeatükid, mis arutati ühiselt läbi maikuus toimunud töökohtumisel. Lõplik toimetamistöö sai tehtud 2004. aasta juulikuu lõpuks.

1.3 KÄSIRAAMATU EESMÄRK JA SIHTGRUPID

Käsiraamatu põhieesmärk on pakkuda praktilist abi inimestele, kes soovivad rajada naiste varjupaika. Arvestades suurte erinevustega erinevate Euroopa maade naiste varjupaikades kehtivate standardite osas on sellise ühistööna sündinud käsiraamatu üks eesmärke aidata parandada käibivaid standardeid nendes piirkondades, kus see on hädavajalik, ning käivitada teenuse kvaliteedi tõstmise huvides ühtlustamisprotsess. Käsiraamatu põhiliseks sihtgrupiks on naiseksperdid, kes soovivad rajada varjupaiga vägivalda kogenud naistele, ja naised, kes soovivad sellises varjupaigas töötada. Just järjest kasvav vajadus varjupaikade järele, seda eriti Ida- ja Kagu-Euroopa maades, tõi endaga kaasa idee anda välja kogu Euroopa naiste varjupaikadele mõeldud käsiraamat. Lõpptulemusena saavad sellest projektist kasu kodust vägivalda kogenud naised ja lapsed.

Samas ei saa panna ülesannet pakkuda teenuseid koduse vägivalla ohvritele pelgalt naisorganisatsioonide õlgadele. Paljude aastate jooksul on naistevastase vägivalla tõkestamisega tegelevad varjupaigad ja naisorganisatsioonid võidelnud varjupaikade piisava riikliku rahastamise eest. Seega on üheks käesoleva käsiraamatu oluliseks sihtgrupiks ka poliitikud, riigiametnikud, riiklikud rahastamismehhanismid ja/või erasponsorid. Lisaks sellele tahab käsiraamat pakkuda mitmesuguste erialaasjatundjatele, samuti ajakirjanikele ja avaliku elu tegelastele täiendavat teavet naiste varjupaikade rolli kohta ühiskonnas.

2. T E O R E E T I L I N E T A U S T

Naiste varjupaikade töö baasiks on arusaamine naistevastase vägivalda põhjustest, selle avaldumisvormidest ja mõjust ohvritele. Naistevastast vägivalda tuleb vaadelda ja analüüsida sugudevaheliste suhete ajaloolises, poliitilises ja sotsiaalses kontekstis. Kõik katsed käsitleda naistevastast vägivalda individuaalse probleemina või puudulikkusest vastastikusest suhtlemisest tingituna on määratud paratamatult läbikukkumisele ja ei saa kaasa tuua olukorra muutumist paremuse poole. Rahvusvahelised ringkonnad on seda seisukohta oma dokumentides ja soovitusetes ikka ja jälle rõhutanud ning kuulutanud naistevastase vägivalda sõnaselgelt inimõiguste rikkumiseks.

2.1 NAISTEVASTASE VÄGIVALLA PÕHJUSED

“Naistevastane vägivald on ajalooliselt väljakujunenud meeste ja naiste vaheliste ebavõrdsete võimusuhte väljendus, mis on põhjustanud meeste domineerimise naiste üle ja diskrimineeriva käitumise naiste suhtes ning naiste potentsiaali täieliku realiseerumise takistamise.” (United Nations 1996, 75)

Ajaloolises perspektiivis andis protsess, mille käigus kujunes välja kaasaegne riigikord, võimu perekonnas mehe kätte (Sauer 2002). Mehe domineerimine naise üle perekonnas sätestati ka seadustes ning ühiskondlikes normides ja struktuurides. Naised said valimisõiguse palju hiljem kui mehed, pikka aega välistati nende ligipääs haridussüsteemile ja aktiivsele tegevusele poliitika vallas, paljudes valdkondades jäeti nad ilma õiguslikust staatusest, nad allutati isadele või abikaasadele ja neil ei lastud teha nende endi elu puudutavaid otsuseid. See tähendas, et paljud naiste elu aspektid olid piiratud kitsendustega ja nende areng oli takistatud. Johan Galtung – Norra teerajaja rahu ja konfliktlahendamise teemasid käsitlevate uurimuste alal – defineerib eelmainitud kui vägivaldseid struktuure. Galtung kinnitab, et olukorras, kus inimesi sunnitakse alluma mingitele väljastpoolt tulevatele jõududele, mis hoiavad nende kehalise ja intellektuaalse edenemise madalamal tasemel, kui seda võimaldaks nende tegelik potentsiaal, on alati põhjust rääkida vägivaldast (Galtung 1971, 57).

Isegi Euroopas jäid paljud vanad patriarhaalsed struktuurid kehtima veel kahekümnenda sajandi alguskümnenditelgi. Mõningates maades ei saanud naised valimisõigust enne Teise Maaailmasõja lõppu. Paljude maade abieluseadused kinnitasid kuni 1970. aastateni, et perekonna peaks on mees ning naise kohus on talle kuuletuda. Abielusisene vägistamine ei ole praegugi veel kõikides Euroopa maades kuritegu. 1970. aastate alguses toimus teine naisliikumise laine, mis (taas)tõstatas nii struktuurilise kui isikutevahelisel tasandil avalduva naistevastase vägivalda kui ühiskondliku probleemi. Naised olid sunnitud jätkuvalt kogema oma abikaasade või partnerite regulaarset vägivalda, kuid pidid tihti tõdema, et riigi- ja kohtuametnikele ei paku selle vägivalda vastu võitlemine mingit huvi.

Paljudel juhtudel jäi abikaasade või partnerite poolt toime pandud vägivald karistamata, ja seda isegi siis, kui naistel jätkus julgust oma kogemustega avalikkuse ette tulla ja vägivaldseid kohtusid kaevata. Riik tegi – ja teatud mõttes teeb siiani – väga vähe jõupingutusi selleks, et koduse vägivalda juhtumeid üldse menetletaks. Ametkonnad kaldusid jätma oma muidu piiramatud volitused koduse vägivalda juhtumite puhul rakendamata, kuulutades, et "õigus valitseda" kuulub mehele – kui mitte juriidilises mõttes, siis vähemalt praktikas. Paljudes valdkondades on meeste ja naiste võrdõiguslikkus nüüdseks seadusega au sisse tõstetud – suuresti tänu Euroopa Liidu diskrimineerimise vastasele poliitikale. Tegelikult aga on paljudes organites diskrimineerimine ja ebavõrdus endiselt alles. See on üks piiravatest faktoritest, mille tõttu naised on sunnitud jätkama elu vägivaldses paarisuhtes ja mis muudab emantsipeerumise raskeks. Seega saab naistevastase vägivalda vastu võitlemine olla tõhus ja reaalselt vägivaldsust vähendav ainult siis, kui luubi alla võetakse ka struktuuriline ebavõrdsus.

2.2 NAISTEVASTANE VÄGIVALD ON INIMÕIGUSTE RIKKUMINE

Esimene kord üldse, kui üks oluline rahvusvaheline organisatsioon deklareeris, et naistevastane vägivald ei ole ei "isiklik" ega "rahvuslik" probleem, oli Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konverentsil Viinis. Kogu maailma naisorganisatsioonid olid selleks pinnast ette valmistanud ja koostanud esildise, millele andsid oma allkirja üle poole miljoni inimese (Bunch/Reilly 1994). Konverentsi lõppdokument – Viini Deklaratsioon – sedastas, et naistevastase vägivalla aktid on inimõiguste rikkumine ka sellistel juhtudel, kui need pannakse toime nn privaatsfääris (United Nations 1993a).

Viini Deklaratsioon sedastab: "Naiste ja tüdrukute inimõigused on üldiste inimõiguste võõrandamatu ja lahutamatu osa [.....]. Soolisel kuuluvusel põhinev vägivald ja kõik seksuaalse ahistamise ja ekspluateerimise vormid, kaasa arvatud need, mis on tingitud kultuurilistest eelarvamustest ja rahvusvahelisest inimkaubandusest, on kokkusobimatud inimolendi väärikuse ja väärtusega ning tuleb seega kõrvaldada." (United Nations 1993a, 18)

Järelikult lasub vastutus vägivalla lõpetamise ja naissoost kodanike tõhusa kaitsmise tagamise eest riigi õlgadel.

Veidi hiljem andis Ühinenud Rahvaste Organisatsioon välja Deklaratsiooni Naistevastase Vägivalla Vastu (United Nations 1993b (selle ja teiste oluliste rahvusvaheliste dokumentide väljavõtete kohta vt Lisa)) ja määras ametisse spetsiaalse referendi naistevastase vägivalla alal. Naistevastase vägivalla kõrvaldamine oli ka 1995. aastal Pekingis toimunud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni maailmakonverentsi põhiteema. Konverentsi lõppdokumendis (nn tegevusplatvormis) on ära toodud terve rida meetmeid naistevastase vägivalla tõkestamiseks, mille rakendamise võtsid liikmesriigid oma kohustuseks (United Nations 1995).

Üks põhidokumente struktuuralse ja personaalse naistevastase vägivalla peatamiseks on Ühinenud Rahvaste Konventsioon Naiste Diskrimineerimise Kõikide Vormide Kõrvaldamise kohta (CEDAW). Erinevalt muudest deklaratsioonidest ja resolutsioonidest on see konventsioon kohustuslik kõikidele riikidele, mis on sellele alla kirjutanud ja selle ratifitseerinud, ning kuulub täitmisele. Seisuga aprill 2004 olid 177 riiki CEDAW-i ratifitseerinud ja seda kinnitava dokumendi Ühinenud Rahvaste Organisatsioonile üle andnud.

CEDAW Komitee üldised soovitusel nr 12 ja 19 kutsuvad osapooli üles "tagama asjakohaseid kaitse- ja toetusteenuseid koduse vägivalla, vägistamise ja teiste soolisel erinevusel põhineva vägivalla vormide ohvritele."

1999. aastal lisati CEDAW-le individuaalse kaebuse esitamise protseduur, mis võimaldab naistel, kelle õiguste vastu on eksitud, pöörduda kaebusega otse Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni poole. Üks rahvusvaheliselt tunnustatud Austria õigusala ekspertorganisatsioon (Frauenbüro der Stadt Wien 2001) koostas sellealaste kaebuste esitamise kohta praktilise käsiraamatu. Euroopas on toimunud ka teisi olulisi algatusi naistevastase vägivalla vastu võitlemiseks. 1950. aastal vastu võetud Euroopa Inimõiguste Konventsiooniga tagatakse kõikidele inimestele (järelkult ka naistele) õigus elule, tervisele ja vabadusele ning keelatakse piinamine või igasugune muu ebainimlik või alandav kohtlemine. See tähtis konventsioon kohustab seega allakirjutanud riike võtma kasutusele meetmeid naistevastase vägivalla peatamiseks ja kõikide naiste kaitsmiseks vägivalla eest. Viimastel aastatel on Euroopa Nõukogu seoses naistevastase vägivalla ja koduse vägivalla probleemiga välja andnud arvukalt soovitusi (vt Kirjandus), hiljutisemad neist pärinevad 2002. aastast (Council of Europe 2002). Oma lõpparuandes soovitab Euroopa Kohtu Ekspertgrupp, et iga 4500 inimese kohta peaks olema tagatud üks varjupaigakoht (Council of Europe 1997). 1997. aastal kuulutas Euroopa Liit välja DAPHNE programmi, mille eesmärk on toetada rahvusüleseid naiste- ja lastevastase vägivalla peatamise projekte. Kui Austria oli Euroopa Liidu eesistujamaa, peeti 1998. aasta detsembris Viinis üle-euroopaline ekspertide konverents. Konverents keskendus naispoliitikale ja naistevastasele vägivallale ja selle korraldaja oli WAVE (Dearing/Förg 1999). See ja täiendavad kohtumised, mis peeti Saksamaa eesistumise ajal Kölnis ja Soome eesistumise ajal Jyväskylä, valmistasid ette hulgaliselt meetmeid ja soovitusi vägivallada kogenud naiste kaitsmiseks ja toetamiseks (Keeler 2001).

Euroopa Parlamendi Naiste Õiguste Komitee algatusel viidi 1999/2000. aastal läbi kampaania naistevastase vägivalda tõkestamiseks (European Parliament / Committee on Women' Rights, 1997). See kampaania toimus peaaegu samal ajal 2000. aastal Portugalis toimunud temaatilise konverentsiga. 2004. aastal sai heakskiidu Daphne II programm, mis pakub taas toetust vägivallavastastele projektidele ja tegevustele järgneva viie aasta jooksul. Euroopa Liidu laienemine on vaid üks põhjusi, miks Daphne programmi eelarve on seekord suurem.

2.3 NAISTEVASTANE VÄGIVALD ARVUDES

Naistevastast vägivalda peetakse tõsiseks ühiskondlikuks probleemiks, mis on võtnud ülemaailmse epideemia mõõtmed. Üle 90% kõikidest koduse vägivalda juhtumitest on toime pandud meeste poolt naiste vastu. UNICEF-i hinnangul on maailma mastaabis mõnes riigis kuni pooled naised ja tüdrukud kogenud oma lähisuhtepartneri või pereliikme poolset füüsilist vägivalda (UNICEF, 2001). Uurimistulemustel põhinev statistika kogu maailmast näitab, et naistevastane vägivald perekonnas on üleüldine probleem.

Suurbritannias on 48% kõikidest naissoost mõrvaohvritest tapetud nende partnerite poolt – võrdluseks olgu märgitud, et meessoost mõrvaohvreid on vaid 6% (WAFE, veebruar 1998,1). Keskmiselt sureb Inglismaal ja Walesis kaks naist nädalas oma partneri/ekspartneri käe läbi (Mirlees-Black, 1995).

Hiljuti avaldas Maailma Tervishoiuorganisatsioon mahuka aruande teemal "Vägivald ja tervis", see põhineb 48 naistevastase vägivalda esinemist käsitleval uurimisel. Aruandest selgub, et 10-69% naistest (sõltuvalt riigist) on kogenud elu jooksul oma abikaasa või partneri poolset vägivaldset kohtlemist. (WHO, 2002). Esinduslikud uurimused seda tüüpi naiste- ja lastevastase vägivalda kohta perekonnas ja sotsiaalses lähikonnas on viimastel aastatel läbi viidud mitmes Euroopa Liidu riigis ja Šveitsis. Nende uurimuste käigus saadud arvandmed tõendavad naistevastase vägivalda esinemise – seni vaid oletatud – laiaulatuslikkust.

1997. aastal Portugalis tehtud uurimusest selgub, et 43% vägivallaaktidest leidis aset perekonnas. Belgia 1998. aasta uurimusest saame teada, et 68% naistest on kogenud füüsilist või seksuaalset vägivalda (European Women's Lobby, 2000). Esimesest Kreekas tehtud üleriigilisest uurimusest, mille valimiks olid 1200 naist vanuses 18 eluaastat ja vanemad, ilmneb, et 36% küsitletud naistest oli kogenud oma abikaasa või partneri poolset füüsilist vägivalda (KETHI, 2003), ja esimesest Hispaanias tehtud üleriigilisest uurimusest, mis viidi läbi 1999. aastal ja mille valimiks olid üle 2000 naise vanuses 18 eluaastat ja vanemad, selgub, et 14,2% neist olid kogenud kodust vägivalda vähemalt ühel korral ning 4,2% korduvalt (The Lancet, 2000).

Üks laiaulatuslik Prantsusmaal läbiviidud uuring vägivalla esinemuse kohta näitas, et 10% küsitletud naistest oli langenud viimase 12 kuu jooksul oma partneri rünnaku ohvriks. Noored naised vanuses 20-24 eluaastat olid kogenud kaks korda sagedamini partneri poolset vägivalda kui üle 45-aastased naised.

Soome uurimuse järgi olid 22% küsitletud naistest, kes elasid koos oma abikaasa või partneriga, kogenud füüsilist või seksuaalset vägivalda või sellega ähvardamist oma partneri poolt. Lisaks sellele olid 9% nendest naistest viimase 12 kuu jooksul langenud oma partneri poolse vägivaldse kohtlemise ohvriks. Hollandi uurimuse järgi olid 65% naissoost küsitletutest, kes rääkisid oma praeguse partneri vägivallast, kogenud vägivalla kergekujulisemaid vorme, 26% mõõdukat vägivalda ja 7% tõsist vägivalda. Kaks protsenti naistest väitsid, et nad on kogenud väga tõsist vägivalda. Samas olid need näitajad naiste varasemate paarisuhete puhul märgatavalt erinevad. Eelmistes paarisuhetes olid tõsist vägivalda kogenud 33% naistest, 21% naistest olid kogenud mõõdukat vägivalda ja 23% vägivalla kergekujulisemaid vorme. Rootsikinnitasid 46% küsitletud naistest, et nad on kogenud pärast 15-aastaseks saamist meeste poolt toime pandud vägivalda. 34% juhtudest oli tegemist seksuaalse vägivallaga. 12% naissoost küsitletutest oli kogenud meeste poolset vägivalda viimase 12 kuu jooksul.

2003. aastal Daniela Gloori ja Hanna Meieri poolt Šveitsis läbi viidud uurimus kinnitas ülalmainitud kõrget esinemust. Ühes Zürichi günekoloogiakliinikus ligikaudu 1800 naisest koosneva valimi põhjal läbi

viidud uurimuse järgi oli üks vastaja kümnest kogenud viimase 12 kuu jooksul vägivalda. Suurem osa vägivallatsejaist olid nende naiste partnerid (7,9%).

Rohkem kui kolm neljandikku vastanuist (76,8%) kinnitasid, et nad olid vähemalt kord pärast 15-aastaseks saamist kogenud füüsilist vägivalda ja isikliku vabaduse piiramist mõne nende sotsiaalsesse lähikonda kuuluva isiku poolt (Gloor/Meier 2004).

Absoluutarvudesse arvestatuna tähendab see, et umbes 20 miljonit 230 miljonist Euroopa Liidus elavast naisest kannatab praegusel ajahetkel vägivalda. Need arvud annavad tunnistust sellest, et naiste- ja lastevastane vägivald on kaalukas ühiskondlik probleem, mis toob endaga kaasa massilist vaimset, aga ka majanduslikku, sotsiaalset ja tervisega seotud kahju (Heise 1995). Ühe Hollandi uurimuse järgi läheb naistevastane vägivald seal maksma 200 miljonit eurot (rohkem kui 330 miljonit kuldnat) aastas. Ühes Šveitsi aruandes hinnatakse vägivalda maksumust föderaalsel, kantoni ja omavalitsuse tasandil umbes 400 miljonile šveitsi frangile aastas (Korf 1997, Godenzi/Yodanis 1998).

2.4 NAISTEVASTASE VÄGIVALDA VORMID, MUDELID JA MÕJU

Rahvusvahelises kirjanduses on rohkelt näiteid sellest, kui olulisel määral mõjutavad sotsiaalsed ja kultuurilised faktorid naise otsust pöörduda väljapoole abi saama ja/või oma vägivaldse partneri juurest lahkuda (Mahoney, 1994, 60, McWilliams/McKiernan, 1993, 50-55, Dobash/Dobash, 1998, Kirkwood, 1993, Chatzifotiou, 2004). Naistevastane vägivald puudutab suurt hulka ohvreid, kellele kogetud vägivald tähendab tõsist kahju isiklikus, füüsilises, vaimses, perekondlikus, sotsiaalses ja rahalises plaanis (Stanko/Crisp/Hale/Lucraft 1997).

Patriarhaalsetes ühiskondades valitsevad traditsioonid ja väärtushinnangud eeldavad, et olla naine ja ema on naise kõige olulisemad rollid. Lisaks sellele leitakse moslemi ja araabia ühiskondades, et naine suudab täita tema rolliga seonduvaid ootusi täielikult ainult sellisel juhul, kui ta on abielus (Boabaid, 2002). Üsna ootuspäraselt paneb ühiskond vastutuse harmoonilise perekonnaelu eest naise õlgadele, andes ühtlasi mõista, et nurjaläinud abielus on süüdlaseks samuti naine. Siit järeldub, et paarisuhtele "pühendumine" sisaldab vaikiva kokkuleppena pikaks ajaks ka nõuet vait olla, kannatada vägivalda ja mitte abi otsida (Strube/Barbour 1983, 786). Sellest ka sügavalt juurdunud kujutelm, et abielu tuleb säilitada praktiliselt iga hinna eest ja et lahutatud naine omandab häbimärgistatu staatuse – siia lisandub veel arusaam, et just naine on see, kes vastutab abielu purunemise eest. Neid kivilinenud arusaamu toetavad omakorda sõbrad, sugulased ja sotsiaalhoolekande asutuste töötajad – see kõik paneb naise kokkuvõttes välise abi otsimisest ja vägivaldsest paarisuhtest lahkumisest loobuma.

Selleks, et pakkuda naistele ja lastele asjakohast ja tõhusat abi, on oluline mõista vägivaldse käitumise dünaamikat ja toimemehhanisme.

2.4.1 Vägivald võib esineda ka mittefüüsilisel kujul

Vägivald võib esineda ka muul kujul kui füüsilise rünnakuna. Vägivallaga taotletakse võimu ja kontrolli saavutamist ohvri üle, ohvri tahte murdmist ja ohvri allutamist. Ameerika psühhiaater Judith Herman (1992) võrdleb naistele suunatud vägivaldset käitumist piinamisel kasutatavate tehnikatega. Paljud naised, kelle suhtes nende partnerid on olnud vägivaldsed, kinnitavad, et nad on kogenud erinevaid psühholoogilise vägivalla vorme nagu isoleerimine välismaailmast, verbaalne vägivald, halvustamine, ähvardamine ja alandamine või sundimine alavääristavatele või alandavatele tegudele. Võimalik, et niisugune vägivald vaheldub perioodidega, kui partner on tähelepanelik, toob naisele lilli ja viib teda välja sööma. Niisugune käitumine ajab naise segadusse ja paneb ta mõtlema, et võib-olla on siiski lootust, et mehes tulevad esile tema head küljed ja ta on võimeline muutuma. Tegelikult aga mees ainult manipuleerib, et naist enda juures

hoida ja panna ta loobuma mõttest mehest lahku minna. Vägivaldse paarisuhte kontekstis tuleb mehe ajutist tähelepanelikku käitumist näha tema vägivaldsuse ühe strateegilise aspektina.

2.4.2 Vägivald kui trauma ja minatunnetuse hävitaja

Vägivald on traumeeriv kogemus, millest tekkivad haavad ei piirdu kindlasti ainult füüsiliste vigastustega. Vägivaldse käitumise eesmärk on hävitada ohvri eneseaustus ja murda tema vastupanu. Üks vägivaldse käitumise tagajärgi on asjaolu, et ohver elab pidevas uute vägivallaaktide hirmus. Paljudel juhtudel puudub vägivallatsejal vajadus oma vägivallaakte korrata: ähvardused ja mälestused varasemast vägivaldsusest on piisavad, et panna ohvrit vägivallatseja nõudmistele alluma. Judith Herman pakub välja järgmise seletuse: "Kuigi vägivald on universaalne terroriseerimise meetod, võib vägivallatseja kasutada vägivaldada harva, alles viimase abinõuna. Selleks, et hoida ohvrit pidevas hirmus, ei ole vaja vägivaldada kuigi sageli kasutada. Hirmutamist tapmise või tõsiste vigastustega esineb palju sagedamini kui tegelikku füüsilise vägivalla kasutamist. Teiste inimeste ähvardamine on sageli sama mõjus kui otseselt ohvrile suunatud ähvardused. Näiteks on vägivaldada kogenud naised sageli öelnud, et vägivallatseja on ähvardanud tappa nende lapsed, vanemad või kõik sõbrad, kes naist kodust lahkumise korral varjavad" (Herman 1992, 77).

Paljudel naistel puudub igasugune võimalus kaitsta end vägivalla eest, mis tabab neid mitmeaastase intervalli järel, vahel koguni pärast lahtust. Mõningatel juhtudel võib naisel tekkida sõltuvusprobleeme, kuna ta üritab sel moel toime tulla oma hirmuga vägivalla kordumise ees. "Naissoost sõltlastel on suurema tõenäosusega vägivaldne partner kui mittesõltlastel. Nad üritavad sagedamini vägivallale vastu hakata või kätte maksta, riskides nii sattuda uute vägivallapuhangute ohvraks." (Miller/Downs 1993, Logar in: HeXenhaus (ed.), 2002b). Downs (2001, tsitaat raamatust: Logar, nagu eespool) viis hiljuti läbi uurimuse vägivalla ja sõltuvuste seoste kohta. Järeldused, milleni ta oma uurimuses jõudis, on muuhulgas järgmised:

- Enamik võõrutusravile pöördunud naised olid kas ise lapsepõlves vägivaldada kogenud või näinud pealt oma vanemate kaklusi;
- Enamik võõrutusravile pöördunud naised olid kogenud hiljuti oma partneri vägivaldset käitumist;
- Võõrutusravile tulnud naistel, kes olid kogenud vägivaldada, oli tõsisemaid sõltuvusprobleeme kui vägivaldada mitte kogenud naistel;
- Paljudel varjupaikadesse pöördunud naistel oli mõni sõltuvusprobleem;
- Varjupaikadesse pöördunud naised, kellel oli mõni sõltuvusprobleem, olid kogenud tõsisemat vägivaldada.

2.4.3 Elu vangistuses

"Mu abikaasa ei tahtnud, et ma omapäi väljas käiksin. Kui ta tööle läks, siis võttis ta kaasa kõik võtmed, mistõttu ma ei saanud välisust lukustada. Kui ma oleksin välja läinud, siis oleksin ma pidanud kas välisukse lahti jätma või poleks ma pärast enam uksest sisse saanud. Seega ei olnud ma küll lausa luku taga, kuid ma ei saanud sellegipoolest väljas käia." (Laura, lõik Viini Naiste Varjupaiga Nõustamiskeskuses antud tunnistusest).

Naised, keda nende abikaasad või partnerid on vägivaldselt kohelnud, on sageli vangid iseenda kodus. Vägivallatsejad kontrollivad iga nende sammu ega lase neil elada iseseisvat elu. Nagu ülaltoodud näitest selgub, on vanglamüürid sageli väljastpoolt nähtamatud. Herman märgib selle asjaolu kohta tabavalt: "Poliitiline vangistamine on üldiselt teadvustatud tõsiasia, kuid naiste ja laste kodune vangistamine jääb sageli märkamatuks. Mehe kodu on tema kindlus; väga harva suudetakse mõista, et seesama kodu võib olla tema naisele ja lastele vanglaks. Koduse vangistuse korral kasutatakse vaid harva füüsilisi barjääre. Enamikus kodudes – isegi kõige ahistavamates – ei ole akende ees trelle ega maja ümber kõrgepinged all tarasid.

Naised ja lapsed ei ole tavamõistes ahelates, kuigi isegi seda esineb sagedamini, kui võiks arvata. Põgenemist takistavad barjäärid on enamasti nähtamatud. Ent sellegipoolest on need väga võimsad. Lapsi hoitakse vangistuses nende sõltuvust vanematest ära kasutades. Naisi hoitakse vangistuses majandusliku, sotsiaalse, psühholoogilise ja õigusliku allutamise teel, aga ka füüsilise jõu abil” (Herman, 74).

2.4.4 Samastumine agressoriga – Stockholmi sündroom

Pidev vägivallaga silmitsi seismine võib panna ohvri lõpuks ennast agressoriga samastama ja ohver võib hakata kasutama agressori huvides tegutsemist kui ellujäämisstrateegiat. Sellisel juhul ei ole ohvri kuuletumine mitte vabatahtlik otsus, vaid otsene vägivalla tagajärg. Agressor võib nõuda naiselt mitte ainult allumist, vaid ka armastust. Herman kommenteerib: “Vägivallatseja esmane eesmärk näib olevat ohvri orjastamine ja ta saavutab selle eesmärgi, rakendades despotlikku kontrolli naise iga eluaspekti üle. Kuid pelgast kuuletumisest jääb vägivallatsejale enamasti väheks; tal näib olevat psühholoogiline vajadus oma kuritegusid õigustada ja selleks on tal vaja ohvri kinnitust. Seetõttu nõuab ta ohvri lakkamatult lugupidamise, tänulikkuse või isegi armastuse väljendamist. Tema lõplik eesmärk näib olevat kuuleka ohvri loomine.” (Herman 1992, 75)

Agressoriga samastumist reaktsioonina näiliselt väljapääsmatusse olukorda sattumisele nimetatakse “Stockholmi sündroomiks”. Seda fenomeni täheldati esmakordselt pärast ühte Rootsi pealinna toimunud pantvangidraamat: pantvangid üritasid pangaröövlitega kontakti luua ja need kontaktid muutusid järjest tugevamaks. Kui pangaröövlid lõpuks relvituks tehti ja vahi alla võeti, siis käisid mõned pantvangidest neil isegi hiljem vanglas külas. Igal inimesel võib avalduda Stockholmi sündroom – see tähendab samastumine agressoriga – juhul, kui täidetud on neli tingimust: inimese elu on ohus; inimesel puudub põgenemisvõimalus (vähemalt inimese enda arvates); inimene on välisest maailmast ära lõigatud; ja agressor käitub vähemalt ajuti sõbralikult. Psühholoogid Graham ja Rawlings (1998) märgivad, et niisugused tingimused on koduse vägivalla korral sageli olemas ja et ka siin võivad ohvritel sageli avalduda Stockholmi sündroomi tunnused. Niisugustel juhtudel kardab naine teha midagi sellist, mis võiks vallandada agressori viha. Ta üritab pälvida partneri heakskiitu, käitudes tema liitlasena. Näiteks võib see avalduda juhtudel, kui naine üritab oma partnerit kaitsta, keeldudes ütlemast oma vigastuste tegelikku põhjust või väites, et ta on ise ennast vigastanud.

2.4.5 Vägivallatseja ja ohvri lähedane suhe

Ohvri ja vägivallatseja vaheline lähedane suhe ning naise majanduslik või sotsiaalne sõltuvus vägivallatsejast muudavad naise jaoks enda kaitsmise raskeks. Omaenda pereliikme ülesandmine tundub inimestele jätkuvalt pühaduse teotamisena. Seega on arusaadav, miks naistele valmistab raskusi avameelne vägivallast rääkimine ja politseisse helistamine. Keskmiselt umbes 25% vägivallajuhtumitest jõuab üldse kunagi politseisse, ülejäänud 75% jäetakse teatamata (European Women’s Lobby, 2000). Kogemus näitab, et naised lasevad ennast väärkohelda umbes kolmkümmend korda enne, kui nad lõpuks politseisse pöörduvad.

2.4.6 Sisserännanud naiste kaitsmine vägivalla eest

Sisserännanud naiste koorem vägivaldses paarisuhtes on sageli eriti raske. Juhul, kui neil endal puudub elamisloa, siis sõltub nende maal viibimise õigus vägivallatsejast, mistõttu neil on veelgi suurem oht langeda vägivalla ohvriks. Sellist sõltumist on võimalik vältida ainult juhul, kui kõik Euroopa maad tagavad sisserännanud naistele eraldi elamisloa ja tööloa, mille järel nad ei ole enam oma abikaasast sõltuvad.

Sisserännanud naistele tuleb võimaldada ka piisavat sotsiaalset ja majanduslikku toetust, et nad saaksid alustada iseseisvat elu. Sageli on neile pakutavate abivõimaluste valik väiksem kui vägivalda kogenud naiste puhul ja paljudes maades ei saa nad taotleda sotsiaaltoetusi. Seda olulisem on, et vägivalda kogenud sisserännanud naistele oleks tagatud ligipääs varjupaikadele. Nende ja nende laste jaoks võib varjupaik olla ainuke koht, kus nad saavad ennast turvaliselt tunda. Sellest on ka tingitud võrdlemisi suur sisserännanud naiste osakaal varjupaikades. Näiteks Taanis olid 32% varjupaikadesse pöördunud naistest sisserännanud naised (L.O.K.K., 2004). Austrias moodustas sisserännanud naiste hulk varjupaikades üle poole kõigist pöördunutest.

Naiste varjupaigad vajavad vahendeid vähemalt arvuliselt suurimate sisserännanud naiste rühmade emakeelseks nõustamiseks. Selleks, et osutada sisserännanud naistele vajalikku abi, on vaja mitmekeelseid infomaterjale jms.

2.4.7 Vägivalla mõju lastele

Emadele suunatud vägivald mõjustab alati ka lapsi ja sageli kogevad lapsed ka ise oma isade või kasuisade poolset väärkohtlemist (Hester / Mullender 2003).

Uurimustest selgub, et 90% lastest viibivad vägivalla toimumise ajal samas ruumis või kõrvalruumis. Üks kolmandik lastest näeb vägivallatsemist pealt, üritab ema kaitsta ja võib ka ise langeda vägivalla ohvriks (Asian Women and Domestic Violence, Information for Advisors, 1995, 2 / Women Against Rape, 1998, 2).

Ühest Ameerika Ühendriikides läbiviidud uurimusest selgub, et 70% juhtudest, kui vägivallaohvriks oli naine, tarvitati vägivalda ka laste kallal (vt Bowker/Arbitell/McFerron 1988).

Hirm, et asjad muutuvad tegutsema asudes ja väljastpoolt abi otsides veelgi hullemaks, on üks olulisi põhjuseid, miks naised vägivallast ei teata, vaid otsustavad jätkata vägivallatsejaga kooselamist, kannatada vägivalda ja loobuda abi otsimisest.

Lapsed aga vajavad varjupaikade poolt pakutavat turvalist miljööd ja toetust sama palju kui emadki. Naiste varjupaigad on ühtaegu ka laste varjupaigad. Rohkem kui pooled varjupaikade elanikest on Euroopas lapsed. Lastest, kes näevad pealt, kuidas nende isa on vägivaldne nende ema suhtes, saavad suurema tõenäosusega hiljem samuti vägivallatsejad või ohvrid. Poistest kasvavad sagedamini vägivallatsejad ja tüdrukutest vägivalla all kannatajad (Appelt/Höllriegl/Logar 2001). On oluline, et laste vägivallakogemuste käsitlemisel osutataks neile professionaalset toetust ja abi.

2.4.8 Jõustamine

Vägivald jätab nii kehasse kui hinge maha sügavad armid ning hävitab inimese eneseaustuse ja sõltumatuse. Samas ei tohi unustada, et vägivalda kogenud naised ja lapsed ei ole pelgalt oma kogemuse passiivsed ohvrid. Naised kasutavad mitmesuguseid strateegiaid, lootuses vägivalda peatada ja ennast kaitsta, lapsed aga üritavad ema aidata kas karjumisega, politseisse helistamisega või katsetega isa vägivaldset käitumist tõkestada. Naised jälgivad oma partnereid tähelepanelikult, et ära tunda, millal võib tõenäoliselt oodata uut vägivallapuhangut, ja õigeaegselt mõnda turvalisse kohta põgeneda; nad üritavad meest, kes jõuab koju ilmselgelt agressiivses meeleolus, maha rahustada ja kaitsevad oma lapsi, riskides ise peksta saada. Need on vaid mõned ellujäämisstrateegiatest, mida vägivaldse partneriga koos elavad naised rakendavad. Nad omandavad olukorraga toimetulemiseks märkimisväärse hulga oskusi ja neid ei tohiks mingil juhul käsitleda pelgalt ohvritena. Samuti on oluline märgata nende tugevaid külgi ja nende toimetulekutahet. Kõik katsed kuulutada sellised naised nõrkadeks ja iseseisva tegutsemise seisukohalt võimetuteks või koguni patoloogiliselt kõrvalekaldelisteks jätavad esiteks need naised ilma vajalikust abist ja teiseks õõnestavad ka nende jalgealust.

Kõikidel naistel on õigus elada oma elu iseenda parima äranägemise järgi ja teha selleks iseseisvaid otsuseid.

Asutused, millele on omased tugevad bürokraatia- ja kontrollimehhanismid, suudavad naiste jõustamisele vähe kaasa aidata. See on põhjus, miks vägivaldsete ja koos elavad naised ja nende lapsed vajavad varjupaiku, mis on orienteeritud oma tegevuste planeerimisel ja läbiviimisel – nagu seda kirjeldatakse ka käesolevas käsiraamatus – just sellistele vajadustele. Kui naistele soovitakse pakkuda sellist abi ja toetust, mida nad tõeliselt vajavad, siis tuleb suhtuda nende tugevatesse külgedesse lugupidamisega ning olla taktitundeline, empaatiline ja avatud nende vajaduste suhtes. Naiste varjupaikade töö eesmärk on seega pakkuda naistele jõudu ja tuge, kuni nad on suutelised elama iseseisvat, nende endi tehtud otsuste järgi kulgevat vägivallavaba elu.

2.5 NÄPUNÄITED NAISTE VARJUPAIKADELE JA TEISTELE ABIASUTUSTELE

Järgnevalt tuleb konkreetsemalt juttu spetsiifilisest abist, mida vägivalda kogenud naised ja lapsed vajavad. Me vaatame lähemalt tingimusi ja võimalusi, mis on vajalikud ohvrite asjakohaseks aitamiseks.

Käesolevas peatükis võtame kokku olulised eeldused, mis peaksid olema täidetud professionaalsete ja tõhusate teenuste pakkumisel. Need võiksid olla mõõdupuuks ka valitsustele ja riigorganitele, mis peavad hea seisma niisuguste teenuste olemasolu eest. Neid kriteeriume käsitletakse üksikasjalikumalt selle käsiraamatu praktilist tööd käsitlevas alalõigus.

2.5.1 Arvandmed naiste varjupaikade ja muude abiteenuste vajaduse kohta

Iga riik peaks tagama piisava hulga varjupaikade olemasolu. Igas piirkonnas (kaasa arvatud maapiirkonnad) peaks olema vähemalt üks varjupaik, mis suudab ööpäevaringselt naisi ja lapsi vastu võtta. Igal naisel peab olema võimalus kiirelt varjupaika pöörduda. Tagatud peab olema ka transpordivõimalus, mida naised ja lapsed saavad vajadusel kasutada lähimasse varjupaika jõudmiseks. Igas riigis peaks olema üleriigiline tasuta abitelefon naistele, mille kaudu toimub esmane kontakt. Ka piirkondlike varjupaikade telefonid peaksid töötama ööpäevaringselt, et võimaldada hädaolukordades varjupaikadesse saabujate vastuvõtmine.

Paljud varjupaigad pakuvad nõustamist mobiiltelefoni teel, samuti väljaspool varjupaika antavat nõustamisteenust. Ka need on vägivaldaohvrite jaoks äärmiselt olulised teenused. Nagu tervishoiusektori puhul, on ka vägivalda ennetamise puhul oluline mitmesuguste teenuste olemasolu vägivalda kogenud naiste ja laste toetamiseks ning nende vajaduste täitmiseks. Nende hulka kuuluvad turvaline eluase varjupaigas, nõustamine mobiiltelefoni teel, hädaabitelefonid, täiendavad teenused maapiirkondades, sekkumiskeskused ja sotsiaaleluruumide programmid. On oluline, et ohvril oleks alati võimalus VALIDA erinevate alternatiivide vahel.

Kuigi õigusliku kaitse tagamine tõkendi abil on vägivaldajuhtumite puhul oluline, ei tohiks seda käsitleda kui asendust naiste varjupaikadele. Austria kogemus näitab, et kuigi siin on tõkendid olnud kasutusel juba kuus aastat, on naiste varjupaigad jätkuvalt vajalikud – õigupoolest viitab Vägivalda Eest Kaitsmise Akti raames välja antud lähenemiskeeldude suur arv pigem sellele, et vaja oleks veel rohkem varjupaiku/varjupaigakohti.

Järgnevalt on toodud mõned põhjused, miks varjupaigad on jätkuvalt vajalikud ka juhul, kui on võimalik rakendada tõhusaid õiguslikke meetmeid vägivalda kogenud naiste kaitseks. Sugugi kõik vägivaldaohvrid ei soovi pöörduda abi saamiseks politsei või õigussüsteemi poole ja algatada kohtuasja; mõned naised eelistavad minna varjupaika ja jääda sinna niikauaks kui vaja. Tõsise vägivaldaohu korral vajavad naised turvalist ulualust lahutusprotsessi ajal, kuna seadus ei suuda tagada nende täielikku

kaitsmist vägivalda eest. Mõned naised ei saa või ei soovi jätkata elamist vanas elukohas: kas sellepärast, et see koht seostub traumaga, mille nad on saanud, sellepärast, et naabriteks on mehe sugulased, või sellepärast, et rendileping on lõppenud või ei ole nende nimel.

2.5.2 Naiste varjupaikade riiklik rahastamine ja organisatsiooniline struktuur

Naiste varjupaigad pakuvad olulist psühhosotsiaalset toetust ja neid tuleks – nagu ka teisi abiasutusi – käsitleda lahutamatu osana teenustest, mida riik üldsuse huvides käigus hoiab.

See paneb valitsusele ja riigiorganitele kohustuse tagada naiste varjupaikade ja teiste naiste teenuseid pakkuvate asutuste piisav rahastamine. Selline naiste varjupaikade rahastamine peaks olema seadusega ette nähtud ja katma kõik professionaalse varjupaigateenuse pakkumisega seotud kulud.

Naiste varjupaigad, kriisiabitelefoniid ja teised toetavad teenused saavad rahuldada nende kasutajate vajadusi ainult juhul, kui need on stabiilselt rahastatud mitmeaastaste lepingute alusel (või piiramatuks ajaks).

Viimastel aastatel kalduvad need kaasaegsed demokraatlikud riigid, mis peavad tervishoiu ja sotsiaalhoolekandega seonduvaid küsimusi üheks oma prioriteetidest, usaldama aina rohkem seni riigi pädevusse kuulunud funktsioonide täitmist mittetulundusühingute hooleks. Need mittetulundusühingud on sõltumatud, kasumit mittetaotlevad organisatsioonid, mis pakuvad sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika valdkonda kuuluvaid teenuseid.

Euroopa naiste varjupaikade tööd korraldavad valdavalt naistest koosnevad mittetulundusühingud, mille töötajad on aastatega omandanud hulgaliselt praktiliselt kogemusi ja ekspertoskusi vägivalda kogenud naiste toetamise alal. See naistele teenuste pakkumise vorm on osutunud efektiivseks ja selle juurde peaks jääma ka uute projektide käivitamisel. Naistest koosnevad mittetulundusühingud on toetuse pakkumisel paindlikumad ja vägivaldaohvritel esineb mittetulundusühingu poole pöördumisel vähem sisemist vastuseisu kui riigiasutuse puhul.

Koostöö valitsuste ja naistele mõeldud toetavate teenuste vahel on olnud edukas ja tulemuslik paljudes maades. Edu valemiks on siin "privaatse ja avaliku partnerlus".

On oluline, et riiklikud organid nõuaksid teenuste vastavust kvaliteedistandarditele (nagu seda rõhutab ka see käsiraamat), kuid sealjuures tuleks respektida ka asjassepuutuvate asutuste professionaalset sõltumatust. Vajalik on pidev asutusesisene ja -väline evalveerimine, et tagada naiste varjupaikade ja toetavate teenuste piisav kvaliteet (vt ka peatükk "Kvaliteedi tagamine, dokumentatsioon ja teenuste analüüs"). Ei tohi unustada, et kvaliteet on võimalik ainult juhul, kui on olemas piisavad rahalised vahendid.

2.5.3 Asjakohane abi naistele ja lastele – feministlikud põhimõtted

Ei saa eeldada, et vägivalda kogenud naised ja nende lapsed otsiksid pelgupaika kodutute varjupaikades või muudes sotsiaalhoolekandeesutustes, mis ei ole loodud nende spetsiifilisi vajadusi silmas pidades. Sellest veel ei piisa, kui naistel ja lastel on katus pea kohal. Vajalik on naiste varjupaikade võrgustik, mille liikmete põhimõtted ja tööalane lähenemine on vastavuses abivajajate spetsiifiliste vajadustega ja mis pakuvad täpselt sellist toetust, mida vägivalda kogenud naised ja lapsed vajavad. Kaitse ja turvalisus on varjupaikade ühed olulisimad märksõnad. Kuid samavõrra oluline on asjaolu, et naised ja lapsed ei suunataks asutustesse, kus nende õigus enesemääramisele seatakse taas kahtluse alla. Naiste varjupaiga planeerimisel ja eesmärkide seadmisel tuleks lähtuda naiste ja laste julgustamisest ja nende positsiooni tugevdamisest.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Deklaratsioonis Naistevastase Vägivalla Vastu märgitakse ära ajalooliselt kujunenud võimu ebaühtlane jaotumine meeste ja naiste vahel kui üks vägivalla põhjuseid. Seega propageerivad naiste varjupaigad lähenemist, mis näeb ideaalis naiste vabaksmurdmist vägivaldsetest suhetest ja vabanemist meeste kontrolli alt sõltumatult sellest, kas nad jätkavad kooselu oma partneriga või mitte. Naiste varjupaikade töö eesmärgiks on vägivalla lõpetamine. See, kas naine lõpetab oma vägivaldse suhte või ei, on tema enda otsus ja seda tuleb respektida. Samas oleks ekslik pühendada perekonna säilitamisele selle asemel, et esmajoones teha lõpp vägivallale.

Vägivaldsetele meestele tuleb ühemõtteliselt selgeks teha, et vägivallale pole mingit õigustust ja et just nemad on täielikult vastutavad vägivalla lõpetamise eest. Naiste varjupaigad on andnud ka olulise panuse vägivaldsetele mõeldud programmide käimalükkamises ning selles valdkonnas mitmeid olulisi projekte läbi viinud (Logar/Rösemann/Zürcher 2002).

Viimase kolmekümne aasta jooksul Euroopa naiste varjupaikades saadud praktiline kogemus on näidanud, et feministlikud ja emantsipeerumist propageerivad lähenemised toimivad vägivalda kogunud naiste ja laste toetamisel hästi (Hanetseder, Bern/Stuttgart/Wien, 1992).

Valitsused ja riigorganid peaksid naistele mõeldud teenuste loomisel ja olemasolevate teenuste laiendamisel selle kogemusega arvestama.

3. NAISTE VARJUPAIGA EESMÄRGID JA PÕHIMÕTTED

Naiste varjupaik pakub turvalist kohta, kus vägivalda kogenud naised ja lapsed saavad ilma vägivaldahirmuta elada. Naiste varjupaik pakub spetsiifilisi teenuseid ja turvameetmeid. Vägivalla kogenud naistega tegelemisel on juhtideeks naise õiguste eest seismine ja naiste julgustamine elama iseseisvat ja väärikat elu.

Naiste varjupaikadel on naistevastase vägivalla peatamisel väga oluline roll. Nende funktsioonid ulatuvad tunduvalt kaugemale pelga ulualuse ja turvalise pelgupaiga pakkumisest. Varjupaigad pakuvad naistele ja lastele sellist laadi toetust, mis võimaldab neil oma traumeerivate kogemustega tööd teha, lõpetada vägivald, võita tagasi eneseaustus ning panna alus iseseisvale, iseenda valikutest lähtuvalle elule. Naiste varjupaigad pakuvad kriisiabi ja jätkunõustamist, samuti kõikide vägivallakogemusega seotud probleemidega seotud toetust (juriidilised küsimused, elamispinna ja töötamise probleemid, teraapia). Naiste varjupaigad on ühiskasutatavad keskkonnad, kus naised ja lapsed saavad tutvuda teistsuguste kooseluvormidega. Naiste varjupaikadel on ka ühiskondlik roll: need püüavad tegeleda avalikkuse teavitamisega lähisuhtevägivallast, teha koostööd ja pakkuda koolitusprogramme professionaalidele, organiseerida üritusi, osaleda erialastes tegevustes, tegeleda ennetustööga koolides jms.

Naiste varjupaiga olemuse määravad ära:

- spetsiifilised eesmärgid,
- selgelt määratletud sihtgrupid
- spetsiifilised teenused ja spetsiaalse ettevalmistusega personal (vt peatükid 5 ja 7),
- spetsiifilised turvameetmed (vt peatükk 6).

Ainult juhul, kui varjupaik täidab kõiki neid ülalnimetatud ja allpool (ning vastavates peatükkides) kirjeldatud funktsioone, on õigustatud termini "naiste varjupaik" kasutamine.

3.1 NAISTE VARJUPAIGA EESMÄRGID

Naiste varjupaik taotleb terve rea eesmärkide täitmist, mille me soovime kohe alguses selgelt kirja panna. Teeme seda pakutavate teenuste kvaliteedi tagamise huvides. Naiste varjupaikadel on oma kindel roll naistele ja lastele suunatud vägivalla ennetamises. Juba olemuslikult on nende eesmärgiks vägivalla kordumise ennetamine, kuna need pakuvad vägivallaohvritele turvalist keskkonda ja toetust uute vägivallapuhangute ärahoidmisel. Vägivalla kogenud naised ja lapsed vajavad läbimõeldud hoolitsust, praktilist abi ja toetamist juriidiliste protseduuride teostamisel. Neil on vaja nõustajaid, kes neid toetaksid. Pakutavad teenused peavad olema kooskõlas nende vajadustega. Traumeerivatest kogemustest ülesaamiseks on vajalik nii kriisinõustamine kui pikaajaline teraapia.

Samas osalevad naiste varjupaigad ka primaarse ja sekundaarse ennetuse alastes tegevustes ja organiseerivad neid ka ise (vt peatükk 5). Seega on neil võtmeroll naistele ja lastele suunatud vägivalla peatamisel ka üldisemas plaanis.

3.1.1 Kaitse ja turvalisus

Kõige olulisem on vägivallaohvrite jaoks turvalisus. Seetõttu peab turvalisuse tagamine olema varjupaikade prioriteet number üks (vt peatükk 7).

3.1.2 Jõustamine

Vägivald on traumeeriv kogemus – kogemus, millega kaasneb jõuetuse tunne ja teise inimese võimu all olemine. Igasuguse ohvritele osutatava toetuse eesmärk on aidata naistel sellest jõuetusetundest üle saada ja pakkuda neile julgustust iseenda valikutest lähtuva elu (taas)alustamisel. Naisi, kes on langenud vägivalda ohvriks, ei tohiks tembeldada "haigeteks" ega "depressiivseteks", kuna see nõrgendaks nende positsiooni veelgi. Nõrk-olemine on sageli vägivaldse kohtlemise tagajärg. Vägivallast jäävad haavaarmid mitte ainult kehale, vaid ka vaimule ja eneseaustusele. Mõned vägivaldsete naistega tegelemisel kasutatavad lähenemised on ekslikud, kuna need peavad sellist nõrkust nendele naistele loomuomaseks, mistõttu neid käsitletakse patoloogiliste juhtumitena. Varjupaikade liikumise ekspertide kogemus näitab, et äärmiselt oluline on käsitleda naisi oma olukorra asjatundjatena. Nad vajavad toetust oma olukorras selgusele jõudmisel ja arusaamisel, kuidas on osutunud võimalikuks see, et nende partnerid on nad enda võimule allutanud (vt ka peatükk 5.1.). Vägivalda toimemehhanismide mõistmine võimaldab neil välja arendada tõhusad strateegiad vägivaldala vastu astumiseks. Lõppeesmärgiks on vägivallavaba elu.

3.1.3 Ühiskondlikud muutused

Naiste varjupaikade eesmärgiks on vähendada ühiskonnas levinud eelarvamusi, hoiakuid ja käitumismudeleid, mis loovad soodsa pinnase naiste- ja lastevastasele vägivaldala ja juurutavad seda. Naiste varjupaikade eesmärgiks on suurendada avalikkuse teadlikkust järgmistes punktides:

- naiste ja laste olukord
- koduse vägivalda mõju ühiskonnale
- efektiivsed moodused selle probleemiga tegelemiseks
- efektiivsed moodused naistele ja lastele suunatud vägivalda lõpetamiseks
- mittevägivaldse ühiskonna eelised (vt ka peatükk 5.3.).

3.2 KELLELE ON MÕELDUD NAISTE VARJUPAIGAD? SIHTGRUPID

Naiste varjupaigad peaksid olema avatud kõikidele naistele, kes on kogenud oma partneri, ekspartneri või muu pereliikme poolt toime pandud füüsilist, psühholoogilist, emotsionaalset, seksuaalset ja/või majanduslikku vägivalda.

Nagu me teises peatükis märkisime, on valdav osa lähisuhtevägivalda ohvreid naised ja enamik vägivaldlatsejaid mehed. Siiski esineb ka juhtumeid, kui naised on langenud oma naissoost partneri või mõne naissoost – enamasti vanema või positsioonikama – pereliikme vägivaldsuse ohvriks (seda eriti hierarhiliselt struktureeritud ühiskondades).

Varjupaik peaks olema avatud kõikidele naistele sõltumata nende vanusest, religioonist, rahvusest, etnilisest kuuluvusest, seksuaalsest orientatsioonist, puudest, juriidilisest, ühiskondlikust või abielulisest kuuluvusest, poliitilistest vaadetest ja majanduslikust olukorrast.

Naise vanus võib osutada probleemiks. Kui naine ei ole veel täisealine, võivad tekkida juriidilised takistused. Sellisel juhul on oluline koostöö lastekaitseinstantsidega. Mõned riigid/linnad pakuvad noortele naistele ja tüdrukutele eraldi teenuseid, mis on mõningatel juhtudel parem lahendus, kuna noortel naistel ja tüdrukutel on sageli oma spetsiifilised vajadused ja probleemid.

Rootsis on rohkem kui 30 noortele naistele mõeldud varjupaika

(vt ROKS: www.roks.se/index.html).

Naiste varjupaigad on ühtlasi ka laste varjupaigad. Nagu üksikasjalikumalt kirjeldatud peatükis 5.2., mõjustab kodune vägivald ka lapsi, kuna nad on kas ka ise vägivalda ohvrid või näevad pealt vägivaldset käitumist oma ema suhtes. Mõlemat laadi kogemused võivad olla traumeerivad. Pealegi ei tarvitse naine tahta pöörduda varjupaika juhul, kui ta ei saa sinna kaasa võtta oma lapsi.

Kokkurusurutud elamistingimuste ja privaatsuse puudumise tõttu varjupaikades on mõttekas sisse seada vanusepiirang poistele. Kui aga poisse nende vanuse tõttu varjupaika vastu ei võeta, siis peab varjupaik korraldama nende jaoks elamispinna leidmise, olgu see siis mõnes noortehotellis või mujal. Üheks alternatiiviks on spetsiaalsete, näiteks eraldi sissekäguga korterite sisseseadmine selliste perekondade jaoks.

Heaks näiteks on siin Eisenstadt'i varjupaik (täiendav informatsioon <http://www.aoeff.at>).

On oluline, et iga varjupaik võtaks oma võimalustest ja alternatiividest lähtuvalt vastu kindla tegevuskava. Me ei tohi unustada, et kodune vägivald/lähisuhtevägivald on ainult üks naistevastase vägivalla vorm. Naised langevad ka teiste vägivallavormide ohvriks (inimkaubandus, sunnitud abielu, genitaalide moonutamine, seksuaalne ahistamine, vägistamine sõjaseisukorras ...). Üldiselt on iga konkreetse varjupaiga otsustada, millist liiki vägivald kogenud naise lisaks koduse vägivalla ohvritele vastu võetakse. Lähtuda tuleks sellest, milliseid teenuseid on varjupaigal võimalik pakkuda, samuti turvakaalutlustest. Naiste varjupaigad ei ole üldjuhul mõeldud kodututele naistele, kuigi tuleb arvestada ka sellega, et paljudel kodututel naistel on mõnest möödunud ja/või käesolevast paarisuhtest vägivallakogemus, mistõttu neil oleks õigus kohale ka naiste varjupaikades.

Naiste varjupaikadel võib olla raskusi narkosõltlastest naiste või tõsiste vaimse tervise probleemidega naiste aitamisega. Narkosõltuvus ja vaimse tervise probleemid on väga sageli seotud koduse vägivalla ja seksuaalsest vägivallast tingitud traumeerivate kogemustega (vt peatükk 2). On oluline, et varjupaiga personal teeks otsuse, kas nad suudavad alkoholi/narkosõltlastest naise või vaimse tervise probleemidega naise efektiivselt aidata või kas on vajalik koostöö spetsiaalsete teenusepakkujatega. Soovitav on käsitleda iga üksikjuhtumit eraldi, lähtudes konkreetsest probleemist ja varjupaiga võimalustest.

3.1 NAISTE VARJUPAIGA PÕHIMÕTTED

Varjupaigatöö eesmärgid on lahutatamatud üldpõhimõtetest, mis määravad ära kõik varjupaigatöö aspektid. Nendeks põhimõtetest on:

3.2.1 Feministlikud seisukohad

Meeste vägivaldsus naiste suhtes on ajalooliselt väljakujunenud meeste ja naiste vaheliste ebavõrdsete võimuhete väljendus ning ühiskonnas ja poliitikas valitsevate sugudevaheliste suhete peegeldus, mistõttu seda tuleks eelkõige vaadelda kui ühiskondlikku ja poliitilist probleemi. Naiste varjupaigad peavad täitma ka poliitilist funktsiooni, tõstes avalikkuse teadlikkust sotsiaalsete, ajalooliste, kultuuriliste ja poliitiliste asjaolude suhtes, mis soodustavad meeste vägivaldsust. Aktivistid üritavad anda siin naistele ja lastele võimalusi vägivalla vastu välja astuda. Ühiskond peab panema vägivallatsejad oma tegude eest vastutust kandma. Varjupaigas rakendatavad feministlikud põhimõtted peavad näitama naistele ja lastele teed vägivallast vabanemiseks.

3.2.2 Naised aitavad naise

Vägivalda kogenud naised on sunnitud taluma seda, et nende partnerid nende üle domineerivad ja neid väärkohtlevad. Seetõttu on oluline, et nad saaksid toetust ja abi antud küsimuses pädevalt naissoost nõustajalt.

Naissoost vägivallaohvritele valmistab probleeme ka see, et nad on haavatavas positsioonis ning nad on kaotanud usu oma võimetesse ja tugevusse. Seega pakub varjupaik naistele mudelit, mis aitab neil veenduda oma suutlikkuses elada aktiivset ja omaenda valikutest lähtuvat elu. See väljendub ka varjupaiga

struktuuris, kus naised ei tööta mitte ainult alluvatena, vaid vastutavad ka organisatoorseste küsimuste üle. See aitab naistel stereotüüpsete soorollide üle järele mõelda ja neist vabaneda. Sama põhimõtte kehtib ka teiste naistele pakutavate toetavate teenuste puhul.

3.2.3 Asumine naiste poolele

Tegelemine vägivalla lõpetamisega tähendab selgete seisukohtade omaksvõtmist ja kõikide naistevastase vägivalla vormide hukkamõistmist ("Vägivallale puudub õigustus"). Püüe jääda toimunu suhtes neutraalseks tähendab kaudset vägivalla aktsepteerimist. Varjupaikadesse pöördunud naistel ei ole vaja esitada tõendeid kogetud vägivalla kohta. Oluline on uskuda seda, mida nad räägivad ja kohelda neid eelarvamustevabalt. Ohvrid vajavad toetajaid, kes asuvad nende poolele ja aitavad neil läbida kõik vajalikud sammud. Poolehoid ja huviühisus on määrava tähtsusega.

Alati on vägivallatseja see, kes peab oma vägivaldsuse eest vastutama. Selgete seisukohtade väljendamine igasuguse vägivaldse käitumise suhtes näitab vägivallategude hukkamõistmist, kuid mitte vägivallatseja kui indiviidi hukkamõistmist.

3.2.4 Meeskonnatöö (ja rangete hierarhiate puudumine)

Naiste varjupaikade juured on 1960.-1970. aastatel toimunud nais(õiguslaste)liikumises, mis kutsus üles võrdsel ja mittediskrimineerivale kohtlemisele kõikides eluvaldkondades.

Need eesmärgid peaksid kajastuma ka varjupaigatöö organiseerimises, mis peaks lähtuma demokraatlikest printsiipidest, võimu võrdsest jaotamisest ja ülemäärselt hierarhiliste või bürokraatlike struktuuride vältimisest. Paljudes varjupaikades töötab personal meeskonnana, juhtimiskohustused ja vastutus on jagatud. Isegi juhul, kui varjupaigal on olemas direktor, on jätkuvalt oluline teha meeskonnatööd ning kaasata kõikide otsuste tegemisse ja varjupaigateenuse arendamisse kõik varjupaiga töötajad.

Sellised struktuurid tagavad selle, et omavaheline suhtlemine ei põhine ülalt alla suunatud võimujaoosel, vaid et inimesed elavad ja töötavad koos solidaarsuse ja võrdsuse õhkkonnas.

3.2.5 Osalemisvõimalus ja demokraatlikud struktuurid

Demokraatlike struktuuride olemasolu ja võimalus osaleda varjupaiga elu erinevates aspektides on väga olulised printsiibid. Kõikides varjupaikades toimuvad regulaarsed kohtumised, mis pakuvad naistele võimalust asutuse töös osaleda. Tuleb hoolega jälgida, et naiste varjupaigad ei muutuks asutusteks, kus naiste elu üle otsustatakse nende eest, vaid et naised kaasataks kõikidesse tööprotsessidesse. Naiste abikaasade võim ei tohiks asenduda institutsiooni võimuga. Soovitame personalil võimuga ettevaatlikult ümber käia ja reguleerida varjupaiga elu viisidel, mis on suunavad, kuid ei sea naiste isiklikule vabadusele liialt suuri piiranguid.

3.2.6 Enesemääramisõigus

Oluline on respektida naise õigust teha ise oma elu puudutavaid otsuseid (vt peatükk 3.1.2. "Jõustamine"). Sageli üritavad abiasutustes töötavad sugulased, sõbrad ja spetsialistid naisele öelda, mida tal teha tuleb. Mõnede arvates peaks ta vägivallatsejast lahku minema, teiste arvates andma mehele veel ühe võimaluse. Kahjuks tuleb üsna sageli ette seda, et need inimesed tunnevad pettumust või isegi tühimust, kui naine nende nõuannet ei järgi. Niisugused nõuanded aga võivad seada naise veelgi suurema surve alla ja nendest pole talle mingit kasu. Oluline on naisele mõista anda, et otsuste tegemine on puhtalt tema kättes ja et tema otsuseid respektieritakse. Sekkumise eesmärgiks on vägivalla lõpetamine, mitte

paarisuhte lõpetamine. Enesemääramisõigus on oluline põhimõte. See, kui kauaks naine soovib varjupaika jääda või kas ta soovib oma partnerist lahku minna, sõltub täielikult naisest endast.

3.2.7 Konfidentsiaalsus / anonüümsus

Selleks, et kaitsta naise õigusi ja tema isikupuutumatus, peab andma talle võimaluse ise otsustada, millist informatsiooni tema kohta kuhugi edastatakse. Seetõttu ei tohiks varjupaik ega nõustamiskeskus ilma naise nõusolekuta edastada tema kohta mingit informatsiooni. Erandeid tuleks teha juhtudel, kui kaalul on naise või laste elu (nt enesetapukatsete korral, äärmiselt suure vägivallohu korral või juhul, kui naine ise on laste suhtes vägivaldne).

Samuti peaks naistel olema õigus saada nõustamist ja tuge ilma, et nad peaksid avaldama oma isikuandmeid.

3.2.8 Ööpäevaringse ja ajaliste piiranguteta teenuse pakkumine

Naine, kes on sunnitud oma partneri juurest põgenema, vajab kohest toetust ja kaitset. Tal peaks olema võimalus pöörduda varjupaika ööpäevaringselt. Varjupaikades peaks vähemalt üks inimene vastama alati telefonikõnedele, et tagada naiste vastuvõtmine varjupaika igal ajal. Kui linnas on rohkem kui üks varjupaik, peaks vähemalt üks neist olema valmis naise ja lapsi suvalisel ajahetkel vastu võtma. Põhimõtteliselt peaks naistel ja lastel olema võimalus jääda varjupaika seni, kuni nad leiavad, et nad tunnevad ennast turvaliselt ja suudavad elada vägivallavaba elu.

3.2.9 Erinevused

Naiste erinevust tuleks mitte ainult aktsepteerida, vaid käsitleda kui midagi väärtuslikku, mis väärib esiletõstmist. Paljude naiste varjupaikade lisaväärtuseks on töötajad, kes peegeldavad ühiskonna paljunäolisust. Nad saavad rakendada töös oma täiendavat keeleoskust ja oskust paremini mõista sisserännanud naise.

3.2.10 Vastutus

Varjupaigal on kohustused – see on vastutav naiste ja laste ees, organisatsiooni ja selle liikmete ees ja ühiskonna ees üldiselt. Varjupaiga tegevus ja käitumine peab olema läbipaistev ja mõistetav.

3.2.11 Teenuse kvaliteeti puudutavad põhimõtted

Kõikide põhimõtete rakendamise eeltingimuseks on professionaalsus. Personal peab olema sobiva ettevalmistusega ja saama oma töö eest teenitud tasu. Korraldada tuleb täiendkoolitusi ja supervisioone. Personali hulk peab olema vastavuses naiste ja laste arvuga, et pakkuda kogu vajalikku toetust ja vastata standarditele. Mõned varjupaigad sõltuvad vabatahtlike toetusest. Vabatahtlikel peab olema korralik väljaõpe. Ressurssidega tuleb ümber käia ökonoomselt ja efektiivselt. Regulaarse kvaliteedikontrolli käigus tuleb kontrollida kvaliteedistandarditele vastavust.

3.2.12 Struktuuri ja rahastamist puudutavad põhimõtted

Varjupaikade tööd peavad korraldama valitsusvälised mittetulunduslikud ja poliitiliselt neutraalsed naisorganisatsioonid (vt peatükk 2 ja Rahvusvahelised dokumendid). Naiste varjupaigad vajavad korralikku riigipoolset rahastust, kuna need täidavad ühiskonna seisukohalt olulisi funktsioone, pakkudes õõmaja ja toetust vägivalda kogenud naistele ja lastele.

3.2.13 Tasuta teenused

Naistele ja lastele osutatavad toetavad teenused peaksid olema tasuta, eriti madala sissetulekuga või sissetulekuta naiste puhul. Sellega tagatakse, et naiste ja laste varjupaika pöördumine ei sõltuks nende majanduslikust olukorrast.

4. NAISTE VARJUPAIGA RAJAMINE JA RAHASTAMINE

Naiste varjupaik on midagi enam kui pelgalt turvaline öömaja, see on koht, kus oma abikaasa, partneri või isa vägivaldsuse ohvriks langenud naised ja lapsed saavad kogeda naiste vahel valitsevat solidaarsust ja mittevägivaldset keskkonda ning end turvaliselt tunda. Eelnevates peatükkides kirjeldatud eesmärkide täitmiseks on vajalik mitte ainult teatud töökorralduslike põhimõtete järgimine, vaid nendele naistele ja lastele uute võimaluste pakkumise huvides tuleb täita ka infrastruktuurile esitatavaid nõudeid.

Käesoleva osa esimene alapeatükk käsitleb varjupaiga rajamist. See on mõeldud juhendmaterjalina varjupaigatöö alustamiseks. Selles vaadeldakse olulisemaid tööetappe alates varjupaiga loomise idee väljaarendamisest kuni varjupaiga uste avamiseni. Teine alapeatükk, mis käsitleb rahastamist, sisaldab soovitusi ja suuniseid riikliku rahastamise ja eraannetajate leidmise osas.

4.1 NAISTE VARJUPAIGA RAJAMINE

Naiste varjupaiga rajamise juurde peab kuuluma põhjalik planeerimine ja täielikult pühendunud inimeste ühine töö. Käesolev peatükk toob välja standardid ja soovitused, mis puudutavad esmast initsiatiivi, juriidilisi aluseid, olemasolevate vajaduste väljaselgitamist ja üldjoontes planeerimist, üksikasjalike plaanide visandamist, "lobitöö" tegemise ja rahastajate leidmise vajadust, asukohta ja infrastruktuuri.

4.1.1 Initsiatiiv

Esmane initsiatiiv varjupaiga rajamiseks peaks tulema inimestelt, kellel on olemas põhiteadmised naistevastase vägivalda vormide, mudelite ja mõjude kohta.

Paljude naiste varjupaikade loomine toimus feministlike naisühenduste eestvedamisel. Varjupaikade liikumine – vähemalt mis puudutab selle varaseid arenguid (mittekommunistlikus) Lääne-, Põhja- ja Kesk-Euroopas – on otseselt seotud 1970. aastatel toimunud naisliikumisega. Varjupaikade põhimõtted ja eesmärgid lähtuvad võrdõiguslikkusest ja soolise demokraatia printsiipidest. Võrdlemisi lühikese aja jooksul saavutatud head tulemused on tinginud selle, et rahvusvahelised mõjuorganid on hakanud tunnustama ja väärtustama naiste mittetulundusühingute olulist rolli naiste- ja lastevastase vägivalda ennetamisel ja nende kaitsmisel meeste vägivaldsuse eest (vt peatükk 2).

4.1.2 Juriidilised alused

Initsiatiivgrupp peab otsustama, millises juriidilises vormis varjupaiga töö toimuma hakkab. Juriidilised nõuded võivad olla erinevates riikides erinevad. Soovitatav oleks siiski vormistada varjupaik mittetulundusliku valitsusvälise organisatsioonina. Kindla juriidilise staatuse omamine on vajalik rahastamise taotlemisel.

Määratleda tuleb põhilised vastutused ja kohustused; tavaliselt on see vajalik juba ühingu / organisatsiooni registreerimiseks. Samas ei kindlusta juriidilise staatuse saamine veel majanduslikku toetust ei avaliku ega erasektori poolt. Soovitatav on teha põhjalikku uurimistööd, kasutades selleks vajadusel juristi kaasabi, ning tutvuda teiste mittetulundusühingute juriidiliste alustega. Samuti on oluline kaaluda, kes on võimeline ja valmis vastutust kandma (ühingu juhatuse) ja millised tingimused peavad olema juhatuse liikme puhul täidetud (inimene, kes järgib ühingu eesmärgi ja põhimõtteid, on antud valdkonnas pädev või on avalikkuses tuntud isik ja/või poliitik). Juhatuse liikmetel peab olema võimalus pühendada ühingule aega ja

vaeva, nad peavad olema teadlikud kohustustest, mis sellega kaasnevad ning olema valmis osalema konfliktide lahendamise protsessis.

4.1.3 Vajaduste väljaselgitamine

Enne edasiste sammude planeerimist on vajalik selgusele jõuda spetsiifiliste vajaduste suhtes. Varjupaiga suuruse kalkuleerimisel tuleks arvestada kahte rahvusvaheliste organite poolt sõnastatud soovitusi. Juba 1986. aastal leidis Euroopa Parlament, et vajalik on "üks koht ühele perekonnale iga 10000 inimese kohta". 1998. aastal vähendas Euroopa Kohtu Ekspertgrupp seda numbrit 7500 inimeseni. Seega tuleb paika panna ka see, kui suurt piirkonda antud varjupaik teenindab. Mida kaugemal on järgmine varjupaik, seda vähem tõenäoline on, et naine kaaluks pöördumist sellesse teise varjupaika. Arvesse tuleb võtta ka naiste liikumisvõimalusi antud piirkonnas, ühistranspordi kvaliteeti, naiste tööhõivet ja avalikkuse huvi uue varjupaiga loomise vastu; niisiis saame siinkohal ära tuua ainult üldisemad suunised.

Arvesse tuleks võtta ka järgmisi andmeid – juhul, kui need on olemas:

- Koduse vägivalda esinemissagedus
- politsei- ja kohtustatistika, juhul kui see annab asjakohast teavet (sooaspektist lähtuv teave, teave ohvri ja vägivaldaseja / hageja ja kostja suhete kohta)
- uurimused vägivalda esinemise kohta antud piirkonnas / riigis
- vägivalda kogenud naistele sobivate teenuste pakkumise süsteem antud piirkonnas
- seni riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil omandatud kogemused.

4.1.4 Üldjoontes planeerimine

Enne igasuguste praktiliste sammude juurde asumist on oluline panna kokku põhjalik üldisem plaan. See plaan peaks sisaldama järgmisi punkte:

- sisuline planeerimine, mis puudutab kohtade arvu, pakutavaid teenuseid ja kohustuste jagunemist
- varjupaiga töö korraldamise plaan
- ehitusplaan, mille juurde kuuluvad ka turvameetmed
- personaliplaan
- kaks eelarveplani (üks algusfaasi, teine varjupaiga iga-aastaste jooksvate kulude kohta)
- koostööplaan
- rahastajate leidmise plaan.

4.1.5 "Lobitöö" ja rahastajate leidmine

Kuna teadlikkuse tõstmisele ja rahastajate leidmisele on pühendatud terve omaette peatükk, piirdume me käesolevas lõigus ainult põhipunktide loetlemisega, mida tuleks varjupaiga loomise algusfaasis silmas pidada.

Kui üldjoontes planeerimine on lõpetatud (sh personali, kohtade arvu ja eelarvega seotud küsimustes selgusele jõutud) – või isegi juba enne seda –, on aeg asuda otsima olulisi "liitlasi".

- Toetajad ei pea olema tingimata majanduslikult hästi kindlustatud isikud!
- Partnerite ja toetajate leidmine tähendab, et te loote varjupaiga rajamise ideed toetavatest inimestest võrgustiku.
- Teavitage avalikkust naistevastase vägivalda probleemist ja eelistest, mida toob endaga kaasa naiste varjupaikade loomine. Pange kokku sisukas teavitusematerjal. Ärge unustage tsiteerida soovitusi,

resolutsioone jms, mis on koostatud selliste rahvusvaheliste organite poolt, mille juures ka teie riigil on liikmestaatus (vt peatükk 2)!

- Tsiteerige uurimistulemusi!
- Samas: looge varjupaigale positiivne imidž! Vältige negatiivseid assotsiatsioone. Avaliku arvamuse huvides keskenduge varjupaiga poolt loodavatele eelistele!
- Erinevad sihtgrupid vajavad erinevat teavet (meedia, poliitikut, sotsiaalabiastutused, teised mittetulundusühingud jt).
- Püüdke luua isiklike kontakte. Korraldage kohtumisi kohalike poliitikutega, kohaliku meedia esindajatega, kohalike sotsiaalabiastutustega, antud piirkonnas mõjukate isikutega.
- Läbirääkimistel poliitikute ja sponsoritega andke selge sõnum, et varjupaiga loomine on alles kõige algus. Varjupaigal on kindlad iga-aastased ülalpidamiskulud. Püüdke saavutada kokkulepe edaspidise rahastamise osas. Taas tsiteerige rahvusvahelisi dokumente ja uurimusi.
- Kaaluge üldsust teavitava kampaania korraldamist.

4.1.6 Asukoht

Sobiv hoone peab lisaks ülalmainitud kohtade arvu nõuetele olema ka ehituslikult ja asukoha poolest sobiv, et tagada naistele ja lastele maksimaalne kaitse.

Ideaaljuhul peaks hoidma varjupaiga aadressi saladuses. Juhul, kui hoone asub mõnes väikeses linnas/maapiirkonnas ja/või väga avatud kogukonnas, siis võib aadressi salajas hoidmine osutuda väga raskeks. Siiski ei tähenda see, et varjupaiga rajamine antud piirkonnas oleks võimatu, lihtsalt turvameetetele tuleb pühendada rohkem tähelepanu. Oluline on tehniliselt kaasaegse turvavarustuse paigaldamine ning hea koostöö õiguskaitseorganitega ja naabritega (vt "Turvalisus"). Hea oleks, kui naisel oleks võimalik valida läheduses ja elukohast kaugemal asuva varjupaiga vahel. Juhtudel, kui vägivaldsete jaotatavate põhjust pidada väga ohtlikuks, on soovitatav paigutada naine (ja lapsed) nii kaugemale kui võimalik.

Sõltuvalt soovitatavast varjupaiga suuruselt saab valida erinevate võimaluste vahel. Varjupaik võib olla omaette maja või ka korter suuremas majas. Kui tegemist on juba olemasoleva majaga, tuleb kontrollida, kas alapeatükkides "Infrastruktuur" ja "Ruumide plaan" toodud nõudeid on võimalik järgida. Piisavate rahaliste vahendite korral on parem ehitada spetsiaalselt selleks otstarbeks ettenähtud maja.

Samuti on soovitatav juba planeerimise faasis tutvuda tehniliste ja juriidiliste tingimustega, mida tuleb seoses antud hoone kasutamisega täita, ning vajadusel need täita. Probleemid võivad tekkida seoses asjaoluga, et varjupaiga puhul peavad olema täidetud kõrgendatud turvalisuse nõuded, kuid samas peab see olema avalik asutus. Eriliseks pähklik on avariiväljapääsud, kuna need peavad olema tuleohu korral avatud. Me soovitame konsulteerida arhitekti või ehitusfirmaga ja avalikuks kasutamiseks mõeldud ehitistega tegelevate spetsialistidega, et seda probleemi loovalt lahendada.

4.1.7 Infrastruktuur

Elu varjupaigas on loomulikult kodusest elust erinev. Tavaliselt on seal vähem ruumi ja mõningaid ruume tuleb jagada teiste inimestega. See võib olla naistele ja lastele üsna väsitav. Seetõttu tuleb elu muuta nii mugavaks kui võimalik.

Tähelepanu tuleks pöörata järgmistele asjaoludele:

- Naised ja lapsed vajavad oma traumeerivatest kogemustest ülesaamiseks sobivat keskkonda.
- Arvestada tuleb individuaalsete vajadustega. Õigus privaatsusele ja inimeste eripäraga arvestamine peaksid olema kogu planeerimise faasis juhtideeks. Inimene peaks saama omaette olla ka muul ajal kui vaid isikliku hügieeniga tegeledes.
- Varjupaikadesse peaksid saama pöörduda ka puuetega naised.

- Naiste varjupaik on koht, kuhu on teretulnud ka lapsed ja noored inimesed (vt 5.2).
- Mõningate riikide viimast kogemus näitab, et suuremad varjupaigad kipuvad jätma mulje, justkui oleks tegemist hotelliga selle negatiivses tähenduses; need kipuvad olema "anonüümsed", kuna teiste inimestega tutvumine ja oma kogemustest rääkimine on raskendatud. Suurtes varjupaikades on väga raske luua "kogukonnatunnet".

Näide: Abiks võib olla see, kui te ise kujutate endale ette, et teil tuleks veeta mõni aeg varjupaigas. Kas ei peaks see pakkuma meeldivaid, ruumikaid tube, kus on olemas toiduvalmistamisvõimalus ja omaette vannituba? Pakutavate teenuste hulka peaksid kuuluma veel tasuta toit, koristamine, laste eest hoolitsemine, arstiabi – täpselt nagu nelja täрни hotellis. Kuigi see kõik võib näida alguses ebarealistlik, ei tasu latti ka liialt madalale seada. Naistel ja lastel, kes on kogenud vägivalda, on õigus parimale võimalikule toetusele.

4.1.8 Ruumide plaanid

Ruumid naistele

Igal naisel koos lastega peaks olema omaette ruum. Varjupaigas peaks vähemalt iga kahe naise kohta olema üks vannituba.

Naised (ja lapsed), kes pöörduvad varjupaika, on kriisiolukorras. Seda ei saa võrrelda puhkuseisiga, mille ajal jagatakse ühiseid ruume mõnes noortehotellis või mägiõnnsis. Selleks, et naised suudaksid oma traumeerivatest kogemustest üle saada, on vajalik luua neile keskkond, mis pakub võimalusi omaette olemiseks ja puhkamiseks. Väga harva juhtub, et rahalised võimalused on nii head, et varjupaik suudaks tegelikult pakkuda nelja täрни hotelli teenindust.

Ühised ruumid

Naiste varjupaik on ka koht, kuhu tulevad kokku sarnase kogemustepagasiga naised. See annab neile võimaluse kogeda naiste vahel valitsevat solidaarsust ja mõista, et partneri poolne vägivaldsus ei ole isiklik, vaid sotsiaalne probleem, et vägivald on võimalik piiri panna ja et kooseluvormid on väga erinevad.

Varjupaigas peaks olema vähemalt kaks suuremat ruumi, üks ruumikas köök ja üks pesupesemisruum. Üks suurem ruum peaks toimima elutoana, teist suuremat ruumi peaks saama kasutada grupitegevusteks ja see peaks olema piisavalt suur tähtpäevade tähistamiseks (suutma mahutada kõik elanikud pluss personali).

Mõned varjupaigad pakuvad naistele koolituskursusi. Ka seda tuleks varjupaiga planeerimisel arvesse võtta.

Näide: Euroopa Liidu Equal programmi projekt FEMQUA (vt www.aodef.at).

Naistel peaks olema võimalus ühiselt toitu valmistada ja süüa.

Kuna naistel on väga sageli kaasas ainult mõned riided, on vajalik korralike pesupesemisvõimaluste olemasolu (pesumasinad ja -kuivatid).

Personaliruumid

Vajalikud on eraldi ruumid nõustamiseks ja administreerimistegevuseks. Varjupaigas peaks olema üks keskne kontoriruum, mille puhul on täidetud kõik vajalikud turvameetmed. Juhul, kui personal ööbib varjupaigas, peaks selleks olema olemas omaette magamistuba koos tee keetmise võimalusega ja vannituba. Vajalik on vähemalt üks individuaalse nõustamise ruum (suuremates varjupaikades rohkem kui üks). Kõikides kontori- ja nõustamisruumides peab olema telefon ja internetiühendusega arvuti.

4.1.9 Personaliga varustamine

Loe üksikasju peatükist 6.2 (Personal).

4.1.10 Turvameetmed

Loe üksikasju peatükist 7 (Turvalisus).

NÄIDE:

Ruumide arvu planeerimisel peab olema teada ruumide suurus ja asetus, maksimaalne klientide arv ja personali hulk. Võimalik on teha vahet baasvajaduste (○) ja väärtuslike lisavõimaluste (☼) vahel.

Ruumid naistele ja lastele:

- ruumiüksus naistele ja lastele (1 ruum naise ja tema lapse/laste kohta)
- ☼ üks lisaruum suuremate perekondade jaoks
- ☼ üks vannituba perekonna kohta, või
- üks vannituba kahe ruumiüksuse kohta
- suur köök (kui ruumiüksustel endil puudub toiduvalmistamisvõimalus)
- ühine ruum (igapäevasteks ja igapäevasteks kohtumisteks) = söömisruum
- ☼ elutuba/toad naistele (raamatukogu, televiisor, stereokombain, tee/kohvikeetmisvõimalus jms)
- ☼ arvutitega varustatud õppe/seminariruum
- mängutuba lastele (sõltuvalt varjupaiga suuruselt) – vt 5.2 “Teenused lastele”
- ☼ eraldi ruumid erinevatele vanuserühmadele (0-5 aastat, 6-12 aastat, 12+), milles leiduvad mänguasjad ja muu sisseseade vastab laste vanusele:
- ☼ tegevuste ruum
- ☼ multifunktsionaalne room
- ☼ lugemise, õppimise/koduste ülesannete tegemise ruum (vaikne)

Personali ja nõustamise ruumid:

- ruum(id) kriisitööks ja nõustamiseks (sõltuvalt personali suuruselt)
- lastega tegelevatele töötajatele mõeldud ruumid
- kontoriruum(id), kus on olemas telefon, arvuti, koopiamaasin, faks
- öövahetuse ruum, kus on olemas voodi, pesemisvõimalus, teekeetmisvõimalus

Majapidamisruumid:

- suur hoiuruum majapidamistarvete jaoks, eriti ühismajapidamise struktuuri korral (toit ja joogid, kontorivarustus, riided, hügieenitarbed jm)
- ☼ lisahoiuruum (väljaspool varjupaika) isikliku mööbli, annetuste jms hoidmiseks
- pesupesemisruum
- kütmis- ja kuuma vee süsteemi ruum
- hoiuruum jalgratastele, kärudele jms
- ☼ lisahoiuruum aiämööbli, aiatööriistade jms jaoks.

4.2 NAISTE VARJUPAIGA RAHASTAMINE

Rahaliste kalkulatsioonide tegemine on varjupaiga loomisel ja käimashoidmisel määrava tähtsusega. Rahaliste vahendite suurusel on vahetu ja oluline mõju personali kvaliteedile ja pakutavatele teenustele ning elamistingimustele varjupaigas. See näitab ühtlasi selgelt, kuivõrd ühiskond väärtustab naistevastase vägivalla vastu võitlemist.

Piisava rahalise toetuse hankimine on enamasti varjupaiga loomise ja käigushoidmise juures üks raskemaid ülesandeid. Enamikus riikides on rahastajate leidmine nii avalikust kui erasektorist ühtviisi raske.

4.2.1 Riiklik rahastamine

Naiste varjupaigad on ohvriabiasutused, mis täidavad ühiskonnas olulist funktsiooni. Selles mõttes tuleks neid käsitleda samaväärsetena teiste riigi poolt pakutavate teenustega. Riik on kohustatud tagama kaitse igasuguse vägivalla eest nii avalikus kui privaatsfääris. Sellega seoses on eelduspärane, et valitsused ja riiklikud organid tagaksid naiste varjupaikade ja teiste naistele toetust pakkuvate organisatsioonide piisava rahastamise (vt peatükk 2).

Viimastel kümnenditel kalduvad need kaasaegsed demokraatlikud riigid, mis peavad tervishoiu ja sotsiaaltoetustega seonduvate põhivajaduste täitmist üheks oma prioriteetsetest funktsioonidest, usaldama järjest enam seni riigi pädevusse kuulunud funktsioonide täitmist mittetulundusühingute hoolde. Nende mittetulundusühingute näol on tegemist kasumit mittetaotlevate ühingutega, mida rahastatakse avaliku sektori vahenditest, ning need täidavad ühiskondlikke või ühiskondlik-poliitilisi funktsioone ja pakuvad spetsiifilisi teenuseid.

Enamiku Euroopa naiste varjupaikade töö toimub naistest koosnevate mittetulundusühingute eestvedamisel, mille liikmed on viimaste kümnendite jooksul omandanud rohkelt kogemusi ja ekspertoskusi lähisuhtevägivalla ohvrite aitamisel. Selline teenusepakkumise vorm on osutunud efektiivseks ja seda tuleks kasutada ka uute varjupaikade rajamisel, kuna mittetulundusühingud on toetussüsteemide organiseerimisel paindlikumad kui riikliku sektori institutsioonid.

Pealegi esineb vägivallaohvritel mittetulundusühingu poole pöördumisel vähem sisemist vastuseisu kui riigiasutuse puhul.

Näide: Austrias Ülem-Austria maakonnas korraldavad kõikide varjupaikade tööd naistest koosnevad mittetulundusühingud ja nende tegevus on seadusega paika pandud. Kõik neli Viinis asuvat varjupaika on sõlminud lepingu kohaliku omavalitsusega, mis katab nende tegevuskulud piiramata ajaks. Hispaanias Andalusia provintsis on vastu võetud järgnevate aastate piirkondlik arengukava, mis sisaldab ka kogu provintsi varjupaikade rahastamist.

On loomulik, et riiklikud organid, mis rahastavad naiste varjupaiku, nõuavad nende vastavust kvaliteedistandarditele ja professionaalsete teenuste pakkumist (vt peatükk 11 standardite kohta). Samas on oluline, et riiklikud organid aktsepteeriks ka varjupaiga tööalast sõltumatust. Varjupaigatöö kvaliteedi hindamisel on vajalik järjepidev asutusesisene ja asutuseväline evalvatsioon (vt peatükk 11 evalveerimise kohta). Samas ei tohi unustada, et toetavate teenuste kvaliteet sõltub piisava rahastamise ja muude vahendite olemasolust.

Naistevastane vägivald toob endaga kaasa ka kulusid. Nagu teises peatükis tsiteeritud uurimustest ilmneb, tekitab naistele ja lastele suunatud vägivald – rääkimata ühiskondlikest mõjudest – riigile ja avalikule sektorile märkimisväärsed väljaminekuid.

Investeeringud ennetustegevusse, mis vähendab vägivalla esinemist tulevikus, vähendab seega ka (koduse) vägivalla poolt tekitatavaid kulusid ühiskonnale. Eriti selgelt ilmneb see naiste abistamisele keskendunud teenuste toetamisel.

Järgnevalt on esitatud kokkuvõtte varjupaikade finantseerimist puudutavate soovitude kohta:

- Naiste varjupaikade tööd peaksid korraldama sobiva ettevalmistusega naistest koosnevad mittetulundusühingud.
- Naiste varjupaikade finantseerimine peaks olema seadusega sätestatud.
- Kui tahetakse, et naiste varjupaigad, nõustamistelefonid jm toetavad teenused töötaksid korralikult, siis tuleb ametivõimudel nendega sõlmida pikaajased või ajaliselt piiramatud lepingud, millega tagatakse ettenähtud rahastamine. Pidev võitlus raha pärast nõuab rohkelt aega ja energiat, mis kõik tuleb naiste ja laste tegeliku aitamise arvelt. Varjupaikade majanduslik ebakindlus ja sõltuvus on vastuolus varjupaigatöö eesmärgiga pakkuda naistele kindlustunnet ja sõltumatust.
- Rahastamise lepingus peaksid olema loetletud kõik pakutavate teenustega seotud kulud (mitte olema laiali pillutatud erinevate iseseisvate lepingute vahel).
- Rahastamine peab olema piisav ja vastavuses reaalsele kuludega; muuhulgas peaks see hõlmama ka avalike suhete alast tööd ja teavitustegevust.
- Lepingus peaks olema ära toodud klausel teenuste sõltumatuse kohta, samuti peaksid olema loetletud standardid, millele teenuse peab vastama.
- Rahastamine peaks olema piisav, et tagada tööalaste standardite täitmine.
- Varjupaigas viibimine peaks olema vägivalda kogunud naistele ja lastele tasuta.
- Igal naisel peaks olema võimalus pöörduda suvalisse varjupaika ja sellest ei tohiks sõltuda varjupaiga rahastamine.
- Ainult naine ise on võimeline andma hinnangu, kas tema julgeolek on piisavalt tagatud lähimas või mõnes kaugemas varjupaigas. Rahastamisega seotud regulatsioonid ei tohiks seda valikuvabadust takistada.
- Varjupaikadelt ei tohiks nõuda, et nad finantseeriks pakutavat teenust ise; neilt ei tohiks eeldada rohkemat kui ainult väikese osa katmist kogueelarvest (need summad saadakse varjupaikade endi leitud rahastajatelt).
- Eraannetusi peaks kasutama ainult spetsiifilisteks ja täiendavateks väljaminekuteks, nagu näiteks laste mänguväljaku varustus, televiisor, õppearvuti, aga mitte varjupaiga igapäevase ülalpidamisega seotud kulude katmiseks.
- Rahastamise lepingus peaks olema ka säte, et eraannetatelt saadud annetuste suurus ei avalda mingit mõju riikliku rahastamise suurusele, kuna see tähendaks riigi taandumist oma kohustuste täitmisest.

Varjupaikade eksperdid peaksid olema kaasatud naissoost vägivaldaohvritele mõeldud teenuste rahastamise kriteeriumide üldisesse väljatöötamisse. Naistest erialaasjatundjad saavad olla abiks varjupaikade kohustuste ja varjupaigatööle esitatavate nõuete realistlikul paikapanemisel. Nende oskusteadmisi tuleb arvesse võtta ka rahastamisepõhimõtete visandamisel, et need põhimõtted pigem soodustaksid, mitte ei takistaks varjupaikade tööd. Kui protseduurid muutuvad liialt bürokraatlikuks, siis kulutatakse nende peale ressursse, mida läheks vaja tõhusamate ülesannete täitmiseks.

4.2.2 Baasrahastamisega seotud tõrked

Jätkuvalt on reaalne elu aga paraku selline, et paljud varjupaigad peavad tuginema erafondidest või sponsoritelt laekuvatele vahenditele. Uutes Euroopa Liidu liikmesmaades võlgnevad paljud naistele mõeldud toetavad teenused oma olemasolu välismaalt või rahvusvahelistelt organisatsioonidelt tulevale rahalisele toetusele. Naiste varjupaikade puhul peaks kõikides riikides võtma eesmärgiks rahastamise riiklikest vahenditest. Selle saavutamiseks on vajalik vastavate Euroopa Liidu direktiivide vastuvõtmine.

Naiste varjupaigad peavad endale teadvustama, et lähitulevikus tuleb neil siiski endil jätkata võitlemist oma põhivajaduste katmise eest. Läbirääkimistel ametivõimudega on oluline osutada struktuurse

ja isikutevahelise vägivalda seotusele, samuti piisava majandusliku toetuse ja naistele pakutavate teenuste taseme seotusele. Iga varjupaiga rajajad ja personali liikmed peavad otsustama, kas nad tahavad oma varjupaiga rajada ja seda käigus hoida "iga hinna eest" või on olemas mingi piir, millest väiksema rahastamise korral varjupaigateenust pole enam võimalik osutada. Kõrgekvaliteedilist teenust saab vägivalda kogunud naistele pakkuda ainult juhul, kui selleks on olemas piisavad rahalised vahendid. Varjupaikade (jätkuva) toetamise kindlustamiseks on aga vajalik pidev teavitustöö, eriti poliitikute hulgas.

Paljudes varjupaikades peavad naised üüri maksma – kas omaenda taskust või sotsiaaltoetustest. Oluline on garanteerida vähemalt seegi, et neil tuleks maksta ainult üürikulud. Kooskõlas ühiskonna kohustusega võidelda vägivalda vastu ei tohiks vägivaldaohvritest naistelt ja lastelt kunagi nõuda nõustamisega jm toetavate teenustega seonduvate kulude katmist. Ka lastehoid peaks olema tasuta. Need teenused kujutavad endast kohustust, mille täitmise eest peab vastutama riik, mitte midagi, mille eest naine peaks maksma omast taskust.

4.2.3 Eraannetajad

Nagu me eespool juba mainisime, peaks erasponsorite annetusi kasutama ainult spetsiifilisteks väljaminekuteks, varjupaiga igapäevased kulud peaksid olema kaetud riiklikest vahenditest.

Paraku on paljud varjupaigad jätkuvalt sunnitud peamiselt sõltuma eraannetajatest. Seetõttu toome siinkohal ära mõned nõuanded sponsorite leidmiseks.

Mis puutub eraannetustesse, siis peame endale teadvustama, et naistevastane vägivald perekonnas / lähisuhtes on teema, mida on raske tõstatada ja millest on raske inimesi teavitada. Sellega seostuvad tabud, mis tekitavad inimestes tõsist ebamugavustunnet. Seda tuleb arvesse võtta iga kampaania või tegevuse planeerimisel. Samas on siiski oluline inimestega lävida, rääkida neile varjupaikades ja teistes naisi toetavates asutustes tehtavast tööst ja leida momente, mis võiksid tekitada inimestes soovi seda tööd toetada.

Mittetulundusühingute toetamine ja sponsoreerimine võib avalduda väga erinevates vormides (raha, seadmed, teenused, isiklik abi ...).

Rahalist toetust on võimalik saada järgmistest allikatest:

- Annetused
- Kingitused
- Isiklikud toetused
- Ürituste organiseerimine (peod, mille sissetulek läheb varjupaiga toetamiseks)
- Heategevuslike väljamüükide korraldamine (mänguasjad, kasutatud riided, käsitöö)
- Koostöö firmadega

Mida teha, et saada toetust ja annetusi

Teie initsiatiivgrupi püüded rajada või käigus hoida varjupaika tuleb nähtavaks teha

- Tehke teavitustööd naistevastase vägivalda alal, tuues selgelt välja naiste varjupaikade tööst tulenevad eelised.
- Pange kokku sisukas teavitusmaterjal. Ärge unustage tsiteerida soovitusi, resolutsioone jms, mis on koostatud selliste rahvusvaheliste organite poolt, mille juures ka teie riigil on liikmestaatus (vt peatükk 2). Tsiteerige uurimistulemusi.
- Samas: looge varjupaigale positiivne imidž. Vältige negatiivseid assotsiatsioone. Avaliku arvamuse huvides keskenduge eelkõige varjupaiga poolt loodavatele eelistele.
- Kirjeldage varjupaiga / kriisikeskuse töö tõhusust ja mõju. Sponsoritele meeldib teha koostööd tugevate partneritega.

Kontaktide loomine sponsorite ja toetajatega

- Partnerite ja toetajate leidmine tähendab võrgustiku loomist inimestest, kes toetavad teie kavatsust luua ja käigus hoida varjupaika.
- Püüdke luua isiklikke kontakte: korraldage kohtumisi kohalike poliitikutega, kohaliku meedia esindajatega, kohalike sotsiaalhoolekandeasutustega, antud piirkonnas mõjukate isikutega.
- Koostage oma kontaktisikute kohta nimekiri ja kaasajastage seda pidevalt.
- Motiveerige erinevaid inimesi varjupaigatöösse mingit panust andma.

Sihtgrupp

Erinevad sihtgrupid vajavad erinevat laadi informatsiooni:

- Sponsorid on huvitatud oma majanduslikust edust. Nad ootavad teilt professionaalset ja efektiivset tööd. Nad toetavad teid juhul, kui teie töö on vastavuses nende firma imidžiga.
- Toetajad tunnevad huvi sotsiaalsete probleemide vastu. Nad soovivad teie eesmärkidest inspiratsiooni saada. Näidake neile, et nende annetus on vajalik ja kasulik. Tekitage neis tunne, et nende toetust väärtustatakse.
- Poliitikud (ja ajakirjanikud) vajavad arve ja fakte.
- Ajakirjanikud vajavad reaalsel eludel põhinevaid lugusid.
- Kohalikud sotsiaalabiasutused vajavad pakutavate teenuste täielikku kirjeldust.
- Te peate igale sihtgrupile lähenema nende vajadustest lähtuvalt, nt üksikasjalik informatsioon, isiklikud kirjad tänuavaldustega või regulaarsed ringkirjad teie tegevuse kirjeldusega.

Sponsorite otsimine

- Vaadake üle oma võrgustik! Kes selle liikmetest võiks midagi teada teid huvitava firma kohta või teha teid tuttavaks mõne selle firma juhiga?
- Nõutage firmade kohta informatsiooni, helistades nende avalike suhete või turundusosakondadesse.
- Uurige nende eesmärkide kohta: võimalik, et nad soovivad parandada oma imidžit, demonstreerida oma arusaama ühiskondlikust vastutusest, saada üldsuses laiemalt tuntuks, toetada mõnda mittetulundusühingut, et parandada oma reputatsiooni äripartnerite, klientide või ametivõimude silmis, suurendada töötajate ühtekuuluvustunnet firmaga jne.
- Veenduge, et te teate oma partnerite õigeid nimesid, nende tiitleid, telefoninumbreid ja aadresse. Sama peavad teie partnerid teadma teie organisatsiooni kohta, samuti isikute kohta, kes vastutavad järgnevate sammude eest.
- Selgitage välja, mida nad saaksid teile täpsemalt pakkuda (raha, seadmeid, teenuseid).
- Selgitage välja, mida teie saaksite firmale pakkuda. Lisaks tegutsemisele varjupaigana, mis tegeleb ühe tõsise sotsiaalse probleemi lahendamise ja aitab seega parandada firma mainet (selle firma toetuse kaudu teie organisatsioonile), saate te juhtida selle firma panusele tähelepanu avalikus meedias, oma infomaterjalides, heategevuslikel pidudel jne.
- Esimesel kohtumisel kirjeldage oma tööd ja andke üle oma plaanide kirjalik kokkuvõte. See peaks olema lühike ja lihtsas keeles (1-2 lehekülge). Hiljem saate pakkuda täiendavat informatsiooni, juhul kui teilt seda palutakse. Kirjeldage varjupaiga rahalisi plaane. Küsige konkreetne hulk raha mingi konkreetse projekti jaoks nagu näiteks mööbel, laste mänguasjad, mikrobuss, mingi eriline sündmus jne. Laske toetajatel teha valik vähemalt kahe toetamisvõimaluse vahel.
- Otstarbekas võib olla saata pärast kohtumist meelepea kokkulepete kohta, milleni kohtumisel jõuti, tagamaks, et mõlemad pooled on asjadest ühtemoodi aru saanud.

Toetajate otsimine

Te saate paluda ükskõik kellel oma organisatsiooni tööd toetada (annetuste või mingi tegevuse näol):

- Koostage nimekiri asjadest, mida te vajate (ajurünnak).

- Levitage seda nimekirja kohtumistel, oma ringkirjas, oma veebilehel, kogudustes jne.
- Nimekirja tuleb regulaarselt täiendada.
- Nimekiri võib sisaldada käesoleva hetke spetsiifilisi vajadusi, nt vajadust kontoriruumi järele või lastele pakutavate tegevuste järele.
- Nimekirjas peaks olema selgelt ära toodud annetuste soov.
- Keegi personaliliikmetest peaks annetajale andma annetuse kohta kviitungi / tunnustuskirja.
- Kui te oma kontaktisikutega hoolikalt koostööd teete, leiате te sel moel ka uusi toetajaid. Kiriklikud või heategevusorganisatsioonid võivad vägagi soovida teie tööd toetada. Muusikud või bändid võivad soovida korraldada kontserte; kunstnikud võivad soovida annetada varjupaigale oma tööde müügist saadud tulu. Naaber võib tunda endas soovi varjupaigas viibivate laste jalgrattaid parandada.
- Toetajad vajavad isiklikku kontakti. Ärge unustage, et toetajad soovivad ise valida, kui palju aega ja jõudu nad panustavad.

5. NAISTELE JA LASTELE PAKUTAVAD TEENUSED

Naiste varjupaigad pakuvad tervet rida toetavaid teenuseid, viivad läbi mitmesuguseid tegevusi ja täidavad ühiskonnas olulist rolli. Mis puutub teenustesse, siis pakuvad varjupaigad vägivalda kogenud naistele ja nende lastele ulualust, kriisiabi ja nõustamist – viimast ka varjupaigas mitteviibivatele naistele ja varjupaigast juba lahkunud naistele. Lisaks sellele tegelevad varjupaigad naistevastase vägivalda ennetamisega: teavitavad avalikkust vägivalda probleemist, selle põhjustest ja tagajärgedest ning vajadusest spetsiifiliselt ohvri aitamisele keskendunud toetavate teenuste järele. Toetavate isikute ja organisatsioonide võrgustik ja koostöö teiste elualade asjatundjatega aitavad seda eesmärki täita. Teenuste kvaliteedi tagamiseks on vajalik korralik dokumentatsioon ja evalveerimine (vt peatükk 11).

5.1 NAISTELE PAKUTAVAD TEENUSED

Järgnevalt kirjeldatakse teenuseid, mida varjupaigad tavaliselt vägivalda kogenud naistele ja nende lastele pakuvad. Nende teenuste pakkumine võib olla korraldatud erinevate organisatsiooniliste mudelite kaasabil. Kõige olulisem on see, et nende teenuste pakkumine oleks kooskõlas kolmandas peatükis visandatud põhimõtetega.

Ööpäevaringsed teenused

On äärmiselt oluline, et naistel oleks võimalik saada kriisiabi ja pöörduda varjupaika igal ajal, ka öösel. Paraku võib voodikohtade arv olla piiratud. Täituvust piiravate teguritega toimetulemiseks peaks olema olema läbimõeldud tegevusplaan. Samas peaks võtma põhimõtteks selle, et ükski tõsisesse ohtu sattunud naine ei jääks ukse taha ega peaks jääma või tagasi pöörduma vägivaldse partneri juurde.

Kui antud piirkonnas on ainult üks naiste varjupaik, siis peab see varjupaik olema avatud ning naisi ja lapsi vastu võtma ööpäevaringselt. Kui antud piirkonnas või linnas on rohkem kui üks varjupaik, peaks vähemalt üks neist olema avatud 24 tundi ööpäevas. Tagatud peaks olema võimalikult odav (eelistatavalt tasuta) transport, et naistel ja lastel oleks võimalik selle maksumuse pärast muretsemata varjupaika jõuda.

Näide: Viini varjupaigad maksavad spetsiaalselt selleks otstarbeks ettenähtud eelarvest kinni naise taksosõidu.

Varjupaika pöördumine ei ole enamasti esimene samm, mille vägivalda kogenud naine astub. Esimene isiklik kontakt toimub valdavalt telefoni teel. Paljud varjupaigad pakuvad ka ööpäevaringse kriisiabitelefoni teenuseid ja nõustamist telefoni teel. Ka siin peaks igas piirkonnas/linnas olema vähemalt üks ööpäevaringselt töötav kriisiabitelefoni, mis võimaldaks kriisinõustamist telefoni teel ja korraldaks naiste suunamise lähimasse varjupaika. Oluline on kindlustada võimalikult tõhus avalikkuse teavitamine varjupaikade ja kriisiabitelefoni numbritest, et naised oleksid sellest toetusest teadlikud ja saaksid realselt varjupaikadesse abi saama pöörduda (vt peatükk 9). Enne, kui naine tuleb varjupaika, peaks ta olema alati varjupaigatöötajaga juba eelnevalt vestelnud (vt alalõik "Vastuvõtuprotseduurid" allpool).

Nõustamine

Nõustamine on üks olulisemaid naiste varjupaikades pakutavaid teenuseid. Mõned varjupaigad pakuvad nõustamist ka sisserännanud naistele. Teistel varjupaikadel on käigus omaette nõustamiskeskused. Mõnikord toimivad need keskused ka esmase kontaktasutusena naistele, kes soovivad endale kohta varjupaigas. Ükskõik, kuidas täpselt nõustamisteenus on organiseeritud, olulisim on see, et vägivalda

kogunud naisele pakutaks professionaalset nõustamist ja et teda teavitatakse kõikidest temale ja tema lastele kättesaadavatest teenustest.

Näited: AMCV Portugalis; Casa delle Donne Bolognas (Itaalia); Women's Aid (Ühendkuningriigid).

Esimese kohtumise eesmärgiks on usalduse saavutamine. Varjupaigatöötaja peaks tähelepanelikult ära kuulama ja välja selgitama abi otsiva naise vajadused. Naistel on õigus professionaalsele ja eelarvamustevabale toetusele sõltumata sellest, milliseid otsuseid nad teevad. Nõustaja peaks alati naisele kinnitama, et tema poolt antud teavet käsitletakse konfidentsiaalselt ja et ta saab soovi korral jääda anonüümseks.

Oluline on anda hinnang vägivallatseja ohtlikkusele ja koostada turvaplaan (vt alalõik "Turvalisus" allpool). Samuti peab naist teavitama tema õigustest ja võimalustest. Osalt võib informatsioon olla kirjalikus vormis. Naise turvalisuse huvides võib olla otstarbekas soovitada tal hoida seda informatsiooni vägivallatseja eest saladuses.

Samuti on oluline selgust saada naise võimaluste ja sotsiaalse võrgustiku osas (perekond, sõbrad, kogukonna poolt pakutavad teenused jne). Iga naise puhul tuleks koostada individuaalplaani, mis annab üksikasjaliku ülevaate toetusest, mida tal on võimalik saada.

Vastuvõtuprotseduurid

Kuidas naised ja lapsed varjupaiga üles leiavad? Selleks on erinevaid võimalusi. Üks võimalus on, et varjupaik kuulub nõustamiskeskuse juurde, mille aadress on avalikkuses teada, varjupaiga enda aadressi aga hoitakse saladuses. Naine pöördub esmalt vastuvõtu/nõustamiskeskusesse. Teine võimalus on, et varjupaigaga – millel on salastatud aadress – võetakse ühendust telefoni teel ja naisele teatatakse varjupaiga aadress telefonitsi. On ka selliseid varjupaiku, mis korraldavad ise naise transportimise kokkulepitud kohtumiskohast varjupaika.

Naise (ja tema lapsed) peaks vastu võtma professionaalne varjupaigatöötaja. Kuna paljudel varjupaikadel pole nii palju personali, et sellest piisaks 24 tunniks ööpäevas, võib see osutada problemaatiliseks. Igal juhul peaks naisel olema juba esimeste varjupaigas viibitud tundide jooksul võimalus saada professionaalset kriisinõustamist.

Varjupaika saabumine võib tekitada naisel esialgu rohkelt segadust. Oluline on pakkuda naisele tema varjupaigas viibimise alguses tõhusat abi ja toetust ning algusest peale peaks tal olema oma kindel kontaktisik, soovitatavalt sama isik, kes ta varjupaika vastu võttis või kes viis läbi esimese nõustamise. See on oluline faktor usaldusliku suhte loomisel ja naisele vajaliku abi pakkumisel. Alahinnata ei tohiks stressi, mida kujunenud kriisiolukord naisel ja lastel tekitab, ja millele lisandub stress, mis kaasneb viibimisega täiesti uues keskkonnas kümnete täiesti võõraste inimeste keskel.

Näide: Paljudel varjupaikadel on teadetetahvel, millel on kõikide varjupaigatöötajate fotod koos nende nimede ja ametikohtadega. See aitab naisel ja lastel töötajatega paremini tuttavaks saada.

Pärast sisseelamisfaasi peaks naisel olema põhimõtteliselt õigus valida endale ise nõustaja, kes oleks ühtlasi tema kontaktisik kogu tema varjupaigas viibimise ajal jooksul. Sageli on selleks isik, kellega ta on algusest peale suhelnud ja kellega tal on kujunenud usalduslik suhe. Juhul, kui see ei ole võimalik (näiteks kuna soovitud nõustaja on juba liialt hõivatud), tuleks vestluses naisega selgitada välja mõni talle sobiv alternatiiv.

Kui naine saabub vastuvõtukeskusesse, tuleks selgitada välja tema ja tema laste vajadused, samuti määratleda, kui suur on vägivalloht (ohu hindamine, turvaplaan, vt Lisa). Naisele ja lastele tuleks anda teavet varjupaiga elu-olu kohta ja tutvustada neile varjupaiga reegleid (vt peatükk 8).

Esimene varjupaigas viibimise faas – reflekteerimise periood

Esimene faas – reflekteerimise periood – on aeg, mille jooksul naine tutvub varjupaiga ja selle töötajatega, taastub oma traumeerivast olukorrast, harjub varjupaigaeluga, mõtleb järele oma vajaduste ja probleemide üle ning hakkab tegema otsuseid oma järgmiste sammude kohta. See faas võib kesta mõnest tunnist kuni mõne päeva või isegi mõne nädalani.

Selle faasi jooksul peab naine otsustama, kas ta soovib varjupaika jääda või minna kuhugi mujale ning kas ta soovib lahkuda oma partneri juurest ajutiselt või lõplikult. On oluline, et nõustaja annaks talle korduvalt ja selgelt mõista, et see otsus sõltub ainult temast endast, et tal on õigus oma partneri juurest lahkuda, aga ka temaga kooselu jätkata. Samuti on oluline naisele teada anda, et tal on alati võimalus varjupaika tagasi pöörduda, isegi juhul, kui ta on vahepeal koju tagasi läinud. Juhul, kui naine läheb oma partneri juurde tagasi, on oluline läbi arutada turvalisusega seotud küsimused ja arendada koos välja strateegiad, kuidas naine saaks ennast ja oma lapsi kaitsta.

Mõned naised küsivad, kas vägivaldlatsejad muutuvad, kas ka nende vägivaldne partner on võimeline muutuma. Tähelepanu tuleks pöörata antud piirkonnas leiduvatele abivõimalustele. Mõningates riikides on olemas programmid vägivaldsetele meestele. Niisugusel juhul võib naine nõuda, et tema partner selle programmi läbiks – juhul kui mees tahab, et naine tema juurde tagasi pöörduks. Siiski tasub soovitada mehe suunamist vägivaldlatsejatele mõeldud programmidesse ainult juhul, kui need peavad esmase prioriteedina silmas ohvri turvalisust ja teevad tihedat koostööd naistele teenuseid pakkuvate asutustega. Vägivaldlatsejatele mõeldud programmid peavad keskenduma ohvrile ja jälgima väga hoolikalt, et tagatud oleks ohvri turvalisus (vt peatükk 12).

Selles faasis on eriti oluline jälgida, et naine saaks tõhusat ja hoolikalt läbimõeldud nõustamist, kuna just selles faasis teeb enamik naistest otsuse partneri juurde tagasi pöörduda.

Individuaalnõustamine ja jõustamine

Individuaalnõustamise sessioonide ajal antakse hinnang naise vajadustele ja määratletakse prioriteedid. Koostatakse naise nõustamise ja toetamise individuaalplaan. Töötaja kohus on arutada läbi kõik võimalikud alternatiivid ja toetada naist tema eesmärkide saavutamisel.

Naised vajavad otsuste tegemisel toetust. Neid tuleb julgustada ning aidata neil parandada oma enesehinnangut ja otsustusvõimet. Oluline on tekitada naises tunne, et tal on õigus ja võimalus teha valikuid ja otsuseid selle üle, mis tema elus toimub. Samuti peaks tal olema võimalus oma vägivaldakogemusest rääkida ja selle üle järele mõelda (juhul kui ta seda tahab ja talle sobival ajahetkel). Me ei tohi unustada, et naissoost vägivaldaohvrid vajavad vahel üsna kaua aega, enne kui nad tunnevad endas piisavalt usaldust ja julgust, et oma vägivaldakogemusest (eriti seksuaalse vägivalda kogemusest) rääkida.

Nõustaja abiga hakkab naine aru saama, milliseid strateegiaid tema partner kasutas, et saada võim enda kätte ja oma naist kontrollida. See aitab tal välja arendada strateegiaid vägivaldale vastuastumiseks ja enda kaitsmiseks. Varjupaigas viibivad naised vajavad ka praktilisi nõuandeid ametiasutustega lävimiseks, samuti tugiisikut politseiga suhtlemisel või kohtuistungitel.

Otstarbekas võib olla vestelda ka naise rollist ühiskonnas, soolistest stereotüüpidest ja soolisest (eba)võrdsusest ning muudest sellistest teemadest, et naine teadvustaks endale paremini oma rolli naisena.

Isegi kui me peame pidevalt meeles, et meie eesmärk on naist ennast jõustada, säilib ometi oht, et me kipume tegema asju tema eest, mitte temaga koos. See on tingitud abiotsiva naise ja nõustaja vahel valitsevast ebavõrdsusest võimuvahekorras. Seetõttu on oluline, et nõustaja oma koostööd naisega pidevalt jälgiks ja veenduks, et naine tunneb end toetatuna, mitte jõuetuks tehtuna.

Rühmatöö

Naiste varjupaigad pakuvad erinevaid rühmatöö vorme. Rühmatöö on väärtuslik täiendus individuaalnõustamisele, kuna see annab naistele võimaluse veenduda, et nemad ei ole ainukesed, kes on kogenud oma partneri vägivaldsust.

Arutelurühmad või teemaspetsiifilised rühmad on koht, kus naised saavad arutada erinevaid teemasid – vägivallega seonduvat, aga ka teisi teemasid, mida nad peavad enda jaoks oluliseks. Lisaks individuaalnõustamisele aitab rühmatöö varjupaigas viibivatel naistel iseennast, aga ka ümbritsevat keskkonda paremini tundma õppida. Eesmärk on suurendada naiste enesekindlust ja soodustada naiste omavahelist suhtlemist. Seetõttu on oluline, et rühmaliikmed tunneksid rühmas toimuvate protsesside suhtes isiklikku vastutust. Teine rühmatöövõimalus on see, kui naised arutlevad oma emarolli üle, lastekasvatamise probleemide jms üle.

Kolmas rühmatöö võimalus on loovusrühm, milles naistel on võimalus ennast väljendada maalimise, laulmise, näitlemise jms kaudu.

Gruppe peaks juhendama mõni varjupaigatöötaja. Hea mudel on ka grupi läbiviimine koostöös mõne varjupaigas viibiva naisega.

Sellistes rühmades tuleb kindlasti respektierida naiste (üksikisikute) arvamust.

Turvalisus/Turvaplaan

Igasuguse nõustamise ja varjupaigatöö esmane prioriteet on naiste ja nende laste turvalisuse tagamine. Nagu me näeme lisast "Turvaplaan", tuleb sobivaid turvameetmeid planeerida ja rakendada sõltumatult sellest, kas naine otsustab jääda varjupaika või sealt lahkuda. Turvalisusest varjupaigas lugege lähemalt 7. peatükist.

Enesekaitse

Varjupaigad peaksid pakkuma enesekaitsekursusi, et anda naistele võimalus õppida vägivaldsesse situatsiooni sattumise korral ennast ja oma lapsi ise kaitsma (vt ka Seith / Kelly, 2003).

Näide: Naiseksperdid on välja arendanud spetsiaalselt naistele mõeldud enesekaitseliigi – WenDo.

Juriidiline abi

Naisohvleid tuleb teavitada nende juriidilistest õigustest ja võimalustest. Iga varjupaik peaks pakkuma õiguslast informatsiooni ja toetust õiguslaste protseduuride läbimise juures.

Juriidiline informatsioon peaks sisaldama järgmist:

- Spetsiifilised seadused kaitse tagamiseks vägivalda eest koheselt/pikemas perspektiivis
- Politseiuurimisega seonduvad protseduurid
- Lähenemiskeeld
- Abielu ja lahutust puudutavad seadused
- Vanemlikud õigused
- Migratsiooniseadused
- Kriminaalseadustik
- Ohvri õigused ja hüvitised, mis on sätestatud kriminaalseadustikus või tsiviilõiguses
- Sotsiaalkindlustusega seonduvad regulatsioonid
- Sotsiaalhoolekandega seonduvad regulatsioonid
- Elamispinna taotlemisega seonduvad seadused jms.

Samuti peaksid varjupaigatöötajad saatma naist käikudel politseisse, kohtusse ja teistesse ametiasutustesse ning aitama ette valmistada õigustoiminguid ja kohtuprotsesse – näiteks andes informatsiooni sündmuste toimumise järjekorra kohta või organiseerides rollimänge, milles naine saab tunnistuse andmise läbi mängida. Samuti on naise jaoks oluline, et teda saadetakse kohtumenetluse ajal, kuna nii on võimalik vältida sekundaarset ohvristumist.

Vastavalt Euroopa Liidu raamdirektiivile on igal ohvril õigus saada kohtumenetluse ajal informatsiooni ja toetust (Vt lisa 1 "Rahvusvahelised dokumendid").

Keerukate kohtumenetluste puhul on oluline, et naisel oleks kohtus juristist esindaja. Soovitav on valida mõni advokaat, kes mõistab ohvri olukorda, on oma klientide esindamisel delikaatne ja kes on valmis kohtuasjaga tegelema väikese tasu eest või hoopis tasuta.

Näide: Viinis löid naised Naiste Õigusabi Fondi, kuhu laekunud raha kasutatakse naisi kohtus esindavate juristide tasustamiseks. Naiste õiguste paremaks kaitsmiseks korraldab fond ka testjuhtumite lahendamist.

Näide: Feministlike vaadetega pühendunud naisjuristid on loonud üle-euroopalise võrgustiku nimega Euroopa Naiste Advokaatide Ühing, mille liikmed üritavad "naiste võrdsed õigusi seaduse jõuga jalule seada" (<http://www.ewla.org>).

Rahaline toetus

Kui naine tuleb varjupaika, on oluline toetada teda ka rahalises mõttes. Juhul, kui tal puudub endal sissetulek, on esimene samm talle rahaliste vahendite leidmine. Paljudes maades peavad naised, kes ei suuda ennast ise ülal pidada, taotlema sotsiaaltoetusi. Varjupaiga oluline kohus on aidata naistel taotleda sotsiaaltoetusi võimalikult väikeste bürokraatlike viivitustega. Selleks on vaja luua head suhted sotsiaalhoolekandeametustega.

Varjupaikade üheks eesmärgiks on aidata naistel oma õigused jalule seada ja nõuda välja talle seadusega ettenähtud toetused (nt iseenda ja laste ülalpidamiskulud, töötü abiraha, lastetoetused jne).

Varjupaik peab jälgima, et naise partneril ei oleks ligipääsu naise rahale. Kui lastetoetused või muud perekonnale mõeldud toetused laekuvad vägivallatseja nimele, tuleb seda muuta nii, et need makstaks naisele.

Sisserännanud naised on seoses õigusega sotsiaaltoetustele sunnitud sageli kogema diskrimineerimist. Niisugustel juhtudel peaks varjupaik aitama naisel hankida raha eraannetustest ja sponsoritelt.

Näide: Viini varjupaigad löid Monika Burdaki Fondi, mis on nime saanud ühe varjupaigatöötaja järgi, kes pühendus sisserännanud naiste õiguste kaitsmisele, kuid suri kahjuks noores eas. Sellesse fondi kogutakse raha eraannetustest ja seda raha kasutatakse sisserännanud naiste ja laste majanduslikuks toetamiseks.

Eluaseme leidmisega seotud toetus

Kodust vägivalda kogeavad naised, eriti väikeste laste emad on sageli väga täbaras olukorras, kui vägivallatsejad sulgevad ühena oma kontrollistrateegiatega neile ligipääsu rahale või eraldi sissetulekule. See tähendab, et neil on raske leida taskukohast eluaset. On väga oluline, et vägivalda kogenud naistele ja lastele oleks seadustega tagatud õigus pärast varjupaigas viibimist koju tagasi pöörduda nii kiiresti kui võimalik või siis õigus üldse koju jääda, selle asemel, et koos lastega varjupaika põgeneda (vt ka peatükk 12).

Kui naised ei saa mingil põhjusel koju jääda või koju tagasi pöörduda, on vaja pakkuda neile toetust elamispinna leidmisel. Soovitav on teha kohalike ametivõimudega ja eluruumide teenistustega tihedat koostööd, et teavitada neid vägivalda kogenud naiste olukorra tõsidusest. Need organid peaksid hea seisma

selle eest, et naistele võimaldataks koheselt ligipääs ajutistele madalarendilistele elamispiindadele (vt ka peatükk 10).

Näide: Viini linnal on väga tõhus elamispiindadega varustamise programm, mis võimaldab naistel (sealhulgas sisserännanud naistel) mõne nädala jooksul saada taskukohase elamispiinna.

Toetus tervishoidu puudutavates küsimustes

Kui naine tuleb varjupaika, võib ta vajada kohest meditsiinilist abi. Varjupaigatöötajad peaksid teda saatma käikudel meditsiinasutustesse ja nõudma tema vigastuste asjakohast dokumenteerimist. Seda dokumenti saab kasutada kohtus tõendusmaterjalina (üksikasjalikumad teavet dokumenteerimise ja tervishoiutöötajate teavitamise kohta leidub WAVE käsiraamatus "Manual on Training and Sensitising Professionals", Viin 2000). Naistele tuleks võimaldada tasuta ligipääs meditsiiniteenustele, selle eest peaks hea seisma riik või varjupaigaga koostööd tegevad meditsiinikeskused.

Tööalane toetus ja koolitus

Varjupaiga üks olulisi funktsioone on toetada naisi töökohta puudutavates küsimustes, aidata neil säilitada olemasolevat töökohta või leida uus töökoht või siis liituda mõne koolitusprogrammiga.

Vägivald kujutab ennast tõsist takistust naiste tööhõivele ja võrdsele kohtlemisele. Näiteks võib naine kaotada töö, kuna tema vägivaldne partner ahistab teda tema töökohas või takistab teda tööl käimast. Samuti tuleb ette seda, et naised lahkuvad töölt või vallandatakse, kuna nad ei saa pärast peksmist tööle minna. Varjupaiga või nõustamiskeskuse toetus tööalastes küsimustes on seetõttu väga oluline. Lisaks sellele toimib varjupaik töötute naiste julgustajana töö otsimisel ja kvalifikatsiooni parandamisel. Naistele saab toetust pakkuda ka siis, kui nad taotleavad mingit töökohta või valmistuvad töövestluseks – näiteks rollimängu läbiviimise kaudu. Varjupaigad teevad ka tihedat koostööd tööhõiveprogrammidega. Mõningates maades on olemas spetsiaalsed teenused või programmid naissoost töötajatele.

Sisserännanud naiste jaoks peaks olema esimeseks sammuks kohaliku keele õppimise kursus. Ka mõned varjupaigad ise pakuvad koolitust ja kvalifikatsiooni parandamise võimalusi.

Näide: AÖF, Euroopa Liidu Equal programmi projekt "femqua" (<http://www.aofef.at>).

Sisserännanud ja vähemusrahvusest naised

Naistele mõeldud abiasutustes peaks leiduma kõikidest suurematest vähemusrahvustest töötajaid ja ka nõustamist tuleks pakkuda erinevates keeltes. Samuti peaks infomaterjalid olema kättesaadavad erinevates keeltes.

Töötades sisserännanud naistega või etniliste vähemuste hulka kuuluvate naistega on oluline olla teadlik sotsiokultuurilistest eripäradest ja neid respektierida. Varjupaikade töötajad peaksid endale teadvustama oma võimalikke stereotüüpseid seisukohti või eelarvamusi, mis võiksid takistada adekvaatse toetuse pakkumist. Paljudes riikides sõltub sisserännanud naiste ja asüülitaotlejate maal viibimise õigus nende abikaasa elamisloast. Seetõttu on nende jaoks oluline taotleda abikaasast sõltumatult õigust antud maal elada ja töötada. Mõningates riikides on välja arendatud eraldi teenused sisserännanud naistele:

Näide: Southall Black Sisters on nõustamist, kampaaniaid ja teavitamist korraldav keskus, mis toetab Aasia ja Aafrika-Kariibi taustaga naisi, kes on langenud koduse vägivalda ohvriks. Pakutavad teenused ulatuvad praktilisest toetusest kuni nõustamise ja tugigrupitööni. SBS on teinud tõhusat tööd ka poliitika vallas, eriti seoses immigratsiooniga, sunnitud abieluga ja kriminaalõigusega.

Telefon: ++44- (0)20-8571 9595

Näide: Interkulturelles Frauenhaus / Beratungsstelle in Berlin [Rahvusvaheline Varjupaik / Nõustamiskeskus Berliinis]
address: Postfach 370542, 14135 Berlin
e-post: Interkulturelleinitiative@t-online.de: <http://www.interkulturellesfrauenhaus.de>

Asjakohased teenused erivajadustega naistele

Naiste varjupaigad peaksid olema valmis vastu võtma ka puuetega naise, eraldamata neid sealjuures maja tavapärasest igapäevaelust, vaid pakkudes neile lisaks spetsiaalhooldust ja vahendeid. Näiteks peaks ruumides olema mööbel, mida on võimalik vastavalt nende naiste vajadustele madalamale paigutada.

Vanemad naised võivad vajada spetsiaalset meditsiinilist hooldust ja abi, samuti rahulikumaid ja vaiksemaid ruume. Vanemad naised on sageli majanduslikult sõltuvad oma abikaasa pensionist. Seetõttu on oluline teha koostööd sotsiaalhoolekandeasutustega.

Nõustajad peaksid püüdma vabastada neid naise isoleeritusest, toetama neid uute toimetulekustrateegiatega omandamisel ja aitama neil parandada oma enesehinnangut.

Rasedad naised või vastsündinute emad võivad vajada eriti vaikseid ruume. Kontaktisikuna võiks olla arvel mõni ämmaemand, kes saab vajadusel varjupaika kohale tulla.

Kuni viimase ajani ei teadvustatud lesbiliste naiste paarisuhtes aset leidvat vägivalda üldse. Seetõttu oli lesbilistel naistel, kes olid langenud oma partneri vägivaldsuse ohvriks, eriti raske abi leida. Naistele mõeldud teenused peaksid abi pakkuma ka lesbilistes paarisuhetes esineva vägivalda korral.

Näide: Efektīvset aitamist käsitles üks Saksamaal läbi viidud Daphne project: <http://www.broken-rainbow.de>

Varjupaigast lahkumine

Varjupaigast lahkumine on iga naise jaoks tähtis samm. See märgib uue elu algust ja peab olema hästi läbi mõeldud. Varjupaigatöötajad peaksid suutma naist suunata nii, et tal oleks varjupaigast lahkudes (ideaaljuhul):

- kindel sissetulek: töötasu ja/või sotsiaaltoetused;
- kindel elukoht (ajutine elamispind või omaette maja/korter);
- täidetud laste vajadused: lasteaed, kool, meditsiiniabi jm teenused;
- turvaplaan: turvaplaan, milles kajastub naise ja laste uus elukorraldus (vt Lisa ja peatükk 7);
- kokkulepped täiendavaks toetuseks ja nõustamiseks (naisele ja lastele) varjupaiga enda või teiste teenusepakkujatega.

Kui naine lahkub varjupaigast, tuleks talle südamele panna, et ta ei levitaks informatsiooni teiste varjupaigas viibivate naiste ja laste ega personali kohta ning hoiaks varjupaiga aadressi saladuses.

Toetus pärast varjupaigast lahkumist

Pärast varjupaigast lahkumist peaks naisel olema jätkuvalt ligipääs kõikidele vajalikele teenustele. Siin on toetuse organiseerimiseks olemas taas mitmesugused võimalused. Riikides, kus lisaks naiste varjupaikadele on olemas perevägivalda ohvrite nõustamiskeskused, saavad naised pöörduda nendes nõustamiskeskustesse (näiteks juriidilistes küsimustes või muudes spetsiifilistes küsimustes).

Juhul, kui sellist teenust ei eksisteeri, on vajalik naist teavitada antud piirkonnas saadavalolevatest teenustest ja teha nendega koostööd.

5.2 LASTELE MÕELDUD TEENUSED

Vägivalda kogenud naiste lapsed vajavad varjupaigas viibimise ajal erilist tähelepanu. Vajalik on vastava väljaõppega personali ja spetsiaalsete lastele mõeldud ruumide olemasolu. Laste eest hoolitsemiseks tuleb eraldada omaette rahalised vahendid.

Varjupaika pöörduvad lapsed on sageli vägivalda pealt näinud või ise vägivalda ohvriks langenud; mõlemal juhul on tegemist traumeeriva kogemusega. Seetõttu on vaja suhtuda nende vajadustesse erilise tähelepanuga. Samuti näitavad uurimused, et nendel lastel on palju suurem oht saada täiskasvanueas ise vägivaldseteks kui mittevägivaldsetes perekondades üleskasvanud lastel.

Lastele pakutavate teenuste eesmärgid

Kindlustada laste füüsiline ja emotsionaalne julgeolek ja edendada neis turvatunde kujunemist.

Emadega varjupaigas kaasas olevad lapsed võivad olla vigastatud ja neil võib esineda mitmesuguseid terviseprobleeme. Vajalik võib olla suunamine ravile. Turvaplani koostamine on lastele pakutavate teenuste puhul samuti oluline.

Parandada laste vaimset ja emotsionaalset seisundit ja heaolu.

See on üldiselt lastele pakutavate teenuste puhul pikaajalisem eesmärk, kuid kriisiolukordades, kui ilmneb ennasthävitatav käitumine, on sellega kohati vaja koheselt tegeleda. Laste emotsionaalse ja vaimse seisundi parandamine aitab ühtlasi suurendada turvalisust (vt "Turvalisus").

Aidata lastel tagasi saada oma lapsepõlv ja lasta neil sellest rõõmu tunda.

Vägivalda pealtnäinud lapsed võivad üle võtta täiskasvanu rolli või tunda juhtunu tõttu ärevust või sisepinget. Mängimine, lõõgastumine ja lihtsalt lõbutsemine aitavad neil taas lapsepõlvest rõõmu tunda.

Parandada ema-lapse suhteid.

Emad saavad oma lastel kõige paremini aidata vägivalda mõjudest üle saada. Laste vajadustega tegelemisel on vajalik läbi mõelda koostöö emaga.

Lastele varjupaigas viibimise ajal pakutavad teenused

Tõhusad ja kvaliteetsed teenused

Lastele pakutavate teenuste hulka peaks kuuluma kriisisekkumine ning psühhosotsiaalne, pedagoogiline, teraapiline ja rühmadünaamikat silmas pidav töö.

Lastel, kes on kas vägivalda pealt näinud või seda ise kogenud, on sageli probleeme madala enesehinnanguga, esineb ka ärevust ja agressiivsust. Mõningatel lastel võib ilmned ennasthävitatav käitumine. Enamikul lastest avalduvad märgid oskuste piiratusest ja arengus mahajäämisest. Nende sotsiaalsed oskused võivad olla samuti puudulikud. Väga sageli tuleb ette psühhosomaatiliste sümptomite esinemist (unehäired, kõhu- või peavalu, iiveldus, voodimärgamine, söömishäired jne).

Varjupaika tulek toob lapse jaoks kaasa uusi väljakutseid ja katsumusi. Kui naised pöörduvad varjupaika, tähendab see nende lastele samasugust kriisiolukorda ja elukorralduse muutumist nagu neile endilegi.

Professionaalsed töötajad märkavad emotsionaalseid ja füüsilisi probleeme, millega lapsed varjupaigas viibides silmitsi seisavad. Terviseprobleemid, samuti tugev kaotuse, viha, hirmu, kurbuse, segaduse ja süütunne ning mitmesugused kohanemisprobleemid tulenevad järgmistest varjupaigas viibimisega seonduvatest momentidest (Peled / Davis 1995):

- kodusele vägivalda pealtnägemisele järgneb uus kriisiolukord;

- tavaliste toimetulekumehhanismide ja toetussüsteemide segipaiskumine isast ja teistest sugulastest või sõpradest, koolist, kodust jms eemaloleku tõttu;
- vajadus kohaneda kiiresti uue elukorraldusega;
- rasked elamistingimused, sealhulgas privaatsuse puudumine ja teiste varjupaigas viibijate poolt ülesnäidatav emotsionaalne pinge;
- ema ei ole emotsionaalses ja/või füüsilises mõttes kättesaadav, kuna tal on endalgi raske toime tulla oma emotsionaalse segadusega ja ta on hõivatud perekonnaelu ümberkorraldamisega seotud praktiliste kohustustega.

Laste vägivallakogemuse läbitöötamisel varjupaigas on oluline arvestada nende individuaalse eripäraga, kuid samas ei tohi unustada ka seda, et nende paljud vajadused ja kogemused võivad olla sarnased teiste omadega.

Lapsed võivad varjupaigas viibides vajada kriisisekkumist ja jätkuvat emotsionaalset toetust, samuti võib vajalik olla meditsiiniline abi, koostöö haridussüsteemiga, õiguskaitseorganitega, lastekaitseteenistusega ning nende ema aitamine efektiivsemate kasvatusoskuste õppimisel.

Vastuvõtt

Tavaliselt on varjupaika pöördujateks naised, kellel on kaasas lapsed. Vastuvõtufaasis tuleb anda esialgne hinnang ema ja lapse olukorrale. Samuti on oluline last varjupaigaeluks ja võimalikeks ettetulevateks muudatusteks ette valmistada; nii saame lapses tekitada turvalisuse tunde.

Olukorra esialgne hindamine peab puudutama järgmisi punkte:

- hinnangu andmine olukorra tõsidusele ja vajadusele kriisisekkumise järele;
- laste ja emade vajaduste väljaselgitamine, et koostada asjakohane turvaplaan;
- hindamine, kui ulatuslikku mõju on vägivald avaldanud lastele;
- hinnangu andmine kaitsemeetmetele, mida lapsed ja ema saavad enda kaitsmiseks ning oma tervise ja julgeoleku tagamiseks kasutada.

Laste ettevalmistamine varjupaigas elamiseks võiks sisaldada järgmisi punkte:

- varjupaiga eesmärkide, põhimõtete ja tegevuste selgitamine;
- kinnitamine, et varjupaik on turvaline koht;
- laste teavitamine varjupaiga reeglitest ja konfidentsiaalsuse nõudest;
- sõltuvalt vanusest võiks laps anda allkirja, et on reeglitest aru saanud.

Individaaltöö

Individaalnõustamine pakub lapsele toetavat keskkonda ja võimaldab tal luua täiskasvanud inimesega usaldusliku suhte, mis võib saada mudeliks edaspidises elus loodavatele suhetele. Nõustamissessioonid keskenduvad lapse tunnetele (hirm, segadus, üksildus, süütunne, viha) ja vajadustele. Nõustaja aitab lapsel tema kogemusi endale teadvustada ja veenduda, et laps ei ole täiskasvanute vägivaldsuses süüdi. Lapse enesehinnangu turgutamine on üks olulisi momente, millega tuleks selle töö käigus tegeleda.

Soovitusi laste individaalnõustamiseks:

Looge turvaline teraapiakeskkond:

- andes lapsele selge signaali, et ta ei pea rääkima asjadest, millest ta ei taha rääkida;
- selgitades talle konfidentsiaalsuse küsimusi.

Tegelege algusest peale turvalisuse planeerimisega. Laste jaoks koostatud turvaplaan peab olema realistlik, lihtne ja eakohane. Võimalikud laste turvalisust suurendavad strateegiad on: (1) kuidas vältida olukordi, millega on varem kaasnenum vägivald, (2) kuidas helistada, (3) kuidas hädaolukorras abi saada, (4) põgenemise logistika, (5) mida saab laps teha, kui ta varastatakse. Turvaplaanid tuleks koostada ühiselt koos ema ja lapsega ning nende järgimist tuleks harjutada.

Olukorra lõplikkuse teemat tuleks käsitleda kohe nõustamisprotsessi alguses. Lahutusest ja selleks valmistumisest rääkimine on vägivalda kogenud laste jaoks väga oluline teema.

Lapsed ei vaja alati formaalset nõustamist; mõnikord soovivad nad lihtsalt mõne täiskasvanud inimesega mitteformaalses õhkkonnas kohtuda. Kui lapsel on keegi, kellega ta saab rääkida ja kellele temaga koosolemine rõõmu valmistab, siis võib see olla lapsele paljuandev ja positiivne kogemus.

Nõustamine ja lapsega tegelemine sõltuvad tema vanusest. Teismelistega on võimalik aru pidada, mida nad saaksid teha, et end taas turvaliselt tunda ja millistesse asutustesse nemad või nende ema saaks pöörduda. Noorukitega töötades on võimalik käsitleda nende hoiakuid seoses sõpruse ja lähisuhetega ja nende suhtumist perevägivalda. Otstarbekas võib olla arutada perevägivalda puudutavaid stereotüüpe ja ühiskondlikke muutatusi, rõhutada, et tegemist on kuriteoga ja et ühelgi inimesel pole õigust teist inimest väärkohelda (Mullender / Debonnaire 2000).

Rühmatöö

Rühmatööd peetakse vägivallaga kokku puutunud laste ja noorukite abitamisel tõhusaks meetodiks. Varjupaigas on võimalik korraldada formaalseid või mitteformaalseid rühmaohtumisi. Püütakse luua toetav ja mõistev keskkond, milles lastel on võimalik teineteist toetada ja õppida uusi efektiivseid viise oma tunnete, mõtete ja vajaduste edastamiseks.

Enamasti on lastele mõeldud rühmadel järgmised eesmärgid: aidata lastel enda jaoks defineerida vägivald ja vastutus vägivalda eest; aidata neil väljendada oma tundeid (sh viha); parandada suhtlemis- ja muud oskusi; tõsta enesehinnangut; arendada välja ühiskondliku toetuse võrgustikud; koostada turvaplaan; ja saada toimuvast positiivne kogemus.

Korraldada võiks harivate, teavitavate või ennetavate rühmade tegevust. Rühmas läbiviidavad tegevused peaksid lähtuma osalejate vanusest ja arengutasemest ning sobima ka teistest kultuuridest pärit või puuetega lastele.

Koostöö emadega

Varjupaigas lastele pakutavad teenused ei peaks piirduma lastele korraldatud praktiliste tegevustega, samavõrra oluline on tegelemine emadega, kuna nemad suudavad kõige paremini oma laste vajadusi täita. Mõningatel juhtudel saavad lastega tegelevad spetsialistid teha emadega individuaaltööd; selleks on võimalik ema või nõustaja soovil sobiv aeg kokku leppida. Eesmärk on märgata laste vajadusi, hirme ja probleeme niipea, kui lapsed nendest juttu teevad või olukord seda nõuab (näiteks kui varjupaigas leiab aset vägivald). Teine võimalus emadega töötada on rühmaohtumised (emade rühmad), kus nõustajad saavad võimaluse kirjeldada laste nägemust asjast, jäädes sealjuures konfidentsiaalsuse piiridesse. Vastavalt valitud meetodile (toetav või vastanduv) on lastega tegelevate spetsialistide ülesandeks edasi anda ja kaitsta laste vajadusi.

Mänguteraapia

Mänguteraapia on otstarbekas meetod juhtudel, kui töötatakse lastega, kes oma arengutaseme tõttu või emotsionaalsetel põhjustel ei suuda oma tundeid, mõtteid või kogemusi sõnastada. Mäng on lapse loomulik kommunikatsioonimeedium, mida ta kasutab selleks, "et toime tulla vägivallaga seonduva hirmu ja ärevusega, väljendada toiminuga seostuvaid tundeid ning näidata oma teadmisi ja arusaamu lähisuhete kohta. Mänguteraapia võimaldab lapsel need hirmu ja ärevust tekitavad sündmused sümboliseeritult läbi mängida ning aitab lapsel liikuda nendest hirmutavatest kogemustest nende teadvustamise ja nendest ülesaamise suunas." (Urquiza & Winn, 1994, lk 59) Mänguteraapiat on võimalik rakendada ka individuaal- või rühmanõustamise käigus.

Kunstiteraapia / Kujutava kunsti teraapia

Kunstiteraapia on oluline kommunikatsiooni-, analüüsi- ja ravimeetod. Laps kasutab kunsti selleks, et väljendada oma tundeid ja emotsioone, mida ta ei suuda sõnadesse panna.

Joonistamine, maalimine, voolimine, luuletamine, näitlemine, musitseerimine või jutuvestmine aitavad lastel vabaneda kuhjunud pingetest ja ärevusest. Seda meetodit saab tõhusalt kasutada nii individuaal- kui rühmanõustamisel.

Lõõgastavad ja harivad tegevused

Mängimine ja lõõgastavad tegevused sundimatus õhkkonnas, mille puhul ei keskenduta vägivalle, pakuvad head võimalust edendada laste toetavat suhtumist teineteisesse. Siin tulevad kõne alla sportimine, matkamine, liikumine, tantsimine jms.

Mõned lapsed võivad vajada abi koolitöös, et parandada oma toimetulekut koolis.

Toetus juriidiliste protseduuride ajal

Lapsele, kes peab kohtumenetluse käigus tunnistuse andma, on suureks abiks, kui mõni mõistev spetsialist (psühholoog, sotsiaaltöötaja) talle juriidilisi protseduure eelnevalt tutvustab ja teda kohtus ülesastumiseks ette valmistab.

Soovitused lapse toetamiseks kohtulikul ülekuulamisel:

- umbes nädal enne ülekuulamist käige lapsega kohtumaja juures;
- viige laps istungite saali, kus tal tuleb oma tunnistus anda ja laske lapsel tunnistaja toolil istuda;
- rääkige lapsele iga kohtus viibiva isiku rollist ja sellest, kus keegi istub või seisab;
- pakkuge lapsele kogu vajalikku emotsionaalset ja teavitavat toetust, et ta tunneks teda puudutava menetluse osas nii vähe ebamugavust kui võimalik.

Personal

Asjatundlik personal

Lastega tegelevatel töötajatel peab olema nii asjakohane väljaõpe psühhosotsiaalset valdkonda puudutavates küsimustes kui ka spetsiaalväljaõpe. Lisaks varjupaigas lastega tegelevatele töötajatele saavad ka lastepsühholoogid ja haridusala eksperdid anda oma panuse varjupaigas viibivate laste toetamiseks. Lastega tegelevad töötajad peavad saama oma oskustele vastavat tasu. Vabatahtlikud saavad professionaalseid töötajaid nende töös aidata, kuid kokkuvõttes vajavad lapsed varjupaika pöördudes sama palju tähelepanu kui nende emadki.

Lisaks väärkoheldud naistega tegelevatele varjupaigatöötajatele on vaja ka professionaalseid töötajaid, kes tegeleksid spetsiaalselt lastega. Nad peavad suutma hinnata laste vajadusi ja tegema jõupingutusi nende täitmiseks. Nemad seisavad varjupaigas ja varjupaiga ülejäänud personali ees laste vajaduste eest.

Nõuded personalile:

- täistööajaga töötajad, kes tegelevad lastega või suunavad neid teistesse abiasutustesse;
- väljaõpe psühholoogia, sotsiaaltöö või pedagoogika alal;
- lastega tegelevatel töötajatel peab olema korralik ettevalmistus olukorra hindamiseks, kriisisekkumiseks ja nõustamistehnikate kasutamiseks;
- teadmised lähisuhtevägivalda dünaamikast, laste arengust;
- teadmised lastekaitse juriidilistest aspektidest.

Laste heaolu suurendamise huvides on vajalik koostöö teiste varjupaigas töötavate nõustajate/terapeutidega, kes tegelevad emadega. Lastega tegelevad töötajad peavad sageli kooskõlastama oma tööd teiste ametiasutustega nagu näiteks politsei, prokurörid, advokaadid ja kohtunikud.

Personali hulk:

Soovitavalt võiks töötada varjupaigas vähemalt kaks lastega tegelevat töötajat, et:

- suuta täita kõiki ülalloetletud ülesandeid professionaalselt ja laste huvisid silmas pidades;
- korraldada kogemuste vahetust;
- jälgida, et laste eest hoolitsemine oleks tagatud ka juhul, kui mõni töötajatest jääb haigeks või läheb puhkusele.

Mõningates varjupaikades leidub meessoost töötajaid, kes lastega tegelevad. Eesmärgiks on luua lastes positiivne nägemus meestest ja näidata neile, et mehed võivad olla ka hoolivad ja tähelepanelikud ning hoiduda kõikidest vägivalda vormidest. Siiski võib juhtuda (nagu Belgias, Lièges asuvas naiste varjupaigas), et seda, kui meestel on lastega tegelemisel varjupaigas juhtiv roll, ei peeta kokkusobivaks feministlike põhimõtetega, mida varjupaik järgib.

Infrastruktuur

Spetsiaalruumid ja varustus

Laste eest hoolitsemiseks, vaba aja tegevusteks ja nõustamiseks peaksid olema selleks sobivad ruumid. Vajalikud on järgmised ruumid:

- mänguruum(id) koos igas vanuses lastele ja noortele sobiva varustusega;
- teraapilised mänguasjad, nukud, nukumajad, marionetid, klotsid, pallid, liiv jms;
- mängud: lauamängud või mängud, mis nõuavad lastelt loovat konstrueerimist või probleemide lahendamist; joonistamis-, maalimis-, kirjutamis- jms tarbed; pedagoogilised materjalid;
- nõustamisruum;
- multifunktsionaalne ruum;
- ruum vaba aja tegevusteks;
- aed, kus lapsed ja emad saaksid tegeleda füüsiliste ja lõõgastavate tegevustega;
- teismeliste mõeldud ruum.

Ruumid peaksid vastama varjupaigas elavate laste spetsiifilistele vajadustele. Nende hulka kuuluvad eelkõige:

- turvalisus,
- suhtlemine,
- üksiolemisvõimalus,
- loovus,
- liikumisvõimalus (et ennast väljendada, pingeid maandada jms).

Soovitavad on hea valgustusega ja vastupidava varustusega ruumid. Ruumides peaks õnnetuste juhtumise võimalus olema viidud miinimumini. Mänguasjad ja mängud peaksid toetama kultuurilisi eripärasid ja sobima ka puuetega lastele. Administratiivsete ja organisatoorsete ülesannete täitmiseks peaks lastega tegelevatel töötajatel olema eraldi kontoriruum, milles on olemas telefon, faks ja arvuti.

Takistused / Puudused

Praegusel hetkel näeb reaalsus välja üsna erinevalt sellest, mida soovivad ülalkirjeldatud standardid. Enamikus Euroopa maades eraldatakse lastega tegelemiseks varjupaikades liialt vähe või üldse mitte mingeid riiklikke vahendeid (ka kohtades, kus riiklik rahastamine on muus suhtes tagatud). Väga sageli sõltub laste toetamine eraannetustest ja heategevuslike ürituste sissetulekutest. See on tõsine probleem just sellepärast, et varjupaikadesse pöörduvate laste vajadused on vähemalt sama olulised ja pakilised kui naiste vajadused. Olles kas vägivalda tunnistajad või ise selle ohvrid, on nad märkimisväärselt traumeeritud.

Traumat süvendab veelgi asjaolu, et lapsed on olnud sunnitud kodust lahkuma, jätma maha oma riided, mänguasjad, lemmikloomad ning nad on välja rebitud tuttavast ümbrusest (lasteaed, kool, sõbrad, sugulased jne). Nende emad on suutelised neile pakkuma ainult piiratud määral hoolitsust ja toetust.

Lastega tegelevad töötajad peavad siin sekkuma, välja selgitama lapse konkreetsed vajadused ja alkatama toimunu ümberhindamise protsessi. Varjupaigas viibivad lapsed on erinevast vanusest, erineva sotsiaalse ja kultuurilise taustaga. Selliste lastega tegelemine tähendab ka toimetulemist erinevate traumeerituse määradega. Personali ebapädevus või infrastruktuuri nõrgad kohad võivad tõsiselt pidurdada edusamme, mida oleks laste varjupaigas viibimise ajal potentsiaalselt võimalik teha.

JUHISED / PÕHIPRINTSIIBID LASTEGA TÖÖTAMISEKS (ARTEMIS 2001)

Vägivalda kogenud lastega tegelemisel on esmatähtsad nende heaolu ja turvalisus: varjupaiga kohus on peatada vägivald ja kaitsta last ning täita tema põhilised vajadused.

Vägivalda kogenud lastega töötamine tähendab ühtaegu ka **täiskasvanute nõustamist**, eriti mis puutub täiskasvanutesse, kes peavad vastutama lapse heaolu eest. Üks parimad viise lapse aitamiseks on aidata tema ema, kes peab suutma täita mittevägivaldse hooldaja / usaldusväärse isiku rolli, et olla võimeline tegelema lapse vajadustega ja kaitsta teda uute vägivallaaktide eest. Ema kaasatakse optimaalsete lahenduste leidmise ja olukorra parandamiseks vajalike muudatuste tegemisse.

Laste vägivallakogemuse psühholoogiline läbitöötamine on võimalik alles siis, kui on tagatud turvalisus. Töö peaks olema korraldatud nii, et laps saab aru, et vägivald ei olnud tema süü. Lapsega dialoogi arendamisel on oluline:

- et kohtumised toimuksid tuttavas ümbruskonnas;
- et lapsele selgitataks, miks ta teraapiasse tuli;
- mittevägivaldne / usaldusväärne täiskasvanu peab andma lapsele loa rääkida kõigest, mis juhtus;
- selgelt mõista anda, et vägivald ei olnud lapse süü;
- kasutada lihtsaid ja selgeid lauseid ja otseseid küsimusi, vältides "miks"-küsimusi, mis tekitavad lapses vajaduse ennast kaitsta või annavad lapsele signaali, nagu oleks laps toimuva eest vastutav või selles kuidagi kaasosaline;
- rääkida lastega "headest" ja "halbade" saladustest;
- anda lastele võimalus rääkida seksuaalsusega seotud küsimustest nende enda sõnadega – mõnikord võtavad lapsed üle vägivallatseja "inetud sõnad";
- kasutada joonistusi, marionettnukke – lapsel on palju lihtsam selgitada vägivallajuhtumit mitteverbaalsete vahendite abil;
- hoida pilgukontakti, kuid mitte last puudutada (see võiks näiliselt sarnaneda vägivallaaktiga, kuna laps viibib koos täiskasvanuga, kellel on talle teatud nõudmised);
- rääkida tunnetest, eriti hirmust, ähvardavatest ohtudest ja segadustundest;
- mitte luua uusi saladusi ega uusi lubadusi; tänada kohtumise lõpus usalduse eest ja selgitada järgnevaid samme;
- mõista ja arvestada sekkumise käigus vägivallatseja-ohvri suhte dünaamikaga. Lapsi toetavad isikud (mittevägivaldne lapsevanem, mittevägivaldsed sugulased, psühholoogid, terapeudid, sotsiaaltöötajad jt) peavad olema teadlikud asjaolust, et iga uus vägivallaakt traumeerib last uuesti ja süvendab tekitatud kahju.

Vältida tuleks: vägivalla normaliseerimist hoiakute, käitumise või signaalide kaudu, milles avalduvad stereotüüpsed mõtlemismallid; vägivalla alatähtsustamist; ebapiisavalt läbimõeldud lähenemisi – eriti juhtudel, kui on tegemist korduvalt väärkoheldud lapsega.

6. HALDUSJUHTIMINE, PERSONAL JA FINANTSKORRALDUS

Varjupaikadel on selged eesmärgid ja põhimõtted, millest lähtudes need vägivalda kogunud naistele ja lastele abi ja toetust pakuvad. See nõuab head haldusjuhtimist ja professionaalset töö organiseerimist, spetsiaalse väljaõppega ja pühendunud töötajaid ning põhjalikku eelarve planeerimist.

6.1 HALDUSJUHTIMINE JA TÖÖ KORRALDAMINE

Varjupaiga käigushoidmine nõuab kõigis tegevuse etappides asjatundlikku organiseerimistööd. Varjupaigad on välja arendanud mitmesuguseid erinevaid juhtimismudeleid, et oma kohustusi tõhusalt ja asjatundlikult täita. Mõningates varjupaikades töötab kogu personal ühtse meeskonnana ja varjupaiga juhtimine toimub ühiselt. On varjupaiku, kus töö juhiks on direktor. Üks võimalus on kombineerida meeskonnatööd isikliku vastutusega teatud kindlates valdkondades, kusjuures valdkondade juhid planeerivad ja ja viivad tegevusi ellu teineteisest sõltumatult, kuid annavad oma tegevusest ülejäänud meeskonnale aru. Need pole muidugi ainukesed mudelid. Iga varjupaik peaks välja töötama sellise juhtimisstruktuuri, mis on antud tingimustes kõige paremini rakendatav. Igal juhul peaksid varjupaigatöötajad reageerima kõikidele väljakutsetele paindlikult ja avatult ning olema valmis loobuma struktuuridest, mis ennast enam ei õigusta.

6.1.1 Üldised kaalutlused

Allpool tuleb juttu mõningatest üldistest põhimõtetest, mis puudutavad meeskonnatööd, võimu ja vastutust, personali õigusi ja juhtimiskultuuri.

Meeskonnatöö

Varjupaiga juhtimisel ja varjupaigatöötajate omavahelistes suhetes on oluline järgida rangete hierarhiate puudumise, demokraatlike struktuuride ja kaasatuse printsiipe. Nagu me juba mainisime, toimib personali tegevus varjupaigas viibivate naiste ja laste jaoks eeskujuna, millest peaks nähtuma, et naised suudavad asutust ise juhtida ja ühtaegu omavahel võrdsetel alustel koostööd teha.

Ülemääraselt hierarhiline struktuur – näiteks juhtudel, kui üks inimene teeb ainuisikuliselt kõik olulised otsused – näitaks jõustamise osas halba eeskjuju (vt peatükk 3, "Põhimõtted"). Pealegi on kaasaegsed juhtimisalased uurimused näidanud, et personal, kes teeb meeskonnatööd ja on kaasatud otsuste tegemise protsessi, töötab efektiivsemalt ja suurema rahuloluga ning saavutab paremaid tulemusi.

Juhtimisprobleemid tuleb õigeaegselt avastada ja lahendada. Näiteks võib juhtuda, et varjupaiga tööd takistab liialt pikk otsustamisprotsess, kuna kõikidele antakse võimalus kõikide otsuste tegemisel kaasa rääkida. Samuti võib asjaolu, kui kõik personaliliikmed kõikides küsimustes kaasa räägivad, kergesti esile kutsuda konflikte, mis on samavõrd takistav.

Väga raske on juhtida organisatsiooni suure meeskonnana.

Feministlik juhtimiskonsultant Barbara Sichtermann juhib tähelepanu asjaolule, et väikesed, kuni kuuest (maksimaalselt seitsmest) naisest koosnevad meeskonnad toimivad ühisel juhtimisel kõige efektiivsemalt (s.o juhtumisi ka maksimaalne ilma dirigendita mängida suutvate muusikute arv). Kui meeskond on suurem, ilmnevad probleemid: otsustamisprotsess muutub liialt ajamahukaks ning töö kvaliteet kannatab. Suurema meeskonna töö on efektiivsem siis, kui on olemas juht. Seega peaks juhtimine

ja töö struktuur olema korraldatud selliselt, et oleks tagatud teenuste võimalikult tõhus ja professionaalne pakkumine.

Võim ja vastutus

Isegi juhul, kui meeskond teeb võrdsetel alustel koostööd, mis on loomulikult soovitatav, on enamasti olemas siiski formaalsed võimustruktuurid, millega tuleb arvestada. Näiteks kui varjupaiga käivitajaks on mittetulundusühing, siis on sellel enamasti olemas juhatus ja liikmed.

Juhatus on vastutav kõigi ühingu tegude eest ja lõpuks ka kõikide finantstoimingute eest. Juhatus võib delegerida juhtimise varjupaiga personalile tervikuna või siis ühele või mitmele üksikliikmele.

Varjupaigatöötajad on enamasti varjupaigas ametlikult tööl, seega on neil varjupaigaga töösuhe; neid on võimalik tööle võtta ja töölt vabastada. Just küsimus, kes täpselt varjupaigatöötajatest otsustab personaliküsimuste üle, on äärmiselt oluline. Siin on vajalik põhjalikult läbimõeldud planeerimine, kuna vastasel juhul võivad selles valdkonnas tekkida keerulised konfliktid.

Soovitus: Varjupaigatöötajatel on hõlpsam oma töökohta ja selle eesmärgi omaks võtta siis, kui nad pole lihtsalt tööle võetud, vaid lisaks sellele ka ametlikult ühingu liikmed. See on põhimõtteks paljudes varjupaikades. Mõningates varjupaikades kuulub personal – või vähemalt osa personalist – ühingu juhatusse. See võib aga osutada problemaatiliseks, kuna sellisel juhul täidavad töötajad kahte rolli korraga, mida on konfliktsituatsioonides raske ühitada. Näiteks võib töötajal juhatuse liikmena lasuda kohustus teisi töötajaid rahaliste vahendite nappuse tõttu töölt vabastada, töötajana aga puudutavad sellised otsused aga muuhulgas ka teda ennast.

Üldiselt peaks varjupaik võimalikult selgelt defineerima, sõnastama ja välja ütlema järgmised punktid:

kes töötab millisel ametikohal;

millised kohustused ja vastutused (ka rahalised) selle ametikohaga kaasnevad;

milliste juriidiliste struktuuridega on tegemist ja kuidas mõjutavad need juhtimist ja töösuhteid.

Töötaja õigused

Enamikus riikides on varjupaigatöötajatele – nagu kõikidele muudelegi töötajatele – tööseadusega tagatud teatud õigused. Nende hulka kuulub õigus saada aasta jooksul teatud hulk puhkepäevi, õigus teatud etteteatamisajale töölt vabastamise korral jne. Nende õiguste järgimise eest vastutavad enamasti ühingu juhatus ja varjupaiga juhid.

Personalijuhtimine on seega üldise juhtimise lahutamatu osa ja eeldab tööseaduste tundmist ja nende järgimise tagamist.

Muidugi saab varjupaik pakkuda oma töötajatele ka rohkem õigusi, kui seda nõuavad tööseadused, mis sätestavad vaid minimaalsed nõuded. Täiendavaid õigusi on võimalik ära tuua ühingu põhikirjas või töötaja töölepingus.

Positiivne juhtimiskultuur – konsultatsioonid organisatoorses küsimustes

Nagu iga teinegi organisatsioon läbib varjupaik erinevaid arenguetappe. Igas etapis võivad esile kerkida teatud probleemid.

Varjupaiga poolt pakutavate teenuste planeerimisel ja arendamisel on soovitatav kasutada regulaarset väljastpoolt tellitud konsultandi abi, seda näiteks individuaalnõustamise, meeskonna supervisiooni või organisatsiooni nõustamise näol. Meeskonna supervisioon pakub tuge meeskonnatöö arendamisel, organisatsiooni nõustamine on enamasti laiem ja puudutab nõustamist kogu organisatsiooni puudutavates küsimustes, hõlmates kogu ühingu, juhatust jms.

Muidugi tuleb konsultatsioonide eest ka maksta ja need kulud tuleks juba eelarve planeerimisel sisse arvestada. Supervisioonil ei peaks seega piirduma pelgalt nõustamist puudutavate probleemide arutamisega, vaid keskenduda tuleks võimalustele kogu varjupaiga töö parandamiseks. Kui sponsoritel tekib

konsultatsioonide vajalikkuse suhtes küsimusi, siis oleks kohane vastata midagi sellist: oluline on investeerida heasse juhtimisse, kuna juhtimisalaste probleemide lahendamine nõuab palju energiat ja seega ka tööjõudu ja raha.

Positiivne juhtimiskultuur, rahulolu töökohaga, motiveeritud personal, kes on võimeline rakendama oma töösse kogu oma potentsiaali ja loovuse – need on varjupaigatöös ning naiste- ja lastevastase vägivalda peatamisel äärmiselt olulised faktorid.

Paljudes riikides leidub konsultante, kes on spetsialiseerunud naisi toetavate organisatsioonide tööle ja kes pakuvad väga asjatundlikke konsultatsioone.

Mõttekas on alustada konsultantide teenuste kasutamist juba varjupaiga töö varajastes staadiumides.

6.1.2 Juhtimisülesannete planeerimine ja elluviimine

Juhtimisoskused on vajalikud mitmetes varjupaigatöö valdkondades ja siin tuleb kasuks hoolikas planeerimine ja selgelt piiritletud kohustuste ja vastutuse jagamine.

Selgepiiriline kohustuste ja vastutuse jagamine

See on üks tõhusa juhtimise alustalasid. Kohustuste ja vastutuse jaotumine tuleks varjupaiga töö planeerimisel sõnastada kirjalikus vormis.

Juhtimisplaani koostamisel võib abi olla järgmistest küsimustest:

- Millised juhtimise valdkonnad üldse eksisteerivad?
- Kes vastutab millise valdkonna eest?
- Millised kohustused ja vastutus igal konkreetsel juhul kaasnevad?
- Kes teeb antud valdkonnas otsuseid ja mille põhjal? (üksi, konsulteerides ülejäänud meeskonnaga, meeskonnalt saadud informatsiooni põhjal...)

Hea planeerimine

Oluline on iga valdkonna tööd teadlikult planeerida, kõiki asjaosalisi plaanidest informeerida, jälgida planeerimise efektiivsust, et seda vajadusel täpsustada ja kohaldada. Korrektne planeerimine on ühtlasi juba osa kvaliteedi tagamisest (vt peatükk 11).

Järgnevalt on toodud loetelu konkreetsetes valdkondades läbiviidava planeerimise kohta:

- Koostage üldine plaan (nt üheks aastaks)
- Koostage üksikasjalikud plaanid (eesmärgid, ülesanded, vahendid, ajakava...)
- Esitlege plaane kogu meeskonnale
- Tehke otsuseid
- Rakendage otsused ellu
- Jälgige ja andke hinnang: mis toimib, mida tuleks täiendada?
- Esitlege kogu meeskonnale tulemusi
- Täiendage plaane.

6.1.3 Juhtimisvaldkonnad naiste varjupaigas

Sõltuvalt valitud juhtimismudelist võivad ühe konkreetse töövaldkonnaga seotud juhtimine ja vastutus olla ühe või mitme naise õlgadel (kuid kaasatud ei tohiks olla liiga palju naisi, kuna see pidurdab efektiivset juhtimistööd). Järgnevalt on ära toodud loetelu erinevatest varjupaiga tööhoidmisega seotud juhtimise valdkondadest. Sõltumata sellest, kuidas juhtimisvaldkonnad täpsemalt jaotuvad, on oluline jälgida, et ühtegi juhtimisvaldkonda ei unustataks.

Juhtimisvaldkond: nõustamine ja toetamine (individuaalnõustamine, rühmatöö)

Sellesse valdkonda kuulub varjupaigas naistele ja lastele pakutavate teenuste planeerimine ja läbiviimine (vt peatükk 5.1).

Paljudesse varjupaikadesse on võimalik pöörduda ööpäevaringselt, olemas on kriisibitelefonid ja naiste vastuvõtt varjupaikadesse toimub 24 tundi ööpäevas.

Nende teenuste organiseerimiseks on erinevaid mudeleid, sealhulgas:

- Reaalselt kohal viibiv töötaja, kes vastab ööpäevaringselt telefonile
- Töötaja, kes viibib päeval varjupaigas ja vastab öösel mobiiltelefonile saabuvatele kõnedele
- Öövahetuses ja nädalavahetustel töötavad vabatahtlikud
- Ööpäevaringne (kohalik või üleriigiline) kriisibitelefon, mis pakub kriisinõustamist ja vajadusel korraldab suunamist varjupaika
- Mõningates varjupaikades aitavad pikemalt varjupaigas viibinud naised (öösiti) uusi naisi ja lapsi varjupaika vastu võtta, varjupaigatöötaja on kättesaadav mobiiltelefoni kaudu. (Selle mudeli puhul tuleb arvestada sekundaarse trauma ohuga ja ohuga, et vastuvõtvale naisele langeb liialt suur koormus; kui aga asi hästi toimib, siis võib see uuele varjupaika saabujale mõjuda julgustavalt, kui ta näeb, et temaga samasuguse trauma läbielanud naine on nüüdseks suuteline juba teisi aitama.)

Selle valdkonna juurde kuulub ka nõustamise väljaarendamine ja läbiviimine, varjupaigast lahkunud naiste toetamine ning teenuste pakkumise graafikute koostamine ja nendest kinnipidamise jälgimine.

Juhtimisvaldkond: Töötamine lastega

Selle valdkonna eest vastutavad enamasti varjupaigas lastega tegelevad töötajad. Ka siin tuleb lastele pakutavate teenuste osas korraldada põhjalikku planeerimist, plaanitud tegevuste elluviimist ning kohaldamist muutuvatele oludele.

Juhtimisvaldkond: Demokraatlikud struktuurid ja kogukondlik elu varjupaigas

Selles valdkonnas on põhiülesandeks muuta naiste ja laste kooselu varjupaigas võimalikult positiivseks ja aidata neil ennast varjupaigas mugavalt ning hirmu- ja stressivabalt tunda. Seega on siin küsimus varjupaiga "kultuuris" osana üldisest ettevõtluskultuurist (vt peatükk 8). See tähendab toimetulemist konfliktidega ja konfliktilahendamise põhimõtete rakendamist. Vastutus selle valdkonna üle peaks kuuluma ühele või kahele töötajale, kellel võiks ideaaljuhul olla rühmatöö ja konfliktilahendamise alane väljaõpe.

Juhtimisvaldkond: asutusesisene kommunikatsioon, meeskonnakohtumised, ühing

Ühingusisest kommunikatsiooni ei tohiks alahinnata. Informatsioon peab liikuma kiirelt ja tõhusalt. Teised siia valdkonda kuuluvad aspektid on: varjupaiga elu puudutavate juhiste ja muu vajaliku informatsiooni koostamine; regulaarsete personalikohtumiste, ühingu liikmete kohtumiste ning personali ja juhatuse kohtumiste planeerimine ja läbiviimine.

Otstarbekaks võib osutada see, kui sama(d) töötaja(d) vastutavad nii kogukondliku elu kui ühingusisese suhtlemise eest, kuna nii on lootust, et tekib sünergiaefekt – naiste ja laste mured jõuavad töötajate ja juhatuse ni ja vastupidi.

Juhtimisvaldkond: Turvalisus

Kaitse ja turvalisuse tagamine on varjupaiga üks olulisemaid funktsioone (vt peatükk 7). Seetõttu peaks selle valdkonna eest vastutama omaette töötaja, kes koostab turvameetmete plaani ja jälgib selle täitmist, samuti kontrollib selle vastavust turvanõuetele ning jälgib pidevalt, kas need on piisavad ning viib vajadusel sisse täiendusi. Ohutusprotseduuride planeerimisse ja rakendamisse peaksid olema alati kaasatud kõik varjupaigas viibijad (naised ja lapsed), samuti personal.

Juhtimisvaldkond: Personal

See on üks klassikalisi juhtimisvaldkondi ning selle eest peaks vastutama varjupaiga juhataja. Siia kuulub terve rida kohustusi (vt peatükk 6.2):

- Uute töötajate leidmine: töökuulutuste koostamine, töövestluste läbiviimine, töötajate valimine
- Uute töötajate töölevõtmine ja väljaõpetamine
- Lahkuvate töötajatega töösuhte lõpetamine
- Töölepingute koostamine
- Kursisolemine töötajaid puudutava informatsiooniga ja nende õigustega
- Töötajate teavitamine nende õigustest
- Töötajate assisteerimine nende töökohustustes ja karjääriplaneerimisel (Milline on töö, mida ma praegu teen? Kuidas see mulle meeldib? Millises suunas oleks võimalik edasi areneda?)
- Probleemide ilmumise korral toetuse pakkumine, läbipõlemise ennetamine
- Töötajate vaheliste konfliktide lahendamine
- Supervisioonide korraldamine
- Puhkuste jm töölt äraolekute vormistamine, haigestunud töötajatele asendajate leidmine
- Positiivse juhtimiskultuuri propageerimine, personali koosviibimiste, sünnipäevapidude, oluliste saavutuste tähistamise korraldamine, ühiste arupidamiste korraldamine ebaedu või probleemide korral.

Pidage meeles: Töötajaid tuleb teavitada konfidentsiaalsuse nõudest ja nad peavad sellest kinnipidamist töölepingule alla kirjutades kirjalikult kinnitama.

Juhtimisvaldkond: Eelarve ja rahastajate leidmine

On ütle matagi selge, et see valdkond on määrava tähtsusega, kuna naiste varjupaiga töö on võimalik ainult korraliku rahastamise korral (vt peatükk 4.2). See on väga delikaatne valdkond, mis nõuab rahalist vastutust ja selle valdkonna eest peaks vastutama varjupaiga juhtiv(ad) isik(ud) – juhul, kui sellised inimesed on olemas. Ka rahastajate leidmine peaks kuuluma juhatuse pädevusse.

Kui varjupaik satub võlgadesse, võib ühing olla kohustatud võla ise kinni maksma. On oluline otsustada ja üheselt kindlaks määrata, kellel on ligipääs ühingu pangaarve(te)le ja kes peab tegelema pangaülekannetega. Personaliliikmetel, kes selle valdkonna üle vastutavad, peaks olema vastav ettevalmistus.

Eelarve ja rahastajate leidmise valdkond hõlmab järgmisi ülesandeid ja vastutusalasid:

- Rahastajate leidmine
 - Eelarveplaneerimine ja jooksvate kulude arvestamine
 - Korrektna raamatupidamine selleks ettenähtud vormis
 - Palgaarvestus
 - Tööandja jaoks kohustuslike maksude maksmine
 - Töövõtulepingute koostamine ja sõlmimine
 - Pangaülekanded (palkade väljamaksmine, arвете maksmine jms)
 - Aastaaruannete jm aruannete ja deklaratsioonide koostamine
 - Aruannete esitamine juhatusele, juhatuse poolne kontroll
 - Pidev kontakt sponsoritega, selgelt sõnastatud suunised arveldamise ja makseprotseduuride kohta
- Pane tähele: Paljud naiste varjupaigad usaldavad osa ülalnimetatud ülesannetest (nt raamatupidamine) selleks palgatud spetsialistile. Siiski ei tohi unustada, et vastutus varjupaiga rahaliste tehingute eest lasub ikkagi nendel varjupaigatöötajatel, kes finantsvaldkonna eest vastutavad, ja/või ühingu juhatusel ning et selles valdkonnas on vajalik äärmine hoolikus ja täpsus.

On oluline jälgida, et ühingu rahalised tehingud oleksid mõistlikud, seda vähemalt selles ulatuses, mis puudutab riiklikest allikatest saadud vahendeid. Igasugused ebatäpsused pangaarvetel võivad olla probleemide allikaks, eriti siis, kui varjupaik soovib taotleda mingi rahastamislepingu pikendamist. Seetõttu on soovitatav sõlmida rahastajatega kõigi võimalike finantsprotseduuride suhtes kirjalikud lepingud. Samas peaksid rahastajad arvestama sellega, et varjupaikadel puudub enamasti "omakapital" (st neil ei ole lubatud omada isiklike rahalisi vahendeid), mistõttu on hädavajalik, et nende taotlusi käsitletak kiiresti ja rahaülekanded toimuksid viivitusteta.

Juhtimisvaldkond: varjupaiga administreerimine

Administreerimine on üks kõige mahukamaid juhtimisvaldkondi. Varjupaikades toimub üldjuhul tihe liikumine, kuna mõned naised ja lapsed kolivad välja ja aina uusi pöördujaid võetakse sisse.

Varjupaiga mööbel ja muu varustus on pidevas kasutuses ning vajab sageli parandamist. Varjupaiga heas töökorras hoidmine nõuab suuri jõupingutusi.

Seetõttu peaks selle valdkonna eest vastutama omaette töötaja, kes tuleb hästi toime organisatoorsete küsimuste lahendamise ja arvukate naiste ja lastega tegelemisega. Enamikus varjupaikades palutakse kliente majapidamistöödel kaasa aidata. See vähendab tööhulka ja mõjub naistele hästi. Siiski peab administreeriv töötaja endale teadvustama, et naised võivad olla kriitilises olukorras, neil võib olla niisamagi raske koorem kanda, mistõttu neile ei tohiks liigset survet avaldada. Kindlasti ei tohiks eeldada, et nad teevad ära kõik majapidamistööd. Soovitatav on näiteks kasutada palgalise koristaja abi.

Juhtimisvaldkond: vabatahtlike ja praktikantide tegevuse koordineerimine

Paljudes naisi toetavates organisatsioonides töötab vabatahtlikke. Selleks on kaks põhjust: esiteks on organisatsioon alarahastatud, kuid teiseks on vabatahtlike kaasamine mõningatesse töövaldkondadesse ka oluline ja otstarbekas. Pealegi saavad vabatahtlikud naistevastase vägivalda tõkestamise alal omandatud kogemusi ja teadmisi rakendada mujal (vt peatükk 6.2). Paljud varjupaigad võtavad vastu ka praktikante, kellel on osana oma väljaõppest (nt sotsiaaltöö alal) võimalik töötada mõni nädal või kuu varjupaigas. Praktikantide väljavalimine, juhendamine ja superviseerimine nõuab omakorda aega.

Näide: Üks Inglismaa vanimaid varjupaiku The Haven kasutab mitmes valdkonnas vabatahtlike tööd. Täiendavat informatsiooni leidub: <http://www.havenrefuge.org.uk/>.

Juhtimisvaldkond: avalikud suhted, võrgustikutöö, "lobitöö"

Paljudes varjupaikades tegeleb selle töövaldkonnaga mitu töötajat (kui mitte kõik), kuna see hõlmab nii paljusid erinevaid tegevusi. Siiski peaksid üks või kaks töötajat vastutama konkreetsemalt selle valdkonna tegevuste planeerimise ja koordineerimise eest, et tagada töö järjepidevus ja eesmärgile orienteeritud lähenemine (vt peatükk 9).

Sellesse valdkonda kuulub ka suhtlemine võimalike sponsorite ja annetajatega ning poliitiliselt vastutavatel kohtadel olevate isikutega.

Juhtimisvaldkond: statistika, andmete kogumine, evalveerimine ja kvaliteedikontroll

Üks olulisi töövaldkondi on pidev tööga seotud andmete kogumine ning statistikate ja aruannete koostamine. On loomulik, et selle valdkonnaga peaksid tegelema vastava väljaõppega töötajad. Varjupaiga töö juurde kuulub ka järjepidev evalveerimine ja kvaliteedikontroll (vt peatükk 11).

Juhtimisvaldkond: ettepanekud, seisukohad, teenuse arendamine ja tuleviku planeerimine

Seisukohtade väljendamine teatud teemadel või seadusloomele kaasaaitamine, samuti artiklite avaldamine on hea võimalus edasi anda varjupaiga kogemust ja ekspertteadmisi.

Oluline on pidada regulaarseid töörühmade kohtumisi, mille teemaks on varjupaigateenuse arendamine ja tuleviku planeerimine. Sellega tagatakse uute tekkinud vajaduste äratundmine ja arvessevõtmine.

Pikaajaliste perspektiivide formuleerimine ja mõtlemine teemal "Milline näeb meie varjupaik välja 10, 15 või 20 aasta pärast?" aitab võtta õigeaegselt vastu otsuseid, mis on vajalikud tuleviku planeerimiseks saabuvatel aastatel.

Sest lähtugem motost: "Tänased visioonid on homne tegelikkus."

6.2 PERSONAL JA ASUTUSESISENE JUHTIMINE

6.2.1 Põhitõed personalijuhtimise kohta naiste varjupaigas

Euroopa naiste varjupaikade aastatepikkune kogemus on näidanud, et naine, kes on langenud meesterahva vägivaldsuse ohvriks, suudab hõlpsamini toimunust avameelselt rääkida ja usalduslikku kontakti luua teise naisega. Seetõttu on ka üks naiste varjupaikade töö printsiipe see, et personaliliikmed on naised. Sooküsimuste suhtes teadliku naissoost personali kasutamisel on ka oma sotsiaalpoliitiline põhjus: kuna naistevastane vägivald on soospetsiifiline probleem, peab ka vägivalda peatamisel lähtuma soospetsiifilisest aspektist. Naistevastase vägivalda teemat ei tõstatanud ühiskond tervikuna, vaid pigem olid just naised need, kes algatasid liikumise selle vägivaldaliigi peatamiseks. Naised on olnud sunnitud kogema tõsist diskrimineerimist, mistõttu nad on olnud pikka aega ebasoodsas positsioonis. Vägivald on üks diskrimineerimise kõige tõsisemaid vorme. Algatades ja läbi viies selliseid projekte nagu naiste varjupaigad ja kriisiabitelefoniid on naised toonud need probleemid laiema avalikkuse ette. See "alt üles" suunatud poliitiline mudel on naisorganisatsioonide ja teistele spetsiifiliste rühmade vajadustele keskenduvate ühiskondlike liikumiste puhul tüüpiline.

Piisavate rahaliste vahendite olemasolu on varjupaiga käivitamise üks olulisi eeltingimusi, kuid samavõrra oluliseks tuleb pidada asjakohase väljaõppega ja motiveeritud personali olemasolu.

Varjupaigas töötavad naised vajavad tugevat motivatsiooni. Oluline on täielik pühendumine varjupaigatöö eesmärkidele ja põhimõtetele (vt peatükk 3). Varjupaigas läbitava praktika eesmärk on anda praktikandile vägivalda-alaseid teadmisi, mis lõpptulemusena aitavad tal pakkuda vägivalda kogenud naistele tõhusat toetust.

Oluline on varjupaigatöötajate tööd piisavalt tunnustada ja tasustada. Varjupaiga personali palk peaks olema vastavuses töötajate kvalifikatsiooniga ja vastava kvalifikatsiooniga töötajate palgatasemega (st vastavuses kollektiivlepingutes esitatud tingimustega).

Varjupaiga käivitamisel peab ühing otsustama, milliseid teenuseid täpsemalt pakkuma hakatakse, seejärel välja selgitama, **millised professionaalsed oskused** on nende teenuste pakkumiseks vajalikud ja milliseid **toetavaid oskusi** veel vaja läheb.

Varjupaiga keeruline töö eeldab väga erinevate oskuste olemasolu. Vajalikud on oskused ja väljaõpe järgmistes valdkondades: kriisisekkumine, individuaal- ja rühmanõustamine, rühmatöö, konfliktide lahendamine ja lepitamine, väljaõpe sotsiaaltöö alal, teraapiaoskused tööks traumeeritud ohvritega, psühholoogilised ja pedagoogilised oskused, teadmised juriidilistes küsimustes, juhtimise ja organiseerimise, rahastamise ja finantsjuhtimise, avalike suhete alal, teadmised erinevatest kultuuridest, keeleoskus jm. Kuna varjupaigad ei suuda enamasti palgata kõikide nende valdkondade spetsialiste eraldi,

on oluline, et varjupaigatöötajatel oleks erinevaid oskusi ja kvalifikatsioone ning et nad saaksid asjakohast koolitust.

Kui personal on saanud piisava väljaõppe ja varjupaik on tööd alustanud, saab oluliseks punktiks **jätkukoolitus**. See aitab olemasolevaid kogemusi süvendada ja juurde saada spetsiifilisi teadmisi, mis võimaldavad varjupaigas pakutavaid teenuseid efektiivsemaks muuta ja tegeleda võimalike uute väljakutsetega (nt uute varjupaikade avamine, teistsuguste teenuste pakkumine ...).

Koolitused ja regulaarsed **supervisioonid** aitavad personalil oma oskuste professionaalset taset säilitada ja edasi arendada, samuti saada oma kogemustest teadlikumaks nii emotsionaalsel kui kognitiivsel tasandil.

6.2.2 Personali hulk

Personali hulga määramisel tulevad arvesse **varjupaiga suurus, pakutavate teenuste hulk ja liigid ja varjupaiga töökorralduslik struktuur** (eraldi varjupaik, kombinatsioon varjupaik / nõustamiskeskus). Varjupaikadel, millel on eraldi nõustamiskeskus, on enamasti kaks meeskonda, üks tegeleb varjupaigas pakutavate teenustega, teine aga nõustamistelefoni jm nõustamisteenustega.

Varjupaikadesse pöörduvatele naistele ja lastele tuleks pakkuda mitmeid erinevaid teenuseid (vt peatükk 5).

6.2.3 Näide – töötundide hulk varjupaigas

Järgnev kalkulatsioon aitab saada ülevaadet sellest, kui palju töötajaid läheb vaja keskmise suurusega varjupaigas, mis pakub järgmisi teenuseid:

- Varjupaigas on ruumi 10-15 perekonnaüksusele (kokku 25-35 kohta)
- Varjupaigas töötab ööpäevaringne kriisibitelefon
- Pakutakse nõustamist ja toetust, nagu seda kirjeldab peatükk 5.1
- Avalikud suhted ja võrgustikutöö

Töötunde nädalas:

- Vähemalt 200 töötundi/nädal (40 tundi = 1 täisajaga töökoht; 200 töötundi = 5 täisajaga töötajat või vastav hulk osaaajaga töötajaid) varjupaiga (sh kriisibitelefoni) käiguhoidmiseks; vähemalt 80-100 töötundi peaksid sellest töötama spetsiaalsete oskustega töötajad, kes toetavad sisserännanud naisi (50% või rohkem varjupaika pöörduvatest naistest on sisserännanud ja etniliste vähemuste esindajad, vt peatükke 2 ja 5.1).
- Nõustamine ja toetus (vähemalt 80 tundi)
- Lastega tegelemine (vähemalt 60 tundi)
- Administreerimine (vähemalt 40 tundi)
- Juhtimine ja avalikud suhted (vähemalt 40 tundi)

Keskmise suurusega varjupaik, mis pakub professionaalset ja efektiivset toetust, vajab seega umbes 10 täisajaga töötajat.

Pane tähele: ülalkirjeldatud rusikareegel kehtib sõltumaltult konkreetse varjupaiga töökorraldusest. Paljudel juhtudel on mõne varjupaigatöötaja õlgadel mitu töövaldkonda – kriisibitelefon, elanike vastuvõtmine, töötajate nõupidamised jne (erandiks on siin lastega tegelevad töötajad). Need ülesanded täidavad osa nende töötajate tööajast. Ülejäänud aeg kulub individuaalnõustamistele või mingite konkreetsete ülesannete täitmisele (vt peatükk 6.1).

Ülaltoodud kalkulatsioon **ei** hõlma spetsiaalsete kohustuste täitmisega tegelevaid töötajaid – osalise tööajaga juristid, raamatupidaja, avalike suhete spetsialistid jne.

Personali arvu väljaarvestamisel ei tohi unustada, et töötajad viibivad ka puhkusel ja haiguslehel ning täiendkoolitustel. Seetõttu peab varjupaiga eelarve sisaldama vahendeid ka asendajate palkamiseks.

6.2.4 Töökoormus ja töötasu – riskifaktorid

Nagu juba eespool mainitud, on oluline, et töötajate arv oleks vastavuses tegeliku tööhulgaga ning et ka töötasu oleks vastavuses töötajate kvalifikatsiooniga. Tegemist on aitavate töökohtadega, mis on seotud tõsiselt traumeeritud inimeste toetamisega, seega tagavad need samasuguse ühiskondliku staatuse nagu nendega võrdväärset töökohad muudel erialadel.

Oluline on töötajate töökoormust hoolikalt jälgida (nii meeskonnana kui individuaalselt) ja vajadusel teha samme selle vähendamiseks – näiteks personali arvu suurendamise või mõningate teenuste vähendamise teel (juhul, kui puuduvad vahendid lisatöötajate palkamiseks). Inimressursse tuleb hoida, et nende abil tagada vajalike teenuste kättesaadavus vägivallaohvritele.

See tähendab, et iga töötajate rühm ja iga üksiktöötaja vastutab varjupaigas teatud valdkonna eest, tal peab olema aega oma töö planeerimiseks ja läbiviimiseks, tehtud töö hindamiseks ja vajadusel projektis / sekkumisel kasutatavate meetodite täiustamiseks (vt peatükk 6.1).

Näide: Üheainsa individuaalnõustamise sessiooni planeerimisel tuleb arvesse võtta kõiki järgnevaid punkte: hoolikas ettevalmistus lähtuvalt konkreetse naise vajadustest; nõustamissessiooni läbiviimine; nõustamistulemuste dokumenteerimine; naise juhtumi ja räägitu üle järelemõtlemine; vajadusel küsimuste formuleerimine järgmiseks supervisiooniks, mis võimaldab teil oma lähenemist antud naise juhtumile ümber struktureerida.

Näide: Rühmatöö: varjupaigas viibivate naiste ja laste rühmatöö planeerimine mingil antud teemal (nt tervise-edendamise); projekti läbiviimine; uus kohtumine rühmaga, et arutada eelmisel kohtumisel toimunut, naiste reaktsioone, uusi avastusi / äratundmisi; uute rühmatööde planeerimine.

Kui me märkame, et me ei suuda oma igapäevatoos kõikide nende etappidega tegeleda või ei jää meil selleks aega, siis peame me endale probleemi teadvustama ja üritama jõuda mingi lahenduseni, kuna vastasel juhul võib see mõjuda pärssivalt nii töötajatele kui asutusele tervikuna.

Ohud, mis ilmnevad, kui töökoormus on liialt suur (liiga vähe töötajaid) või palgad on liiga madalad (töötajate professionaalsed oskused ei ole vääriliselt hinnatud), on järgmised:

Töötajate läbipõlemine:

Töötajad ei ole enam suutelised pakkuma professionaalset abi (töö nõrk tase, konfliktid kolleegidega, saamatuse / jõuetuse tunne, kohustustest kõrvalehiilimine, töö struktureerimisel ei arvestata inimese isikliku vabadusega või kaotab töö üldse igasuguse struktureerituse);

Töötajate sage vahetumine:

See takistab organisatsioonil tervikuna vajalike kogemuste talletamist ja tööoskuste taseme paranemist.

6.2.5 Töögraafikud

Töögraafikute koostamisel varjupaigas peaks töötajad või vastav koordinaator (sõltuvalt sellest, millist organisatoorset mudelit kasutatakse) juhinduma järgmistest näpunäidetest:

- Esiteks, üks konkreetne inimene peaks vastutama töögraafikute ja töö organiseerimise eest. See isik peaks koostama graafiku, milles kajastub kõik pakutava teenusega seonduv, ning seda tuleks levitada kõikide töötajate hulgas ja see peaks saama töötajate heakskiidu. Graafikus peaksid olema ära toodud reeglid graafiku ümbertõstmiste kohta teiste töötajatega (minimaalne hulk päevi etteteatamisega, personalijuhi poolse kinnituse saamine).

- Mõningaid teenuseid pakutakse ööpäevaringselt, teisi (nt nõustamine, lastega tegelemine, teraapia jne) aga ainult kindlatel tööaegadel.
 - Töögraafikud tuleks igakuiselt paika panna, kuid siiski tuleks jätta võimalus teha vajadusel graafikusse iga kahe nädala tagant muudatusi. Igakuise töögraafiku koostamisel tuleb arvesse võtta öövahetuses töötavatele inimestele kuuluvaid vabu päevi, samuti spetsiaalseteks sündmusteks vajalikku lisatööaega.
- Sõltuvalt varjupaiga suuruselt ja võimalikest kriisilukordadest on soovitatav arvestada, et varjupaigas oleksid – välja arvatud öösel – alati kohal kaks töötajat.

6.2.6 Töötajate väljaõpe

Töötajate koolitamise eesmärgiks on suurendada nende kompetentsust naistevastase vägivalda tõkestamise ja ennetamise alal ja nende teadlikkust varjupaigatöö praktilistes aspektides. Lähtutakse feministlikust lähenemisest, mis põhineb naiste jõustamisel (vt peatükk 3).

Koolitajatel peab olema mitmeaastane töökogemus. Mittetulundusühingud peaksid valima koolitajad oma konkreetsetest koolitusele esitatavatest nõudmistest lähtuvalt.

Koolitus koosneb sissejuhatavast faasist, mis peaks olema võrdlemisi intensiivne, koosnedes vähemalt 80-tunnisest kursusest (10 seminaripäeva või kahenädalane töö); sellele peaks järgnema jätkukoolitus ja supervisioonid.

Sisuliselt võiks koolitusprogramm jaguneda järgmisteks osadeks:

- **Baasmoodul**, mis sisaldab soolise vägivalda *teaduslikke ja teoreetilisi aspekte* (definitsioon, probleemi levik, naistevastase vägivalda vormid, vägivalda tsükkel, vägivalda lühiajalised ja pikaajalised mõjud, vägivallatseja strateegiad); *juhised* sekkumiseks ja jõustamiseks (pakkuda kaitset ja turvalisust, nimetada kogetud vägivaldale õige nimega, lähtuvalt tänapäevastest ühiskondlikest oludest ümber sõnastada vastutuse küsimus, asuda ohvri poolele, teda uskuda, teha tema jaoks enamat, kui seda on tema valikute peal respektseerimine, koostada ühiselt turvaplaan, käsitleda olukorda tervikuna); *võrgustikutöö* teiste asutustega piirkondlikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil
- **Üks või rohkem spetsiifilisi mooduleid**, mille puhul võetakse arvesse konkreetse varjupaiga *töökorralduslikku mudelit*, pakutavaid *teenuseid* (vastuvõtt varjupaika, kriisibitelefon, nõustamine, ennetamine, avalikkustöö jne) ja *sihtgruppe* (naised, lapsed, noorukid, vanemad naised, puuetega naised, sisserännanud naised)

Äärmiselt kasulik oleks mõnel või kõikidel töötajatel viibida teatud aja jooksul praktiliselt mõnes juba käigusolevas varjupaigas. Kui tööle võetakse uusi töötajaid, peaksid ka nemad läbima sellise sissejuhatava koolituse – otstarbekas oleks, kui neid koolitaks välja mõni kogunud varjupaigatöötaja ja nad saaksid töötada kõrvuti mitme vilunud varjupaigatöötajaga.

6.2.7 Personali täiendkoolitus

Sissejuhatavale koolitusele peaksid järgnema täiendkoolitused. Selleks, et säilitada pakutavate teenuste taset, peaks varjupaik korraldama regulaarseid täiendkoolitusi spetsiifilistel teemadel nagu näiteks seksuaalne vägivald ja lastele suunatud vägivald, naistega kaubitsemise, naiste ümberlõikamine, juriidilised küsimused, seadused, mis puudutavad sisserännanud ja põgenikest naisi, puuetega naiste ja laste toetamine, posttraumaatiline stressihäire jne.

Teine võimalus täiendada personali oskusi on võimaldada neil osaleda konverentsidel, seminaridel ja teistel soolise vägivalda teemalistel üritustel, lisaks sellele tuleks lugeda teemakohaseid materjale. Igal töötajal peaks olema võimalus pühendada vähemalt kaks nädalat täiendkoolitusele. Lisaks eelöeldule on erinevatel varjupaikadel võimalik koolitusi pakkuda ka teineteisele – seda nii piirkondlikul, riiklikul kui

rahvusvahelisel tasandil. See on tõhus moodus teenuste kvaliteedi tõstmiseks ja ennetusmeetmete parandamiseks. Koolituste üks eesmärke on üldise teadlikkuse tõstmine naistele suunatud vägivalda alal.

6.2.8 "Koolita koolitajat" tüüpi seminar

Töötajatel, kes on varjupaigas töötanud vähemalt kaks aastat, peaks võimaldama osaleda "koolita koolitajat" tüüpi seminaril (vähemalt 40 tundi või 5 seminaripäeva), mis on spetsiaalselt välja töötatud professionaalide koolitamiseks (arstid, juristid, politsei, sotsiaaltöötajad, psühholoogid jt) naistele ja lastele suunatud vägivalda alal (vt WAVE 2000).

6.2.9 Supervisioon

Supervisioon on vahend inimeste töö revideerimiseks ja parendamiseks. Superviisorid on spetsiaalse väljaõppega eksperdid, kes pakuvad nõustamist meeskonna, rühma või indiviidi tasandil. Paljudes riikides on superviisorid koondunud ühingutesse, mis tegelevad standardite koostamisega oma liikmetele mõeldud koolitusprogrammide jaoks ja avaldavad kvalifitseeritud superviisorite nimekirju. Soovitatav on püüda leida superviisor, kes on kursis sooliste küsimustega ja kellel on naiste- ja lastevastase vägivalda teemaga töötamisel varasemaid kogemusi.

Professionaalne distant on üks vajalikke eeltingimusi personalile või kogu organisatsioonile korraldatud supervisiooni efektiivsuse tagamiseks. Seega on üheks kriteeriumiks see, et supervisiooni peab läbi viima ühingu väljaspool seisev isik.

Supervisioon peaks toimuma sobivas õhustikus, mis peaks haakuma hoiakute ja reeglitega, millele soovitakse tähelepanu pöörata, siis on supervisiooni kasutegur suurim.

Supervisioon peaks olema kohustuslik kõikidele töötajatele ja vabatahtlikele: ükski töötaja, kes ei ole valmis iseendaga tööd tegema, ei ole professionaalses mõttes usaldusväärne.

Iga varjupaik peaks töötajatele pakkuma vähemalt rühmasupervisiooni. Individuaalsupervisioonist on kasu nõustamistööga seonduvate küsimuste üle arutamisel. Eriti oluline on see uute töötajate puhul. Supervisioonide sagedus sõltub töötajate arvust ja töötajate üldisest kogemustepagasist. Sagedus võib varieeruda igakuistest supervisioonidest iganädalasteni (viimane variant tuleb kõne alla juhul, kui tegemist on äsja loodud varjupaigaga).

Miks on supervisioon varjupaigale nii oluline?

Supervisioon on abistavate elukutsete puhul asendamatu. Supervisiooni teeb oluliseks sekundaarse posttraumaatilise stressihäire oht, kuna selle häire kutsub esile tegelemine inimestega, kes on langenud mingi trauma ohvriks. Varjupaigatöötajad puutuvad pidevalt kokku naiste traumeerivate lugudega. Samuti võivad töötajad olla naise tunnistajaks tema partneri vastu kohtus või juhtudel, kui mõni vägivaldsetest varjupaika sisse tunginud.

Kui mõne naise olukord paneb töötaja end ebamugavalt tundma, tekitades temas tugevaid emotsioone (näiteks viha, jõuetus või ülemäärane võimu tunne, kahjutunne, armastus jne) või äratades temas tema enda minevikukogemused, mis mõjuvad toetavale suhtele pärssivalt, siis aitab supervisioon leida uusi võimalusi töö jätkamiseks. Selleks võimaldatakse töötajal oma emotsioonidega tööd teha ja teadvustada endale oma kogemusi nii kognitiivsel kui emotsionaalsel tasandil.

Suhtlemine naiste või lastega võib vahel esile kutsuda emotsioone, mis muudavad töö jätkamise raskeks, kuna need tekitavad segadust, vastuseisu või ummikusse jooksmise tunnet.

Olukorrad, mille puhul võib osutada vajalikuks supervisioon, on näiteks järgmised:

- viha, mida tunnete inimese vastu, kes pole saladust hoidnud;
- kurbus, mida tekitab mõne naise varjupaigast lahkumine;

- jõuetuse tunne, mis on tingitud naise otsusest oma vägivaldse partneri juurde tagasi pöörduda;
- probleemid ja ebakõlad, mis tekivad igapäevasel suhtlemisel varjupaigas viibivate naistega;
- konfliktid kolleegidega;
- varjupaiga reeglitest kinnipidamise nõudmine ja võimalikud käitumisviisid juhul, kui mõni naine neid reegleid eirab;
- töötajate koosolekute juhtimine;
- rahulolematuse rollide jaotumisega töötajate vahel.

Niisuguste probleemide jagamine ja analüüsimine rühmas kõrvalseisva isiku juhendamisel ning turvalisust ja kaitset sisendavas miljööis aitab lahendada töötajatevahelisi konflikte, mis võivad tekkida seoses varjupaiga klientide raskete ja traumeerivate olukordade lahendamisega.

Supervisioon toob endaga üldiselt kaasa järgmisi tulemusi:

- emotsionaalsete pingete maandamine;
- julgustus ja toetus töö jätkamisel raskeid traumasid läbielanud naistega.

Muidugi on ka kogenud töötajad pädevad andma uutele töötajatele nõu ja tegema konstruktiivset kriitikat. Sellist asutusesisese toetuse vormi nimetatakse "intervisiooniks" ja see ei ole päris sama, mis on supervisioon.

Supervisiooni saab edukalt rakendada ka organisatsiooni arendamiseks, niisugusel juhul on see koht mõttetalguteks, mille käigus arutatakse varjupaiga struktuuri ja funktsioone ning võimalusi selle arendamiseks ja seatud eesmärkideni jõudmiseks (vt vastav alalõik peatükis Juhtimine).

6.2.10 Vabatahtlikud

Kas varjupaik võtab appi vabatahtlikke või mitte, sõltub iga konkreetse varjupaiga otsusest. Käesolevas juhendis toodud põhimõtete järgi tuleks töötajatele palka maksta ja varjupaigad ei tohiks olla rahaliste vahendite puudumise tõttu sunnitud tuginema vabatahtlike tööle. Viiendas peatükis kirjeldatud baasteenuste pakkumisega peaksid tegelema tasustatud töötajad.

Kui te töötate vabatahtlikega, peaksid olema täidetud järgmised nõuded:

- Vabatahtlike tööd peaks koordineerima üks kindel varjupaigatöötaja, kes vastutab kõikide vabatahtlikega seonduvate küsimuste üle.
- Vabatahtlikud peaksid olema naised, kes on teadlikud soolisest diskrimineerimisest ja tugevalt motiveeritud pühendama osa oma ajast tööle naistega ja lastega, kes on kogenud vägivalda.
- Kui naine kandideerib vabatahtliku kohale, tuleks temaga vestelda tema ootuste ja ideede üle. Alles pärast seda vestlust peaks mõlemad osapooled otsustama, kas naine sobib sellele tööle; kui jah, siis tuleks koostada allkirjastatud leping, milles on ära toodud tema töö kestus ja kohustused.
- Vabatahtlikud peavad järgima varjupaiga reegleid (konfidentsiaalsus, käitumisnormid jms).
- Vabatahtlikud peavad saama piisava väljaõppe ja osalema supervisioonil.

Vabatahtlike tööd tuleb maksimaalselt tunnustada. Vahel võib juhtuda, et ollakse mõne kolleegi suhtes veidi hoolimatu (lastakse teisel inimesel enda järel oodata, unustatakse edasi anda oluline informatsioon jms). Niisugust laadi eksimustel võivad olla tõsisemad tagajärjed, kui nende pärast kannatavad vabatahtlikud. See võib tekitada neis tunde, et nende tööd ei peeta oluliseks.

6.2.11 Vabatahtlike töö erinevad tüübid

Iga varjupaik saab vajadusel kasutada lisatööjõudu, mis koosneb naistest, kes tunnevad huvi naistevastase vägivalda teema vastu. Nende naiste teeneid saab kasutada siis, kui on vaja rohkem töökäsi ja tuge (teavituskampaaniad, rahastajate otsimine jne).

On olemas erinevat tüüpi vabatahtlikke:

- Vabatahtlikud, kes on täielikult kaasatud varjupaiga igapäevasesse tegevusse (nõustamine, töötajate koosolekud, supervisioonid jne)

- Ametikoolide või kõrgkoolide praktikandid, kes saavad osa oma väljaõppest varjupaigas. Nende osalus on ajaliselt piiratud.
- Praktikandid teistest varjupaikadest; nende huvi on elukutsesest johtuv ja enamasti pikemaajaline.
- Sõbrad ja toetajad, kes toetavad varjupaika annetustega ja aitavad teatud spetsiifilistel juhtudel nagu heategevuslikud üritused, kampaaniad jms.

Vabatahtlikel võib olla väga erinev taust ja kogemustepagas: mõned neist on enda jaoks vägivaldteema alles äsja avastanud või siis soovivad varjupaigatöös ainult ajutiselt osaleda, on neid, kelle kogemused on põhjalikumad, ja on neid, kes soovivad tõsisemalt süveneda, tegutsedes varjupaiku haldavate ühingute juhatuste liikmetena. Ühingu juhatusse kuuluvate naiste õlgadel on sageli olulisi kohustusi ja ülesandeid ning nad on sageli töötanud varjupaigas selle loomisest peale. Nemad on omaette "vabatahtlike" rühm, kellel lasub ka rahaline vastutus. Formaalselt kuuluvad nad varjupaiga juhtkonda.

Vabatahtlikel töötajatel on sageli võtmeroll uute ideede genereerimisel kampaaniate, algatuste ja projektide jaoks, samuti naistevastase vägivalda teemalise ja varjupaika puudutava informatsiooni levitamisel. Neil on oluline roll avalikkuse teavitamisel ja nad teevad täistööajaga töötavate ühinguliikmete kõrval ära suure töö.

6.3 FINANTSPLANEERIMINE

Hoolikas ja põhjalik finantsplaneerimine on vajalik juba varjupaiga loomise algstaadiumis. Samavõrra hoolikalt tuleks tegeleda aastaeelarve ja spetsiaalsete sündmuste, ürituste jms eelarve koostamisega. On väga oluline juba enne varjupaiga avamist tegelikest kuludest teadlik olla, et otsida sobivaid rahastamisvõimalusi. On võimatu välja tuua täpseid arve selle kohta, palju ühe varjupaiga käivitamine ja käiguhoidmine maksma läheb. Väga palju sõltub kohalikust hinnatasemest. Siiski peaksid alltoodud eelarveplaaniid sobima abivahendiks kõigi kulude kokkuarvestamisel, mis sõltumata varjupaiga asukohast vältimatult tekivad.

Neid eelarveplaanid ei tohiks siiski käsitleda lõplikena. Üsna tõenäoliselt tekib veel lisakulutusi, mis sõltuvad teenuste mahust jm võimalikest tegevustest.

6.3.1 Eelarveplaan varjupaiga käivitamiseks

Ei ole võimalik tuua täpset kalkulatsiooni selle kohta, kui palju ühe varjupaiga käivitamine maksma läheb. Lisaks hinnataseme erinevusele erinevates piirkondades sõltuvad kulud ka sellest, kas te ostate maja, ostate krundi, lasete maja ehitada, saate kasutamiseks mingi hoone, mida on vaja kohaldada varjupaiga vajadustele jne. Siiski on võimalik arvestada välja teatud püsikulud.

Eriti sellistel juhtudel, kui te ehitate varjupaiga nullist üles, on mõttekas lasta end ekspertidel nõustada. Loomulikult on hea, kui teil on võimalus siin tugineda isiklikele kontaktidele, kuid mitmed ametiasutused ja teised naised toetavad organisatsioonid saavad siin samuti abiks olla. Igal juhul on oluline konsulteerida ekspertidega tehniliste turvasüsteemide konstrueerimise alal ja nende maksumuse kalkuleerimisel.

Alltoodud tabel pakub ainult üldisi kontuure; konkreetsed summad võivad suuresti varieeruda.

HOONEGA SEONDUVAD KULUD	MAKSUMUS
maja ost (või üürimine)	
või krundi ost +	
ehituskulud (arvestage ruutmeetrite alusel, kasutades kohalikke hinnakalkulatsioone) sh	
elektritööd, torutööd, põrandatööd, maalritööd jms	
turvasüsteemi installeerimine (nagu ülalpool)	
seadmete maksumus	
mööbel naistele mõeldud ruumidesse (voodid, riidekapid, laud, toolid)	
söögituba	
elutuba	
köök (sh potid, nõud, noad-kahvlid)	
vannitoad	
kontoriruumid	
nõustamisruumid	
lastele mõeldud ruumid	
mänguasjad, mängud, õppevahendid	
esik	
hoiuruumid	
aed (taimed, aiatööriistad, aiämööbel, mänguväljak)	
pesumasin(ad), riided	
kontoritarvikud (telefonid, arvutid, koopiamašin, faks jms)	
Kokku	

6.3.2 Eelarveplaan varjupaiga iga-aastaste jooksvate kulude kohta

Samavõrra hoolikalt tuleks planeerida varjupaiga iga-aastaseid jooksvaid kulusid. Alati tuleks lähtuda kohalikust hinnatasemest. See kehtib ka personalikulude – palgakulude ja muude tööjõuga seonduvate kulude – kohta. Palgatase ei tohiks olla madalam kui sama kvalifikatsiooniga töötajate üldine palgatase.

Üsna tõenäoliselt muutub kalkulatsioon iga aastaga, põhjuseks palgatase muutused / suurenemised, töötajate hulga suurenemine, erinevad eriväljaminekud ja investeeringud, energiahindade muutumine jne.

Enamasti tuleb arvestada järgmiste kuludega:

KULUD	AASTA LÕIKES
Personalikulud (vt peatükk 7)	
Naiste ja laste nõustajad	
Sisserännanute nõustajad	
Õövahetuste töötajad	
Raamatupidaja	
Praktikandid	
Vabatahtlikud, konsultandid	
Koristajad	
Maksunõustaja	
Infrastruktuur	
Üür	
Üldkulud	
Energiakulud (elekter, küte, vesi jne)	
Remondikulud (seadmete parandamine, remont jne)	
Kindlustus	
Siseseade (mööbel, kontoritarvikud)	
Auto/minibuss (kindlustus, remont, jooksvad kulud)	
Jooksvad kulud	
Telefon	
Postikulud	
Koristamine	
Avalikud suhted ja teavitustöö	
Transpordikulud	
Täienduskoolitus	
Supervisioon	
Erialane kirjandus	
Kontoritarbed ja koolitusmaterjalid	
Majapidamistarbed	
Lastega seonduvad kulud	
Toiduained	
Kokku	

Kulude kokkuarvestamine on aga ainult üks aspekt sellest valdkonnast. Õigeaegselt tuleks planeerida ka seda, millises ulatuses tuleb toetusi taotleda. Mõningate rahastamisallikate ja väljaminekute puhul (nt kampaaniad) on vajalik teha plaanid mitmeks aastaks ette.

Järgnevalt on esitatud ainult üldine skeem:

TULUD AASTA LÕIKES	AASTA LÕIKES
Regulaarsed sissetulekud	
Riiklik rahastamine (riiklik, regionaalne ja/või kohaliku omavalitsuse rahastamine)	
Liikmemaksud	
Mitteregulaarsed sissetulekud	
Annetused	
Sponsorlus	
Naiste / ametiasutuste poolt makstavad üürikulud	
Kokku	

7. TURVALISUS JA TURVAMEETMED

Naised ja lapsed, kes otsivad pelgupaika füüsilise vägivalda eest, vajavad turvalist kohta, kus nad on oma partneri või isa vägivaldse käitumise eest kaitstud. Mõningatel juhtudel jätkavad vägivaldset oma agressiivset ja ähvardavat käitumist isegi siis, kui nende naine ja lapsed on põgenenud varjupaika. Sageli tahavad nad, et naine koju tagasi pöörduks ning kasutavad erinevaid strateegiaid selle eesmärgi saavutamiseks: anumine, palumine, lillede toomine ja lubaduste andmine, et vägivald ei kordu enam kunagi. Kui need strateegiad ei aita jõuda soovitud sihile, siis võivad ilmnedä ootamatud vägivaldapskud. Mõned vägivaldsed mehed on äärmiselt ohtlikud, keelduvad nõustumast lahutusega ja võivad rakendada rohkelt, eluohtlikku vägivalda.

Siis pole ohus ainult varjupaigas elavad naised ja lapsed; ohtu võivad sattuda ka varjupaigatöötajad ja teised inimesed. Sankt Pöltenis (Austria) õnnestus ühel vägivaldsetel varjupaika sisse pääseda, ta haaras relva, tappis ühe politseiniku ja vigastas raskelt ühte varjupaigas viibinud naist ja tema poega. Mees oli teinud hoonele pommiähvarduse ja evakueerimistööde ajal õnnestus tal hoonesse sisse pääseda. Ühele Luzerni (Šveits) varjupaiga aiapeole saabus üks vägivaldsete, kelle naine ja lapsed viibisid samas varjupaigas, ning tappis ja vigastas tõsiselt mitut naist ja last. Paljud varjupaigad kogu Euroopas on pidanud end kaitsma vägivaldsete rünnakute eest, kuigi tagajärjed pole alati olnud tingimata nii tõsised. Siiski peab iga naiste varjupaik alati olema valmis toime tulema ähvarduste ja rünnakutega.

Seega on turvalisus naiste varjupaikades üks olulisemaid teemasid, eesmäärke ja kohustusi. Riiklikest organitest on lühinägelik püüda raha turvalisuse pealt kokku hoida, kuna kriitilistes olukordades võib turvameetmete ja turvasüsteemide kasutamine säästa elusid.

Politsei on kohustatud tagama kodanike turvalisuse tervikuna, seega kuuluvad siia ka varjupaigad, mistõttu on oluline politsei kaasata turvameetmete väljatöötamisse ja turvaplani koostamisse.

Järgnevalt on toodud loetelu olulistest turvalisusega seotud momentidest:

7.1 TEHNILISED TURVAMEETMED

Tehniliste turvameetmete kasutamine naiste varjupaikades on ülimalt oluline. Kehtivate standardite järgi peaks rakendatud olema järgmised meetmed:

- **Turvauksed**, millest ei ole võimalik sisse tungida.
- Sissekäigud majja peavad olema alati lukustatud ja ligipääs majale peaks olema pideva jälgimise all. Ideaaljuhul peaks olema varjupaigal **tehniline jälgimissüsteem** (turvakaamerad, uste automaatse avamise ja sulgemise süsteemid).
- Mitme sissepääsu olemasolu vähendab turvalisust, mistõttu varjupaigal peaks olema ainult **üks peasissekäik**. Kõiki ülejäänud ukse tuleb hoida lukus, et vältida sissetungi.
- **Aia või õue** olemasolu on naiste ja laste jaoks suur väärtus, kuid toob ühtlasi kaasa täiendavad turvariskid. Ka aed ja õu peaksid olema sissetungimiskindlad, samuti peaksid need olema varjatud inimeste pilkude eest, vältida tuleks tulistamise või asjade sisseviskamise võimalus. See tähendab, et vajalik on kõrge tara, müüri või alarmsüsteemi olemasolu.
- Ka **aia või hoovi värav** peaks olema turvaline ning varjupaigatöötajad peaksid omandama harjumuse seda lukus hoida, eriti öösiti.
- **Alumise korruse aknad** kujutavad endast samuti turvariski ning tänavapoolseid alumise korruse ruume oleks parem elu- või tööruumidena mitte kasutada.
- Aknad – vähemalt alumise korruse aknad või aknad, milleni on võimalik väljastpoolt ulatuda – peaksid olema kaetud **trellidega**.

- Igal naiste varjupaigal peaks olema alarmsüsteem, mille abil saab ohuolukorras kutsuda politsei. Üks võimalus on otsene hädaabiliin, mis ühendab varjupaika lähima politseijaoskonnaga (vt alalõik 7.2.2 teemal “Politsei kaitse”).

Kõige olulisemate turvameetmete kokkuvõte:

- Tugevad, turvalised ukсед
- Uste lukushoidmine, jälgimissüsteem
- Trellid akende ees
- Hädaabiliin politseiga

Näide: Viinis 2002. aastal avatud naiste varjupaik on uusehitis, millel on sissekäigu juures kahest uksest koosnev turvalukk – teine uks ei avane enne, kui esimene on suletud. Üles on pandud mitu turvakaamerat, millega jälgitakse majaesist tänavat. Aeda ümbritseb kõrge müür ja selle turvalisus tagatakse alarmsüsteemiga.

7.2 TURVALISUS AJUTISTES ELUPAIKADES

Mõningates piirkondades on varjupaigad väga väikesed, koosnedes ainult ühest korterist, ja nendes pole tagatud ööpäevaringne töötajate kohalolek. On oluline, et ka selliste ajutiste elupaikade puhul oleks täidetud vähemalt minimaalsed turvanõuded. Naisi, kes on suures ohus ja kes on alles hiljuti oma vägivaldse partneri juurest lahkunud, ei tohiks paigutada korteritesse, kus puudub ööpäevaringne töötajate kohalolek ja vajalikud turvameetmed.

7.3 KONFIDENTSIAALNE ADDRESS, ANONÜÜMSUS

Paljude varjupaikade asukohta hoitakse naiste ja laste turvalisuse huvides saladuses. Ainult varjupaiga kriisiabitelefoni number on kõigile teada. Abi otsivatele naistele teatatakse varjupaiga aadress ainult juhul, kui neil on vaja tõesti varjupaika tulla. Mõningatel juhtudel minnakse naistele ja lastele järele selleks kokkulepitud kohta ja viiakse nad sealt varjupaika. Kuid isegi juhul, kui varjupaiga aadressi hoitakse saladuses, on seda võimalik välja uurida, eriti juhul, kui varjupaik on juba mõnda aega eksisteerinud. Sellest ka vajadus täiendavate turvameetmete järele.

Väikestes linnades on sageli võimatu varjupaiga asukohta saladuses hoida. Niisugustel juhtudel on soovitatav kasutada väljakutsuvat strateegiat: kõigile öeldakse, kus varjupaik asub, aadress avaldatakse avalikes allikates ning politsei ja kohalikud ametivõimud kaasatakse turvaplaani koostamisse.

Eriti maapiirkondades võib osutada oluliseks ümbruskonna kaasamine turvalisuse tagamiseks, et ähvardav oht õigeaegselt avastada ja sellele vastu astuda. Asjassepuutuvad institutsioonid ja ümbruskonna elanikud peaksid täitma turvaplaanis aktiivset rolli (nt sagedased politseipatrullid, naabrite informeerimine ja palumine, et nad teataksid millegi kahtlase märkamise korral varjupaika või politseisse).

Iga varjupaik peaks lähtuvalt oma asukohast ja ressursidest ise otsustama, milliseid strateegiaid kasutada, ning seejärel koostama turvaplaani (vt alalõik 7.2.4 teemal “Turvaplaan”). Turvalisusega seotud aspektides on oluline järgida vajalikke reegleid ja jälgida, et kõik asjassepuutuvad isikud oleksid alati turvaprotseduuridega kursis.

7.4 POLITSEI KAITSE – POLITSEI TURVAPLAAN

Tõhus koostöö politseiga turvalisuse küsimuses on vältimatu. Enne varjupaiga avamist peab olema koostatud turvaplaan, mida tuleks hiljem regulaarselt täiendada.

Vajalike turvameetmete hulka kuuluvad muuhulgas järgmised:

- Varjupaigal peaks olema tehniline turvasüsteem, mille abil on võimalik tõsise ohu ilmnemise korral helistada otse politseisse (turvanupp, mille abil alarmeeritakse politseid – nagu näiteks pankades)

- Politsei käsutuses peaks olema varjupaiga ruumide plaan, samuti peaks politsei teadma sissepääsude asukohta ja ruumide funktsioone
- Politseil peaks olema ohuolukordadeks tegevusplaan
- Politseiga tuleks pidada turvalisuse küsimustes regulaarseid nõupidamisi
- Nagu kõiki muidki turvaplaane, tuleks ka seda turvaplaani regulaarsete ajavahemike tagant (nt kord aastas) uuesti analüüsida ja kaasajastada.

7.5 INDIVIDUAALSED TURVAPLAANID JA OHU SUURUSE HINDAMINE

Mõningate naiste ja laste puhul on risk eriti suur, kuna vägivallatsejat on alust pidada ülimalt ohtlikuks. Vägivallatsejad võivad ähvardada ja ohustada mitte ainult oma partnerit, vaid ka teisi varjupaigas viibivaid inimesi, nagu see nähtub ka ülaltoodud näidetest.

Seetõttu on väga oluline, et ohu suurst hinnataks iga varjupaigas viibiva naise puhul eraldi ja et koostataks turvaplaan:

- naise varjupaigas viibimise ajaks
- juhuks, kui ta läheb koju tagasi ja jätkab kooselu oma partneriga
- juhuks, kui ta otsustab oma partnerist lahku minna ja omaette elama asuda.

Eriti ohtlikest vägivallatsejatest tuleks kõiki varjupaigas viibijaid informeerida ning teatud aegadel tuleks võtta tarvitusele spetsiaalsed turvameetmed. Üks äärmiselt oluline abinõu on vägivallatsejale üheselt selgeks teha, et on olemas teatud kindlad piirid – näiteks et ta ei tohi oodata varjupaiga ees või läheduses, lootuses oma partneri ja/või oma lastega kohtuda ja nendega vestelda. Varjupaiga ees peetavad jutuajamised võivad olla äärmiselt ohtlikud ja viivad sageli välja vägivallani. Näiteks läks ühes Viini varjupaigas viibiv naine välisukse taha oma partneri juurde, et üritada teda "maha rahustada" – tagajärjeks oli see, et ta sai tõsiselt vigastada. Mees nõudis, et naine koju tagasi tuleks ja haaras naise keeldumise peale noa ning pussitas naist. Samal põhjusel kujutavad ka kohtumised väljaspool varjupaika naise jaoks tõsist ohtu.

Nagu me märkisime juba teises peatükis, ilmneb eriti suur tõsise, potentsiaalselt eluohtliku vägivalda oht ametliku lahkuminekku või muidu lahkukolimise perioodil. Seetõttu tuleks nendel perioodidel turvalisusele erilist rõhku panna.

Paljud varjupaigad kasutavad vägivallaohtu hindamiseks standardset nimistut, teist nimekirja kasutatakse individuaalse turvaplaani koostamisel naisele (vt Lisa "Turvaplaan").

7.6 TURVALISUSE PLANEERIMINE

Lisaks individuaalsetele turvaplaanidele tuleb koostada turvaplaan ka varjupaigale tervikuna. Selleks on järgmised põhjused:

- turvaplaan on ennetav abinõu, mis aitab välistada juba eos ohtlike olukordade kujunemise
- sellega tagatakse, et igaüks teab, mida ohuolukorras ette võtta, ja välistatakse, et võimalikus ohuolukorras tuleb hakata ettevalmistamatult improviseerima
- sellega tagatakse inimeste kohene ja professionaalne reageerimine ohuolukorra ilmnemisel, mis aitab vägivallada ja selle tagajärgi ära hoida või minimeerida

Kõik see aitab ohtlike olukordadega ja vägivallaktide järelmõjude, šoki ja traumaga professionaalselt toime tulla, võimaldades inimestel toimumust kergemini üle saada ja kogetust õppida.

Turvalisus peab olema ka varjupaiga igapäevase tegevuse puhul võtmesõnaks. Kõikidele varjupaigas viibijatele (kaasa arvatud lapsed) tuleks rääkida võimalikest ohtudest ja vajadusest järgida turvanõudeid (näiteks alati üks sulgeda). Turvalisusega seotud punktid peaksid kajastuma ka varjupaiga kodukorras, samuti tuleks neid käsitleda varjupaigas viibivate naistega peetavatel koosolekutel.

Kui kaalul on turvalisus, siis on äärmiselt oluline olla järjekindel. Turvanõudeid ja turvaplaane peavad järgima absoluutselt kõik. Vajalik on teha varjupaigas turvalisuse teemalisi näidisõppusi ja turvaplaani pidevalt revideerida ja täiendada.

7.7 ENESEKAITSE

Enesekaitse oskuste omandamine on tõhus meetod selleks, et end vägivaldse rünnaku ohuks ette valmistada ja sellele vastu astuda.

Nende oskuste eesmärk pole vägivaldsest jõuga üle olla, vaid pigem olla temast üle kavaluse ja strateegilise mõtlemisega, et ohtu elimineerida või põgeneda. Spetsiaalselt naiste jaoks välja töötatud enesekaitsetehnikad nagu WenDo on tõestanud oma efektiivsust ning nii varjupaigas viibivatel naistel kui töötajatel peaks olema võimalus osaleda vastavatel treeningutel.

7.8 TULEOHU ENNETAMINE JA TEISED TURVAMEETMED

On ütlematagi selge, et varjupaik peab vastama ka teistele turvanõuetele. Näiteks peavad olema täidetud nõuded tuleohu ennetamiseks. Mõned varjupaigad on olnud sunnitud tulekahju läbi elama ja selle raske kogemuse kaudu õppima, kui oluline on tuleohu ennetamine ja oskus tulekahju korral õigesti käituda. Enamikus varjupaikades elab suur hulk inimesi suhteliselt väikesel territooriumil, mis suurendab tulekahju puhkemise võimalust ning tulekahju tegeliku puhkemise korral suurendab kahjustuste hulka.

Enamikus riikides kehtivad ranged tuleohutusnõuded. Oluline on, et varjupaigad oleksid nendest nõuetest teadlikud ja neid täidaksid. Ametkonnad, millest sõltub varjupaikade rahastamine, peaksid ühtlasi finantseerima tõhusate tuleohutusabinõude soetamist. Sama kehtib muidugi ka muude turvaabinõude kohta nagu lastele ligipääsmatud pistikupesad, turvanõuetele vastavad mänguasjad, majapidamiseseadmed jne.

8. ELU VARJUPAIGAS

Varjupaigad pakuvad teenuseid, mis peaksid vastama kõrgeimatele efektiivuse ja professionaalsuse standarditele ning vajavad seetõttu teatavat institutsionaliseerimist. Institutsionaalsetel struktuuridel on oma oluline roll, kuid nende puhul kaasneb ka oht, et institutsiooni reeglid omandavad suurema tähtsuse kui inimesed, kelle jaoks need institutsioonid loodi. Struktuuraalsed põhimõtted võivad omandada nii suure tähtsuse, et need röövivad inimestelt vabaduse ise otsustada ja hakkavad nende elu kontrollima. Seetõttu peab varjupaik hoolikalt jälgima, et säiliks õiglane tasakaal üksikisiku, kogukonna ja institutsiooni vahel.

Üldiselt tuleks elu varjupaigas planeerida selliselt, et täidetud oleksid järgmised tingimused:

- Tagatud oleks nii palju isiklikku vabadust kui võimalik – respektierida tuleb inimeste privaatsust ja inimõigusi
- Mitte kasutada rohkem reegleid ja ettekirjutusi kui antud olukorras vältimatult vajalik
- Kaasamine, ühine otsustamine ja läbiarutamine
- Solidaarsuse ja ühtse kogukonna tunne
- Arvestamine tagasiside ja kaebustega.

Varjupaiga elu märksõnadeks on: iseseisvus, solidaarsus ning isiklike erinevuste ja inimõiguste respektierimine. Need märksõnad kajastuvad nii varjupaiga sisemises töökorralduses kui muljes, mille see jätab endast kõrvalseisjatele, moodustades kokku antud asutuse ainulaadse korporatiivse identiteedi.

8.1 VARJUPAIGA KODUKORD – ÕIGUSED JA KOHUSTUSED

Varjupaikadesse pöörduvad naised ja lapsed on alati stressis ja mures. Kõige rohkem vajavad nad seda, et oleks tagatud nende turvatunne ja neil oleks koht, kus olla. Seetõttu on väga oluline selgitada uutele tulijatele varjupaiga struktuuri ja varjupaigas elamise põhimõtteid.

Varjupaiga kodukord peaks olema koostatud kirjalikus vormis ja erinevates keeltes. Selles peaksid olema ära toodud varjupaiga põhimõtted, varjupaigas elavate naiste ja laste õigused, neile pakutavad teenused ning varjupaigas viibijatele kehtivad reeglid ja kohustused. Varjupaiga kodukord ei tohiks koosneda ainult keeldudest ja käskudest – selline oleks ühekülgne lähenemine ja meenutaks pigem noortehotellide stiili. Samuti osutaks see sellele, et varjupaika pöörduvaid naisi ei võeta tõsiselt.

Reeglid on ühiselu selgrooks ja neid tuleb seetõttu järgida. Samas aga on reeglitele palju kergem alluda siis, kui inimesed saavad aru, milleks need olemas on ja miks neid järgida tuleks. Seetõttu on oluline selgitada naistele reeglite mõtet. Varjupaigas viibijad peaksid tajuma, et need reeglid on abiks rahulikult koostöötegemisel, mitte võtma neid sunnivahendina või veelgi vähem meelevaldsete korraldustena.

Tegelikult elus kipuvad inimesed sageli reegleid unustama, mistõttu on oluline neid ikka ja jälle meelde tuletada – pigem enne kui pärast seda, kui on juhtunud midagi ebameeldivat. Naistel ja lastel võib alguses olla raske kõike meele pidada; selleks, et aru saada, kuidas varjupaik toimib, läheb aega.

Turvanõuete järgimine võib olla elu ja surma küsimus, seetõttu tuleks nende nõuete olulisust varjupaigas viibijatele pidevalt meelde tuletada.

8.1.1. Märksõnu varjupaiga kodukorra jaoks

Varjupaiga kodukord peaks sisaldama järgmist teavet:

- Varjupaiga struktuur ja põhimõtted
- Naistele ja lastele pakutavad teenused

- Personal
- Turvalisus varjupaigas
- Küllastamise reeglid
- Laste eest vastutamine
- Varjupaigas viibijate õigused
- Varjupaigas viibijate kaasatus (koosolekud, varjupaiga nõukogu ...)
- Reeglid ja kohustused
- Kontaktisik(ud) konfliktide ja kaebuste korral
- Juhised varjupaigast lahkumiseks

8.1.2. Reeglite kohandamine

Varjupaiga elu korraldavad reeglid peaksid olema siduvad, kuid need ei tohiks olla jäigad, seetõttu on oluline neid vajadusel üle vaadata ja täiendada. Varjupaigas viibijad peaksid saama reeglite formuleerimisel ja nende heakskiitmisel kaasa rääkida – näiteks varjupaiga koosolekul. Samas peaks varjupaiga personal siiski kindlalt paika panema sellised reeglid, mida tuleb kindlasti järgida (nagu näiteks turvanõuded).

Varjupaigas viibijatele peaks üheselt ja mõistetavalt selgeks tegema, milliseid reegleid on võimalik muuta ja milliseid mitte. Põhimõtted, mida rakendatakse varjupaiga igapäevases töös, on lahutamatu osa asutuse korporatiivsest identiteedist ja neid ei saa lihtsalt oma suva järgi muuta. Ka seda nüanssi tuleb inimestele hoolikalt selgitada.

8.1.3. Õigus valikuvabadusele

Erilist rõhutamist vajab varjupaigas viibijate enesemääramisõigus. Praktikas tähendab see seda, et varjupaigas viibijatel on õigus soovi korral igal ajal varjupaigast lahkuda ja oma vägivaldse partneri juurde tagasi pöörduda. Kuid naisele jääb siiski alati võimalus varjupaika turvalise öömaja ja toetuse saamiseks tagasi pöörduda. Paljudel juhtudel lahkuvad naised varjupaigast varustatuna vajalike vahenditega oma vägivaldsest paarsuhtest väljapääsu leidmiseks.

8.1.4. Õiglane vastandumine - kohtuistung

Üks kõige raskemaid otsuseid, mida varjupaigas tuleb langetada, on seisukoha võtmine, kas nõuda naiselt, kes on rikkunud varjupaiga reegleid ja kokkuleppeid, enneaegset varjupaigast lahkumist või mitte. Paljudel naistel pole võimalik kusagil mujal elada, mis teeb väljaviskamise varjupaigatöötajatele väga raskeks – lisaks sellele võivad neil olla lapsed, kes peavad samuti juhtunu pärast kannatama. Kuid juhul, kui sellisel naisel ei nõuta lahkumist, võivad sellepärast kannatada teised naised ja lapsed.

Varjupaigatöötajad peavad otsustama, millised rikkumised on piisavalt tõsiseks, et pöörduda väljaviskamisega. Kuna väljaviskamise tagajärjed võivad olla väga kaugeleulatuvad, tuleks seda sanktsiooni kasutada väga harva ning reeglite rikkumise eest peaks olema võimalik kohaldada ka muid karistusi. Samuti ei tohi me unustada, et reeglid on vaid ühiselu reguleerivad raamid, mistõttu oleks ebarealistlik nõuda, et neid kunagi keegi ei rikkuks.

Sageli sätestab kodukord teatud reeglid, kuid jätab täpsustamata, millised protseduurid ja sanktsioonid järgnevad, kui neid rikutakse. Seetõttu on oluline sisse seada formaalsed protseduurid rikkumiste käsitlemiseks konstruktiivsel viisil. Kõikide selliste protseduuride puhul tuleks arvesse võtta asjassepuutuvate naiste õigusi.

Näide: Nagu me juba ütlesime, on naise varjupaigast väljaviskamine üks kõige kaugeleulatuvamate tagajärgedega otsuseid. Ühe Vlinis (Austria) asuva kodutute naiste varjupaiga personal üritas koos superviisori abiga välja arendada õiglase vastandumise protseduuri kohtuistungil vormis.

Seda protseduuri on võimalik läbi viia, juhindudes järgmistest küsimustest:

- Millist rikkumist menetletakse?
- Kes võtab endale "prokuröri" rolli ? (st kes jälgib, kas reegleid täidetakse ja teatab võimalikest rikkumistest?)
- Kas tegemist on esmakordse rikkumisega või on neid ka varem ette tulnud? Kui jah, siis kuidas toimiti eelmistel kordadel?
- Millise organi kaasistumisel toimub kohtuistung? Kelle pädevusse see rikkumine kuulub?
- Kes sellesse organisse kuuluvad?
- Millal rikkumine menetlemisele tuleb?
- Kes esindab varjupaiga kodukorra reegleid?
- Kuidas on esindatud asjassepuutuv naine, kas tal on õigus kohtuistungil kohal viibida?
- Kes "kaitseb" asjassepuutuvat naist – kas tema nõustaja või mõni muu personaliliige? (On väga oluline, et keegi asuks tema poolele ja et sellesse inimesse suhtutaks lihtsalt kui kaitsjasse, mitte kui varjupaiga reeglite "reetjasse".)
- Kas kohal peaksid viibima ka varjupaigas viibivate naiste esindajad?
- Kuidas tuleks kohtuistung läbi viia?
- Kuidas jõuda parima otsuseni? Millised on alternatiivid?
- Kes teeb lõpliku otsuse?
- Millal, kuidas ja kelle käsul see jõustub?
- Kuidas selgitatakse tehtud otsust asjassepuutuval naisele ja teistele varjupaigas viibijatele ja kes seda teeb?

Õiglaselt läbi viidud kohtuistung, millest varjupaigas viibijad on suutelised mõistusega aru saama, aitab luua ja säilitada varjupaigas usaldust. Kõigile arusaadavalt toimuv otsustamisprotsess ei lase tekkida tundeid, nagu võtaks personal vastu juhuslikke meelevaldseid otsuseid. See aitab võimu personali ja varjupaigas viibivate naiste vahel ühtlasemalt jagada.

8.2. KAASATUSE VORMID

Varjupaigas elavaid naisi tuleks kaasata organiseerimis- ja administreerimistöösse. See lähenemine, mis toetab "aita ennast aidata" põhimõtet, võimaldab naistel aktiivselt varjupaiga töös kaasa lüüa ning mõjub neile julgustavalt ja toetavalt, aidates sel moel suurendada nende enesekindlust.

Paljud varjupaikadesse pöörduvad naised ja lapsed on kogenud rohkelt vägivalda ja väärkohtlemist. Mõned neist on elanud aastaid oma partneri või abikaasa poolt tekitatud isolatsioonis. Mõningate naiste enesehinnang on süstemaatilise õõnestamise käigus tublisti kannatada saanud. Elu varjupaigas, mis põhineb mittevägivaldsusel, solidaarsusel, kaasatusel ja demokraatlikel struktuuridel, kujutab endast alternatiivi nende senisele vägivaldsele paarisuhtele.

Käesolev alapeatükk pakub välja erinevaid viise, kuidas praktiseerida varjupaigas kaasatust ja demokraatlikke struktuure.

8.2.1. Varjupaiga koosolek

Paljudes varjupaikades on olulisimaks varjupaigatöös osalemise ja otsustamisel kaasaraäkimise kohaks varjupaiga koosolek. Tavaliselt peetakse varjupaiga koosolek vähemalt kord nädalas ja see on koht, kus kõik varjupaigas viibijad saavad oma mured ja ideed kuuldavale tuua.

Varjupaiga koosoleku eesmärk on defineeritav järgmiselt: "Varjupaiga koosolek peaks olema varjupaiga demokraatliku toimimise lahutamatu koostisosa. Seda tuleks võtta kui olulist võimalust arendada varjupaigas viibijate sotsiaalseid oskusi, aidata neil õppida teistega kohanema, aidata neil seista iseenda huvide eest, kuid teadvustada endale ka teiste inimeste huve ning teha vahet aktsepteeritavate ja mitteaktsepteeritavate nõudmiste vahel."

(BMFSFJ 2000, Vol. 191.2, 31)

Regulaarsete varjupaiga koosolekute läbiviimisel võib tulla kasuks järgmiste punktide arvessevõtmine:

- Osalema peaksid kõik varjupaigas viibijad.
- Eelnevalt tuleks koostada päevakord, et koosolekut paremini struktureerida.
- Kõikidel naistel peaks olema õigus lisada omalt poolt päevakorra punkte ja neid tuleks julgustada seda tegema.
- Koosoleku päevakorras võib olla selliseid punkte nagu varjupaiga reeglite tutvustamine või täiendamine, varjupaiga esindajate valimine, ühiste tegevuste planeerimine või spetsiifilisemat laadi küsimuste arutamine (nt väljastpoolt kutsutud ekspertide osalusel) jms.
- Soovitav on, et koosolekut juhiks kaks inimest; otstarbekas on, kui üks varjupaigas viibiv naine ja üks varjupaigatöötaja tegelevad ühiselt koosoleku läbiviimisega.
- Oluline on selgelt määratleda, millised on koosoleku õigused ja pädevused: näiteks õigus teha muudatusi varjupaiga kodukorda jms.
- Kõik koosolekul vastu võetud otsused tuleks kirja panna ja teadetetahvlile üles riputada (või muul moel kõigile teatavaks teha).

8.2.2. Laste koosolekud

Varjupaigas viibivatel lastel peaksid samuti olema oma koosolekud, kus nad saavad arutada nende jaoks olulisi teemasid. Teismelised tahavad sageli endale oma eraldi koosolekut. Neid koosolekuid peaks juhatama mõni lastega tegelev varjupaigatöötaja. Kui tegemist on teismelistega, võivad nad oma koosoleku ka ise korraldada.

8.2.3. Organisatoorsed nõupidamised

Naiste varjupaigas tuleb tegeleda arvukate organisatoorsete küsimustega. Paljudes varjupaikades osalevad naised aktiivselt majapidamistöodes. See eeldab hoolikat planeerimist töödejaotuse osas. Oleks hea, kui selliste otsuste tegemisega ei tegeldaks varjupaiga koosolekul, kuna nii tekib oht, et koosoleku päevakorra punktidele jääb liialt vähe aega.

8.2.4. Varjupaiga nõukogu

Oluline on, et varjupaigas viibijatel oleks võimalus väljendada varjupaiga personalile ja juhatusele oma muresid ja soove. Selleks annab hea võimaluse varjupaiga nõukogu loomine. See peaks regulaarselt koos käima ja sellel peaksid osalema varjupaigas viibijate, personali ja juhatuse esindajad. Varjupaigas viibijaid

tuleks esindajate valimisel juhendada (varjupaiga koosolek on sobiv koht selle valimisprotseduuri läbiviimiseks).

Varjupaiga nõukogul on võtmeroll naiste jõustamisel. Nõukogu töö aitab tagada, et (a) kõik varjupaigas viibijad on kaasatud otsustamisprotsessi ja (b) et domineerivamad naised ei muutu varjupaigas ebaproportsionaalselt mõjuvõimsateks.

8.2.5. Kaasamisel esinevad komistuskivid

Varjupaigas elavad naised ja lapsed võivad suhtuda kaasamisse vastumeelselt, eriti varjupaigas viibimise alguses. Nad vajavad aega. Personal peaks sellegipoolest püüdma neid plaanide tegemisse ja varjupaiga igapäevatöösse kaasata. On oluline, et naised saaksid anda oma isikliku panuse. Sellega kaasnevad vaidlused, arutelud, otsuste tegemine, vastandlike huvide põrkumised ja muud konfliktid on kõigi asjassepuutuvate isikute jaoks oluline õppimisprotsess.

Kui varjupaiga personal teeb kõik otsused ise, võidakse sellega küll aega võita, kuid varjupaigaelanikele jääb pigem tunne, et neid juhendatakse, kui et neid julgustatakse aktiivselt oma elu ja varjupaigas toimuva üle otsustama. Teine minus ülalt alla suunatud otsustamisprotsessis on see, et inimesed, keda koheldakse kui lapsi, hakkavad ka sellele vastavalt käituma, näidates üles vastupanu või muutudes passiivseks. Seega ei ole lootust, et nad käituksid nagu iseseisvad täiskasvanud, kes nad tegelikult on.

8.2.6. Konfliktilahendusmeeskond

Inimestel tuleb sageli elada varjupaigas pead-jalad koos, mistõttu kipuvad hõlpsasti tekkima konfliktolukorrad. Need tuleks lahendada võimalikult kiiresti. Seetõttu peaksid mõned personaliliikmed saama koolitust lepitamise ja konfliktilahendamise alal, et oleks võimalik kokku panna konfliktilahendusmeeskond. Samuti on oluline õpetada konfliktilahendusoskusi varjupaigas viibivatele naistele.

8.3. TEISI VARJUPAIGAS ELAMISE ASPEKTE

Lisaks õigustele ja kohustustele on teisi tegureid, mis varjupaiga elu kujundamisel oma rolli mängivad. Mittevägivaldsus ja võimu võrdne jaotamine on üks olulisi eesmärke – mida ei ole küll tingimata alati kerge realiseerida. Naistel on varjupaiga elus aktiivne roll, mis väljendub tagasiside andmises, evalveerimisprotsessis osalemises ja ühiskondlikele muudatustele kaasaaitamises. Inimeste mitmekesisus ja solidaarsus pakuvad arenemisvõimalusi, mida tuleks kasutada nii palju kui võimalik.

8.3.1. Vägivalla ennetamine

Kõikides varjupaikades kehtib printsiip, et ühtegi vägivallavormi ei aktsepteerita. Kui ühe katuse alla peab ära mahtuma hulk inimesi, nagu seda varjupaikades sageli juhtub, siis on sellega loodud eelsoodumus konfliktide tekkimiseks ja emotsionaalseteks väljaelamisteks. Isegi varjupaigas võib esineda psühholoogilist ja füüsilist vägivalda – laste vahel ja teismeliste vahel ning isegi naiste endi vahel või naiste ja laste vahel.

Üks varjupaiga ühiselulisi põhimõtteid on konstruktiivne lähenemine vägivallaga toimetulekule. Sellest veel ei piisa, kui me sedastame, et vägivald on keelatud. Mittevägivaldne koosseksisteerimine eeldab,

et kõik annaksid sellesse oma panuse, märkaksid ja ennetaksid võimalikke vägivalldajuhtumeid ja kasutaksid konfliktide lahendamisel konstruktiivseid mooduseid (vt eespool). Üks selle töö olulisi aspekte on õpetada naisi ja lapsi vägivaldalla ilmnemisel ise enda eest seisma.

Ka lapsed ja teismelised peavad õppima, et varjupaik on koht, kus vägivaldalla kasutamine on lubamatu. Seetõttu on oluline õpetada emadele vägivaldalla vabu kasvatusmeetodeid.

8.3.2. Võimu võrdne jaotumine

Vaatamata püüetele lähtuda võrdsuse printsiibist ei jaotu isegi varjupaigas võim võrdselt. Varjupaigatõõtajad on teistest tugevamal positsioonil ja täiskasvanud omakorda on tugevamal positsioonil kui lapsed. Naistel, kes räägivad kohaliku maa keelt, on eeliseid antud keelt mitteoskavate naiste ees jne. Varjupaigas on võimalik neid momente tasakaalustada, see aga eeldab, et nendega tõhusalt tegeldakse.

Eesmärgiks tuleks võtta järgmised punktid:

- Teadvustada, millistes aspektides jaotub võim ebaühtlaselt, ja nende aspektidega tegeleda
- Võimalusel kõrvaldada ebavõrdus (nt kaasatuse ja varjupaigas viibijate huvide eest seismise näol)
- Käsitleda erinevusi ja mitmekesisust pigem eeliste kui miinustena (nt osutada pigem sellele, et üks naistest oskab rääkida mingit teatud keelt, kui sellele, et ta kohalikku keelt ei oska)
- Tõõtada pidevalt selle nimelt, et ära hoida võimu kuritarvitamist.

Nagu me juba mainisime, on kaasatus ja demokraatlike struktuuride rakendamine olulised moodused võimu ebaühtlase jaotumise ja kuritarvitamise tõkestamiseks ning vägivaldalla ärahoidmiseks.

8.3.3. Ettepanekud ja kaebused

Üks varjupaigatõõt demokraatliku ja professionaalse korraldamise tunnuseid on see, kui naistelt, kes on kasutanud varjupaiga poolt pakutavaid teenuseid, küsitakse nende kohta tagasisidet. Eesmärgiks on asutusesisese evalvatsiooni läbiviimine ja standardite parandamine (vt peatükk 11). Vastustes peaksid kajastuma nii varjupaigaelu positiivsed kui negatiivsed küljed.

Tagasiside saamiseks on erinevaid võimalusi. Üks võimalus on kasutada küsimustikku, mille naine varjupaigast lahkudes täidab. Teine võimalus on ettepanekute ja kaebuste "postkast". Tagasiside peaks olema anonüümne: varjupaigas viibivad naised sõltuvad varjupaigatõõtajate abist, seetõttu võib personaalse kriitika avaldamine olla neile raskendatud.

Samuti peaks olema olemas selleks vastav organ või isik, kelle poole naine saab pöörduda, kui ta tunneb, et tema õigusi on rikutud. Selleks võiks näiteks olla mõni juhatuse liige. Samuti peaks olema võimalus esitada kaebusi mõnele asutusevälisele organile nagu näiteks Varjupaikade Liidule, mis saab üle võtta lepitaja rolli ja pakkuda konfliktide korral osapoolte lepitamist, või mõnele muule sõltumatule organile (enamikus demokraatlikes maades on olemas kodanike õiguste kaitse organisatsioonid, mis taoliste kaebustega tegelevad).

Sõltumatult sellest, kuidas täpselt kaebuste probleem antud varjupaigas lahendatakse, peab iga naine olema konkreetsest kaebuste esitamise korrast informeeritud (näiteks võiks vastav informatsioon leiduda kodukorras). Varjupaigatõõtajad on väga pühendunud ja annavad endast parima, kuid kui neil on palju tegemist, võivad nad sellegipoolest mõnikord vigu teha ja mõningad probleemid tähelepanuta jätta. Õigust esitada kaebusi tuleks võtta tõsiselt, kuna see on üks demokraatlike ühiskondade põhiõigusi.

8.3.4. Osalemine asutusevälistes evalvatsioonides

Regulaarsed asutusevälised evalveerimised on samuti üks olulisi mooduseid varjupaiga poolt pakutavate teenuste kvaliteedi jälgimiseks ja parandamiseks. Nimetatud teenuseid kasutavatele naistele tuleks alati pakkuda võimalust nendes evalveerimistes osaleda. (Selle teema kohta on lähemalt juttu 1. peatükis.)

8.3.5. Osalemine ühiskondlikes muudatustes

Varjupaigaelanikke tuleks kaasata mitte ainult varjupaika puudutavatesse protsessidesse ja ühiselu struktuuride korraldamisse, vaid neile tuleks anda ka võimalus osaleda väljaspool varjupaika läbiviidavates tegevustes, avalike suhete arendamisel ja teavitustöös.

Loomuikult ei tohiks kedagi osalema sundida ning esmajoones on vaja lähtuda naise turvalisuse ja konfidentsiaalsuse säilitamisest. Teisalt aga tuleb naistesse suhtuda kui ühiskondlikult teadlikesse ja aktiivsetesse isikutesse ning kutsuda neid osalema erinevates tegevustes, mis on vastavuses nende huvide ja vajadustega.

Näiteid:

- Varjupaigas viibivad naised kaasatakse 8. märtsil peetava naistepäeva ürituste ja kampaania "16 päeva vägivalla vastu" (25. nov-25. det) ettevalmistamisse
- Varjupaigas viibivad naised saavad varjupaigatöötajaid nende kohtumistel poliitikutega
- Varjupaiga koosolekutel arutatakse selliseid teemasid nagu naiste vaesus.

8.3.6. Mitmekesisus / erisugusus

Varjupaikade poolt au sees peetavate väärtuste hulka kuuluvad respektieriv ja tolerantne suhtumine kõikidesse naistesse ja lastesse ning erisugususe aktsepteerimine. Enamikus varjupaikades elavad koos erinevatest rahvustest ja erineva kultuurilise, religioosse ja etnilise taustaga naised. See mitmekesisus on rikastav.

Niisugused erinevused võivad aga sellegipoolest tekitada konflikte ja negatiivseid reaktsioone nagu isoleerimine ja diskrimineerimine. Ühiskonnas laiemalt levinud rassistiikud, seksistiikud, ksenofoobsed ja homofoobsed hoiakud peegelduvad ka varjupaigaelus. Varjupaiga üks olulisi ülesandeid on niisuguste hoiakute päevavalgele toomine ja muutmine.

Selleks, et austada varjupaigas kultuurilisi ja keelelisi erinevusi, on võimalik rakendada järgmisi mooduseid:

- Personaliliikmed võivad olla erineva kultuurilise taustaga: sellisel juhul on naistel end lihtsam avada, pealegi on oma lugu emakeeles jutustada alati lihtsam
- Sisserännanud ja vähemusi esindavaid naisi tuleks eriti julgustada varjupaigatöös osalema (näiteks varjupaiga esindajana)
- Varjupaigatöötajate koolitamine: erineva kultuurilise taustaga naistel palutakse tutvustada varjupaigatöötajatele oma kultuurile iseloomulikke jooni
- Erinevate religioonide ja kultuuride tähtpäevade tähistamine: varjupaigas elavad naised saavad koos tähistada näiteks katoliku kiriku jõule ja uut aastat või moslemi ja juudi kalendritähtpäevi
- Ühised tegevused, mis keskenduvad mingile spetsiifilisele kultuurilisele aspektile: nt mustlasnaised või maapiirkondadest pärit naised räägivad koosolekul oma kultuurist või valmistavad mõne traditsioonilise roa ...

8.3.7. Solidaarsus

Üks olulisi varjupaiga eesmärke on solidaarsuse edendamine. Ühistegevuste planeerimine, vastastikuse abi pakkumine ja kogemuste vahetamine on vaid mõned võimalused solidaarsustunde tugevdamiseks.

Naised, kes on juba mõnda aega varjupaigas viibinud, toimivad uute tulijate jaoks rollimudelitena; nad võivad tegutseda "mentoritena", kes aitavad äsja saabunud naistel sisse elada. Mõned varjupaigas viibinud naised jätkavad hiljem vabatahtlike või palgaliste töötajatena. Need on jõustamisprotsessi seisukohalt väga olulised faktorid.

9. AVALIKUD SUHTED JA ÜHISKONDLIKU TEADLIKKUSE TÕSTMINE

Avalike suhete ja teavitustöö eesmärk on luua foorum avalikuks debatiks naistevastase vägivalda alal ja seda omalt poolt mõjustada. Avalikkustöö on vältimatult vajalik! Kes siis veel peaks hoolitsema naiste varjupaikade poolt käsitletavate teemadega tegelemise eest kui mitte naisaktivistid ja varjupaigatöötajad ise? Paljudes maades on naistevastane vägivald jätkuvalt tabuteema. Avalik huvi selle teema vastu näib olevat nõrk. Üksikontaktid ja eraldiseisvad toetajad ei suuda tagada varjupaigatöö jätkusuutlikkust. Varjupaigatöötajad vajavad edukaks avalikkustööks toetavate võrgustike abi.

9.1 INFORMATSIOONI LEVITAMINE NAISTE VARJUPAIKADE KOHTA

Kui te rajate naiste varjupaiga, ei tohi unustada, et isegi naiste varjupaik vajab teatavat "reklaami". On mitmeid põhjuseid, miks informatsiooni levitamine naiste varjupaikade töö kohta on oluline. Need on näiteks:

- Vajadus teavitada avalikkust naiste varjupaiga olemasolust
- Vajadus juhtida tähelepanu niisuguse organisatsiooni vajalikkusele ja eelistele
- Vajadus luua kohalikus kontekstis varjupaigale positiivne imidž
- Vajadus kindlustada oma positsiooni poliitilises ja ühiskondlikus kontekstis
- Vajadus panna võtmeisikuid / avalikkust varjupaiga probleemidele ja eesmärkidele kaasa elama
- Vajadus luua toetajate võrgustik, et kindlustada poliitilise "lobitöö" toimumine ja rahalise toetuse olemasolu

On viis punkti, mida tuleb teavituspõhimõtete ja edastatava sõnumi koostamisel kindlasti arvesse võtta. Esimene neist on määrava tähtsusega korporatiivse identiteedi seisukohalt:

- Kes me oleme?

Kaks küsimust keskenduvad varjupaigatööle üldisemalt:

- Kes on meie sihtgrupid?
- Milliseid meetodeid kasutades saavutame väikseima jõukuluga efektiivsemaid tulemusi?

Ja kaks viimast küsimust on seotud otsesemalt töö sisulise poolega:

- Kuidas me defineerime teenuseid, mida me pakume? või Mida me mõistame varjupaigana ja mida mitte?
- Milliseid tagajärgi toob endaga kaasa varjupaika puudutava informatsiooni edastamine turvalisuse ja konfidentsiaalsuse seisukohalt?

9.1.1 Kes edastab sõnumi?

Esiteks tuleb selgelt paika panna, kes edastab sõnumi kellele. Mis on varjupaik ja milliseid teenuseid see pakub? Mida mõistavad varjupaigatöötajad ja teised asjassepuutuvad naised sõna "naiste varjupaik" all? Nende küsimustega tegelemine aitab kujundada korporatiivset identiteeti. On oluline, et varjupaigatöötajad oleksid avalikkustöö eesmärkide ja sisulise poole osas ühel meelel. Positiivne minapilt ("Me oleme varjupaigatöötajad ja me oleme uhked oma töö üle") ja lahenduskeskne (mitte probleemikeskne) lähenemine on eduka avalikkustöö vältimatuks eelduseks.

9.1.2 Sihtgrupid

Ideaaljuhul peaks olema hoolikalt läbi mõeldud küsimus, kellele varjupaik oma informatsiooni suunab. Kellele on sõnum mõeldud? Sellest sõltub nii sõnumi sisu kui selle edastamise meetodid. Soovitav on keskenduda kõige olulisematele sihtgruppidele (nii varjupaigas endas kui väljaspool).

Varjupaigasiseselt on teave suunatud varjupaigatöötajatele, juhatuse liikmetele, ühingule ja selle liikmetele, varjupaigas viibivatele naistele ja lastele ning kolleegidele, kes töötavad teistes naiste varjupaikades või muudes naistele mõeldud abiasutustes. Siseinformatsioon peaks hõlmama kaasajastatud infomaterjali kõikides varjupaigaga seotud töövaldkondades, publikatsioone ja uurimusi ning võimalusi täiendkoolituseks. Varjupaigasise suhtlemise keskpunktiks on regulaarsed koosolekud; varjupaigatöötajatel on iganädalased töökoosolekud, varjupaigas viibivad naised osalevad regulaarsetel varjupaiga koosolekutel. Juhatusele antakse aru kaks või kolm korda aastas. Erinevate varjupaikade töötajad kohtuvad omavahel, et kogemusi jagada ja arutada võimalusi varjupaiga igapäevatöö hulka mittekuuluvate kampaaniate või aktsioonide korraldamiseks või koolitusseminaridel osalemiseks.

Väljapoole suunatud avalikkustöö peaks olema suunatud kolmele põhigrupile: esiteks eksperdid ja ekspertgrupid, nt teatud ühingutest, institutidest, poliitilistest parteidest, parlamendist või nõuandvatest kogudest; teiseks ühiskonnaliikmed ja äritegelased, nt vägivallaohvrid, mõrvatud ohvrite sugulased, toetajad ja sponsorid; kolmandaks meedia esindajad ja tarbijad, nt reporterid, toimetajad, lugejad või raadiokuulajad.

Otstarbekas oleks defineerida mitte ainult sihtgrupid, vaid ka põhiline sõnum, millest siis kõik edasised sisulised elemendid lähtuvad. Pärast kõikide sihtgruppide ja võimalike sõnumite paberilepanemist võime jõuda äratundmisele, et erinevate gruppideni jõudmiseks on võimalik kasutada samu vahendeid. Sellegipoolest on otstarbekas eelkirjeldatud mõtlemisprotsess eelnevalt teadlikult läbi mängida.

Mõned näited:

Sihtgrupp:	Põhiline sõnum:
Vägivaldses paarisuhtes elavad naised	“Me töötame selle nimel, et sind toetada”, “Sul on õigus turvalisusele ja kaitsele.”
Teised teenused (nt lastekaitse)	“Varjupaigad pakuvad vägivalda kogunud naistele ja lastele kaitset ja turvalisust.”
Potentsiaalsed toetajad	“Me vajame teie toetust selleks, et pakkuda vägivalda kogunud naistele ja lastele kaitset ja aidata neil endil oma elu üle otsustada.”

9.1.3 Meetodid

Arvestades varjupaikade töötajate hulga ja rahaliste vahendite piiratusega on oluline välja selekteerida sellised avalikkustöö meetodid, mille puhul kasutegur on suurim. Enne seda aga tuleb otsustada, kas me soovime, et meie sõnum jõuaks inimesteni riiklikul, piirkondlikul või kohalikul tasandil.

Kui see otsus on tehtud, tuleks välja selgitada, millise meediakanali kasutamine oleks kõige tõhusam ja soodsam. Näiteks raadio ja televisiooni kaudu jõutakse väga erinevate rühmadeni ning sihtgrupp saab vajaliku informatsiooni kätte ilma seda teadlikult otsimata. Samas on see aga kõige kulukam meetod (nt kallid eetriaeg). Kui varjupaik otsustab selle variandi kasuks, tuleb pöörata erilist tähelepanu rahastajate leidmisele, samuti võimalusele kasutada juba valmis materjale (nt muuks otstarbeks valmistatud videomaterjali, mida on võimalik modifitseerida) ja saada tele- ja raadiokanalitelt võimalikult palju toetust eetriaaja näol. Teine võimalus on kasutada nn “tasuta meediat” (sellest tuleb rohkem juttu alapeatükis 9.3 Kampaaniad ja muud spetsiaalsed ettevõtmised), mis võib osutuda väga tõhusaks, kuid mille tulemused

võivad eelnevate kogemuste puudumise korral olla palju raskemini etteaimatavad kui ametliku eetriaaja kasutamise korral.

Tõhusam on leida mõni vägivaldprobleemist huvitatud eelarvamuste vaba ajakirjanik. Oluline on pühendada ajakirjanikega vestlemisele veidi aega ja selgitada neile lähisuhtevägivalda spetsiifikat, eriti selle erinevaid mõjusid. Pole vaja tingimata üritada teavitada meediat tervikuna, piisab sellest, kui te varustate vajaliku informatsiooniga mõned usaldusväärsed ajakirjanikud ning mõtlete nendega koos ühiselt läbi, kuidas lähisuhtevägivalda teemat meedias kõige mõjusamalt tõstatada. Üks olulisi teemasid, mis vajab kindlasti eraldi käsitlemist, on viis, kuidas intervjuuerida ohvreid. Arvestades sellega, millised on meedia toimimispõhimõtted, on mõnikord asjakohasem lasta rääkida ohvritel endil. Ajakirjanike harimine ja teavitamine aitab kõige paremini seista mõlema osapoole huvide eest. Pealegi on konkreetsete üksikajakirjanike teavitamine realistlikum ja tasuvam kui püüde teavitada tervet rühma ühe eriala esindajaid!

On küll ka teisi meetodeid, mis võivad osutada tõhusaks; mõnikord näiteks võib anda häid tulemusi kahe odava, kuid mingis aspektis ebatõhusa lähenemise omavaheline kombineerimine. Üheks selliseks näiteks on voldikute ja veebilehtede kombineerimine. Voldikuid on võimalik väga soodsalt trükkida (näiteks saab osa voldiku pinda kasutada sponsorite loetlemiseks; samuti on trükikodadelt võimalik küsida sooduspakkumisi), kuid selleks, et neid oleks võimalik suurtes tiraažides trükkida, peavad need olema sisult väga napid. Samas kasutavad naised järjest enam interneti. Iseendast on internet küll pigem kogenud kasutajate pärusmaa: selleks, et leida vajalikku informatsiooni, tuleb seda aktiivselt otsida. Kui aga voldikus on ära toodud varjupaiga veebilehe aadress, millele saab koondada praktiliselt piiramatut hulga informatsiooni, siis on meil õnnestunud kahte odavat võimalust edukalt kombineerida. Mis puutub veebilehtede haldamisse, siis on kasulik teada, et eriti just alles alustavad veebifirmad otsivad sageli kliente, kellele teha odavalt või tasuta näidistöid, mida nad saaksid hiljem oma teistele võimalikele klientidele näidata. Juhul, kui varjupaigal endal ei ole töötajat või abilist, kes veebilehe loomisega hakkama saaks, siis tasuks proovida leida mõni selline firma.

Avalikkuse teavitamise võimalusi:

- Kleebised bussides, taksodes jm ühistranspordivahendites
- Plakatid koolides, noortehotellides, haiglates, arstide ja juristide vastuvõttudes, sotsiaalabiosakondades, nõustamiskeskustes, kirikutes
- Infomaterjalid, voldikud, brožüürid
- Veebileht
- Regulaarne ringkiri
- Pressiteated ja ajaleheartiklid
- Osalemine ümarlauanõupidamistel, ekspertide kohtumistel, konverentsidel või poliitilistel loengutel
- Ürituste organiseerimine (nt heategevuslikud peod, näitused, protestimarsid)
- Poliitiliste parteide, kohalike ühingute, sotsiaalabiasutuste jms esinemiskutsete vastuvõtmine
- Raadio-, tele- ja ajaleheintervjuud
- Koostöö poliitikute ja teiste otsusetegijatega
- Avalikkuse ees ülesastumine (ohvritele ja ohvri sugulastele võimaluse andmine oma kogemusest avalikkuse ees rääkida)

9.1.3 Definiitsioonid (mis see on ja mis see EI ole)

Käesoleva raamatu eesmärk on panna varjupaikade jaoks paika teatud standardid. Mõningates riikides puuduvad seniajani asutused, mida saaks nimetada varjupaikadeks, seega kuuluvad lugejad nendest riikidest ainult mõtteliselt meie sihtgrupi hulka ja neil ongi sageli võimalik tugineda ainult teiste riikide kogemustele. Teisalt on aga ka selliseid riike, kus see valdkond on hästi arenenud ja pakutavate teenuste spekter on lai.

Ükskõik kumma olukorraga meil parajasti tegemist on, kui me tahame oma teenustest mingile sihtgrupile teada anda, peame me arvestama sellega, et erinevad inimesed võivad defineerida teatud teenuseid erinevalt. Seetõttu pidasime me vajalikuks kirjeldada, mis üks varjupaik täpsemalt ON ja mida see pakub, kuid samuti ära märkida, mis see EI OLE. Niisuguse informatsiooni koostamisel saab tugineda töötajate ja vabatahtlike kogemusele, et sõnastada oma potentsiaalsete klientide, teiste teenusepakkujate ja võimalike rahastajate jaoks kõige olulisemad punktid, milles seni on esinenud vääritimõistmist, sealhulgas näiteks sellised objektiivsed näitajad nagu teeninduspiirkond, varjupaigas viibimise kestus, aga ka müüdid stiilis "varjupaigad lõhuvad perekondi".

9.1.4 Probleemkohad - millist informatsiooni EI tohiks pakkuda

Allpool toodud tähelepanekud põhinevad kõik tegelikus elus aset leidnud juhtumitel.

Kui üks voldik või ka ainult ametlik kiri on kord ringlusesse läinud, siis ei ole enam meie võimuses kontrollida, kuhu see võib välja jõuda. Isegi juhul, kui seda levitatakse ainult varjupaigasiseselt, näivad infomaterjalid lisaks elavat ka mingit oma elu. Seega kui teie arvates on oluline näiteks varjupaiga asukoha salastatus, siis ei tohiks varjupaiga aadressi ega fotosid sellistes infomaterjalides (nt varjupaiga kirjapäises) kunagi kasutada. Teine oluline turvalisusega seotud punkt on varjupaigatöötajate anonüümsus. Seega enne, kui te trükite avalikus aastaaruandes automaatselt ära töötajate nimed ja fotod, tuleks omavahel selle üle nõu pidada. On ebarealistlik arvata, et inimesed, kellelt te taotlete toetust, ja inimesed, kelle eest te soovite varjupaiga asukohta salajas hoida, ühelgi juhul ei kattu. Kuigi teil võib tekkida kiusatus korraldada varjupaigas mõni heategevuslik üritus, on targem valida selleks siiski mõni teine koht. Toetajad peavad suutma mõista, et rangetest konfidentsiaalsusnõuetest kinnipidamine kuulub teie töö juurde ja et te ei saa riskida võimalusega, et teil tuleb turvakaalutlustel teenuse osutamine lõpetada.

9.2 TEADLIKKUSE TÕSTMINE

Oluline on teha teavitustööd naistevastase vägivalda, selle põhjuste ja tagajärgede ning selle peatamisvõimaluste alal, vastasel juhul ei lõpe naistele ja lastele suunatud vägivald kunagi.

Kuna me kõik teame, et varjupaikade võimalused on piiratud, on sihtgruppide tõhusa teavitamise huvides mõttekas tähelepanu pöörata kahele asjaolule. Esiteks infolevitamise viisidele, millest oli seoses kampaaniatega juttu juba alapeatükis "Meetodid". Samas pole kampaaniad kindlasti ainuke avalikkuse teavitamise moodus. Samavõrra tõhus võib olla info suunamine teatud konkreetsetele rühmadele, näiteks õpetajatele, teiste aitavate elukutsete esindajatele, politseile jt, ehk teisisõnu inimestele, kes samuti tegelevad ohvritega või siis koolitavad selleks teisi inimesi.

Teine oluline teema on erinevatel tasanditel toimuv koostöö. Jõudude ühendamise võimaldab tööd tõhustada.

Riigisisene koostöö

Kõige levinum koostöövorm on sarnase suunitlusega organisatsioonide koostöö (antud juhul varjupaikade omavaheline või siis varjupaikade ja teiste naistevastase vägivalda probleemiga tegelevate asutuste vaheline koostöö). Töö- ja rahalisi kohustusi ühiselt jagades on võimalik pühendada rohkem ressursse vägivallateema toomisele sihtgruppide tähelepanuorbiiti.

Mõned ideed koostöö korraldamise kohta:

- Ühiselt finantseeritakse kujundust, tekstiloomet vms, mis tuleb nii või teisiti tellida, kuid mille maksumus ei muutu sõltuvalt sellest, kas tellijaks on üks või mitu organisatsiooni.

- Koordineeritud tegevused, mille käigus sihtrupid jaotatakse koostööd tegevate organisatsioonide vahel kas geograafilises või asutuste lõikes.
- Ühine rahastajate otsimine.
- Sama probleemiga seonduvate erinevate kogemuste kasutamine (nt varjupaikadel on naiste lugudest põhjalikum ülevaade, kuid kriisibitelefoni järele jõuab mitmekülgsem läbilõige vägivaldaprobleemi esinemisest ühiskonnas).

Teine levinud koostöövorm on **sektoritevaheline** koostöö. See võib toimuda nii erinevate mittetulundusühingute vahel kui ka ühingute ja riiklike organite vahel. Mõlemal juhul on kõige levinum moodus see, kui varjupaigad annavad oma panuse ekspertkogemuse ning kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete andmete näol, partnerorganisatsioon aga aitab vajalikul infol jõuda laiemal avalikkuse ette. Sel moel jõutakse ka selliste sihtgruppideni, mis on varjupaikadele endile raskesti ligipääsetavad. Üks näide erinevate ühingute ja organisatsiooni Amnesty International koostööst on ülemaailmne naistevastase vägivalda kampaania, mille puhul kasutati koostööpartneritena regionaalsel ja riiklikul tasandil naistevastase vägivalda probleemiga aktiivselt tegelevaid naisorganisatsioone. Mis puutub mittetulundusühingute koostöösse siis on seni osutunud kõige tulemusrikkamaks koostöös politseiga korraldatud koolitusseminarid ja muud tegevused.

9.3 KAMPAANIAD JA MUUD SPETSIAALSED ETTEVÕTMISED

Paljude organisatsioonide jaoks – eriti selliste jaoks, mis tegelevad otseselt teenuste pakkumisega (nt varjupaigad) – on kajastused meedias ainuke võimalus laiemal avalikkuseni jõuda. Ideaaljuhul kohalik või riiklik press juba teab, et teatud küsimustes on otstarbekas teie kommentaari küsida. Kui see aga nii ei ole, siis peate teie ise meediat oma seisukohtadest teavitama. Küsimus on, kuidas seda kõige tõhusamalt teha.

Oluline on teavitada ajakirjanikke regulaarselt ja aktiivselt. Selleks on vajalik heade (lühikese ja mõjuva sisuga) infomaterjalide, kaasaegse statistika ja infokaustade olemasolu. Kõik olulisemad sündmused peaksid kajastuma regulaarsetes pressiteadetes. Nutikas on koostada eraldi nimekirjad kohaliku, piirkondliku ja riikliku tasandi pressi jaoks (ajalehed, telekanalid, raadio, kohalikud ühingud, kontaktid konkreetsete ajakirjanikega). Ärge unustage seda nimekirja kaasajastamast!

9.3.1 Probleemkohad

Igaüks, kes on üritanud pälvida pressi tähelepanu, teab, et tema pressiteade või isegi pressikonverents ükskõik kui olulisel teemal ei tarvitse üldse pressis huvi äratada. Ajakirjanikud otsivad pigem "tõelise" uudise parameetritele vastavaid sündmusi, kuid teid ei tarvitse rahuldada see, kui te peate ootama mõne tragöödia toimumist, mis oleks seotud ebatavaliselt jõhkra lähisuhtevägivalda kasutamisega. Üks võimalus on jälgida igapäevaseid uudiseid ja mõne temaatilise uudise ilmunisel esitada omapoolne kommentaar.

9.3.2 Head tavad

Pikema kestvusega kampaaniad avaldavad avalikkusele suurema tõenäosusega mõju kui lühiajalised. Samas ei tarvitse pikema kestvusega kampaaniad olla üldse kallimad. Selliseid kampaaniaid on vahel võimalik läbi viia väga suure kasuteguriga. Mõned näited:

Igal aastal on teatud **rahvusvaheliselt tuntud päevad**, mis on pühendatud naiste õigustele ja naistevastasele vägivaldale. Sellises kontekstis on rohkem lootust, et teie pressiteadet tsiteeritakse, kuna sellel on laiem kõlapind.

On veel teisigi riiklikke ja rahvusvahelisi tähtpäevi ja mälestuspäevi, mida kajastatakse regulaarselt nii trüki- kui elektroonilises meedias, näiteks rahvusvaheline inimõiguste päev, rahvusvaheline AIDS-i ohvrile mälestuspäev ja hingedepäev. NANE kogemus näitab, et kuna need päevad aastast aastasse korduvad, siis otsivad ajakirjanikud sageli mõnda uut vaatenurka, millest lähtuvalt neid kajastada. Seetõttu võib olla otstarbekas tähele panna selliste päevade lähenemist ja saata umbes nädal varem pressile kommentaar lähisuhtevägivalla ja antud päeva seoste kohta, nii saavad ajakirjanikud teie kommentaari vastaval päeval ilmuvates artiklites tsiteerida.

Samuti on võimalik **luua ise teatud tähtpäevad**, näiteks hakata tähistama varjupaiga avamise aastapäeva.

Kõikide ülaltoodud näidete puhul on teil rohkem lootust pälvida meedia tähelepanu siis, kui te korraldate mingi spetsiaalse sündmuse, mitte ei avalda lihtsalt argielulist pressiteadet.

Näide: Vaikivate tunnistajate näitus

NANE Naiste Õiguste Assotsiatsioon viis oma vaikivate tunnistajate projekti läbi 1998. aastal – üheaegselt kampaaniaga '16 päeva soolise vägivalla vastu', mille raames toimuvad igal aastal üldsusele mõeldud üritused. **Vaikivate tunnistajate näituse idee** on pärit ühest samanimelisest Ameerika Ühendriikides toimunud kampaaniast. Me võtsime ühendust inimestega, kes selle kampaania algusest Ameerikas korraldasid, ja nad saatsid meile rohkelt materjale ning julgustasid meid ka omalt poolt tagant. Me valmistasime esimesed viisteist skulptuuri ise – see sai võimalikuks tänu rahalistele annetustele ja meie vabatahtlike abile. Algne näitus on ajapikku mõnevõrra kokku kahanenud, kuna skulptuurid on mitmete väliürituste käigus kannatada saanud.

2002. aastal kasutasime me Avatud Ühiskonna Instituudi naiste programmi (OSI-NWP) poolt 16-päevase aktsiooni puhul meediakampaaniaks eraldatud raha selleks, et korraldada neljakümnest vaikiva tunnistaja skulptuurist koosnev näitus. See arv on umbes sama suur kui igal aastal lähisuhtevägivalla käigus mõrvatud naiste hulk Ungaris (vähemalt üks naine nädalas). See oli võrdlemisi ebaharilik rahakasutus; enamik toetuse taotlejaid tellisid eraldatud raha eest teleklippe või plakateid. Kuna aga isegi maksimaalse võimaliku suurusega toetus oleks Ungari meedia kontekstis jäänud napiks ja kuna Ungari meediaettevõtted (telekanalid või reklaamifirmad) ei ole kuigi alati heategevusele, siis otsustasime me korraldada ürituse, mis tõmbab endale ise uudistemeedia tähelepanu. Nagu me lootsime, pälviski projekt sellisel määral meedia tähelepanu, millest me OSI-NWP toetust kasutades poleks saanud unistadagi: pärast esimest protestimarssi ja näitust, mis toimusid 2003. aasta novembris, näidati meie näitust ning töötajate ja vägivallaohvritega tehtud intervjuusid igal õhtul uudistesaaetes. Kõik päevalehed avaldasid selle kohta päev hiljem eraldi loo ja mõned neist kajastasid seda isegi pikemalt oma nädalalõpulisas.

Vaikivate tunnistajate näituse muutmine eraldi sündmuseks pluss asjaolu, et need skulptuurid on visuaalselt väga pilkupüüdvad, osutus heaks taktikaks. Meie hilisem kogemus näitas, et huvi nende vastu on visa vaibuma: järgmisel aastal kasutasime me neid skulptuure rahvusvahelisel naistepäeval uuesti ja taas võisime me täheldada märkimisväärset meedia tähelepanu.

Oleme suutnud oma projekti tõhususes veenda teisigi organisatsioone: teiste riikide mittetulundusühingud, mille liikmed nägid meie näitust rahvusvahelistel kohtumistel (näiteks Euroopa Noorte Keskuses Budapestis) või kuulsid sellest Avatud Ühiskonna Instituudi esitlustel, võtsid sellest ideest tuld ja nüüdseks on mitmetel Kesk- ja Ida-Euroopa mittetulundusühingutel juba endal sarnased näitused.

Üks naine vaatas koos oma viieaastase pojaga meie näitust ja luges skulptuuride juurde kuuluvaid lugusid. Ta ütles oma pojale: "Näed, minagi oleksin võinud olla üks nendest." Üks keskealine naine märkis: "See, mida te teete, on äärmiselt oluline. Mina olin samas olukorras kakskümmend aastat tagasi. Mul ei olnud kedagi, kellele sellest rääkida. Aga nüüd ma näen, et mul oli õnne. Ma olen elus ja mul läheb hästi." (Tsitaaudid näituse külastajatelt).

9.4 KONVERENTSID, SEMINARID, NÕUPIDAMISED

Konverentside korraldamine võib olla mitmes mõttes kasulik. Nagu ikka, tuleb ka siin mõelda kasuteguri suurendamise peale, et tagada piiratud ressursidega parimate võimalike tulemuste saavutamine.

Ka konverentsid võivad olla üks selliseid spetsiaalseid sündmusi, mis pälvivad meedia tähelepanu. Hea teavitustöö sellise konverentsi toimumise kohta tingib selle, et konverentsist saab kasu palju suurem hulk inimesi, kui on konverentsil osalejaid. Kuna konverents on üldtunnustatud üritusevorm, siis võib juba ainuüksi asjaolu, et lähisuhtevägivalla ja varjupaikade funktsiooni teemal korraldatakse konverents, aidata seda teemat üldsusele lähemale tuua.

Samas on konverentside ja muude sellelaadsete kohtumiste peamiseks sihtgrupiks siiski nendel osalejad.

9.5 KOOLITUSKURSUSED

9.5.1 Asutusesisesed koolituskursused

Kuna ükski kool ei anna oma lõpetajatele varjupaigatöötaja diplomit, pakub enamik varjupaiku oma uutele töötajatele täiendavat väljaõpet. Seni näib see olevat parim võimalus teenuse järjepidevuse tagamiseks. Niisugused koolituskursused aitavad integreerida uusi töötajaid olemasolevasse meeskonda, seetõttu on soovitatav kaasata koolituste läbiviijate hulka ka kogenud varjupaigatöötajaid (abilistena või ka koolitajatena).

9.5.2 Koolituskursused partneritele

Ükskõik, kas varjupaigal on oma ööpäevaringselt töötav kriisibitelefoni või mitte, igal juhul sõltub varjupaika asutustest, mis suunavad sinna kliente või mis tegelevad mingil moel varjupaigas viibivate naiste ja lastega. Sõltumatult sellest, kas teistele asutustele mõeldud koolituskursusi korraldab varjupaik või korraldatakse neid ühiselt, on need väga vajalikud. Nende sisu võib sõltuvalt konkreetsetest oludest tublisti varieeruda: mõningates riikides on teadlikkus lähisuhtevägivallast suurem kui teistes. Seetõttu võiksid mõned kursused anda varjupaikade tööst põhjalikuma ülevaate, teised aga piirduda vaid lähisuhtevägivalla oluliste iseloomulike joonte kirjeldamisega.

Mõned soovitud selliste koolituste läbiviimiseks:

- Kui vähegi võimalik, peaksid sellised kursused toimuma väljaspool osalejate tavapärast töömiljööd.
- Koolitatuva rühm peaks olema väike (maksimaalselt 15 osalejat). See võimaldab koolitajatel suurema osa õpetatavast materjalist edasi anda interaktiivsete harjutuste vormis, mitte lihtsalt loenguna.
- Koolitusmeeskonda peaks kuuluma nii mõni varjupaigatöötaja kui ka mõni selle eluala spetsialist, mille esindajaid koolitatakse; mõlemasooliste rühmade puhul on oluline, et ka koolitajad oleksid erisoolised.

Näide: Wave käsiraamat

9.6 SPETSIAALSED TEENUSED TOETAJATELE JA RAHASTAJATELE

Oluline on korraldada läbimõeldud teavitustegevust, mil aitab teie toetajatel ja võimalikel toetajatel veenduda, et teie asutus on hästi toimiv ja kasutab annetusi ja rahaeraldise selleks ettenähtud moel.

Selleks on järgmised võimalused:

- Saata (potentsiaalsetele) rahastajatele ja toetajatele laiali regulaarset ringkirja (piisab, kui te teete kokkuvõtte aruannetest, mille te peate rahastajate jaoks nii või teisiti koostama),
- Kutsuge toetajad kõikidele avalikele üritustele, mida te korraldate või millel te osalete,
- Nimetage ja tänage sponsoreid (nt oma veebilehel, trükistes).

Probleemkohad

Enamik varjupaiku töötab mittetulundusühingutena. See annab neile teatud valdkondades võrdlemisi suure vabaduse, kuid võib samas olla ka üks rahaliste raskuste allikaid. Veelgi enam, mõningates riikides on mittetulundusühingutel üleüldiselt halb reputatsioon – seda mitmete poliitilise taustaga korrumpeerunud, ebasihipäraselt raha kulutavate organisatsioonide tõttu, mis on mittetulundusühingute maine alla viinud.

10. VÖRGUSTIKUTÖÖ JA ÜHISPROJEKTID

Naiste varjupaikade töö on osa erinevate institutsioonide ja teenusepakkujate võrgustiku tööst ja me saame väärkoheldud naist ainult sel juhul tõhusalt toetada, kui kõik võrgustiku liikmed on teadlikud lähisuhtevägivalla dünaamikast. Varjupaigatöötajad arutavad koos oma klientidega läbi, mida tuleks ette võtta ja milliste institutsioonidega kontakteeruda, et jõuda kliendi jaoks optimaalse lahenduseni. Klientide soovi korral saavad varjupaigatöötajad neid nende käikudel teistesse asutustesse, näiteks kohtusse või politseisse. Seega nõuab naiste varjupaikade töö tihedat koostööd teiste institutsioonidega, mistõttu on soovitatav varakult välja töötada koostöö ja võrgustikutöö strateegiad.

10.1 NAISTE VARJUPAIKADE ROLL KOOSTÖÖS JA VÖRGUSTIKUTÖÖS

Naiste varjupaikade koostöö ja võrgustikutöö toimub kahel tasandil:

- Ühest küljest on oluline luua võrgustikke teiste naiste varjupaikadega ja muude naistele toetust pakkuvate asutustega. Niisuguste toetavate teenuste pakkujate hulka kuuluvad näiteks nõustamiskeskused ja kriisiabitelefoniid (nii kohalikud kui üleriigilised). Vägivalda kogenud naistele ja lastele toetust pakkuvate asutuste võrgustik kujutab endast nii omavaheliste kogemuste jagamise kohta kui ka ühist hääletoru naistevastase vägivalla vastu väljaastumiseks. Seda selgelt ühele konkreetsele teemale orienteeritud ühendust on võimalik laiendada, kaasates sellesse teisiigi naiste MTÜ-sid. Nii moodustub ühine naiste õiguste eest seisev rinne.
- Teisalt on koostöö vajalik abivahend vägivalda kogenud naiste ja laste praktilisel toetamisel ja vägivalla ennetamisel üldiselt.

Naiste varjupaigad saavad jagada oma ekspertteadmisi ja kogemusi teiste ühiskonnas töötavate erialaasjatundjate rühmadega nagu näiteks sotsiaaltöötajad ja meedikud, politseinikud, kohtunikud, prokurörid, kohtunikud ja õpetajad.

On oluline, et varjupaigad osaleksid koolitustöös ja avalikkuse teavitamise projektides (kuigi koolitusprogrammide pakkumine erialaasjatundjatele jms tegevused kuuluvad tegelikult valitsuse pädevusse). Varjupaigad võivad selliseid tegevusi ka omalt poolt algatada.

Koostöö kaudu saavad varjupaigad paremini seista ka oma klientide õiguste eest.

Samas võib koostöö tegemine teiste asutustega osutada raskeks järgmistel põhjustel:

- ebapiisavad teadmised teise osapoole töö, eesmärkide ja probleemide vallas
- silmaklapid (ei suudeta näha oma erialast kaugemale)
- domineeriv käitumine
- negatiivne konkurents
- rahaliste vahendite nappus
- probleemsed hoiakud, eelarvamused ja eelnevad negatiivsed kogemused.

10.2 KUIDAS KOOSTÖÖD JA VÖRGUSTIKUTÖÖD EDENDADA

On olemas erinevaid viise ja mooduseid vastastikuste kontaktide ja koostöö parandamiseks, sealhulgas:

- Multiprofessionaalsed koolitused, interdistsiplinaarsed seminarid
- Ühisprojektid
- Multiprofessionaalsed tööühikud

- Koordinaatorite vaheline võrgustikutöö
- Piirkondlikud tegevuskavad naistevastase vägivalda ennetamiseks (lähisuhetes).

10.2 VÕRGUSTIKUTÖÖ JA KOOSTÖÖ SIHTGRUPID

Koostöö jääb ebapiisavaks, kui seda tehakse ainult konkreetsetest üksikjuhtumitest lähtuvalt. Isiklikud ja tööalased kontaktid ja toetavad võrgustikud on vajalikud selleks, et luua vägivalda kogunud naistele ja lastele laiemaid toetavaid struktuure ja teenuseid.

Varjupaigas viibivate ja teiste naiste õiguste eest seisvate organisatsioonide võrgustikud

Naiste varjupaigad on seni loonud võrgustikke nii kohalikul, riiklikul kui Euroopa tasandil. Kõige olulisemaks eesmärgiks on siin kogemuste vahetamine. Lisaks sellele pakuvad varjupaikade võrgustikud vastastikust toetust, korraldavad kampaaniaid ja toimivad poliitliste survegruppidega.

Näide: Mõned üleriigilised naiste varjupaikade võrgustikud (vt ka lisa: WAVE tugipunktid):

- Women's Aid Federation England, www.womensaid.org.uk
- Austrian Women's Shelter Network, www.a oef.at
- ROKS, www.roks.se
- Northern Ireland Women's Aid, www.niwaf.org
- ZIF- Zentrale Informationsstelle der autonomen Frauenhäuser, www.zif-frauen.de
- LOKK (Denmark) , www.lokk.dk

Teisi näiteid naiste õiguste eest seisvate võrgustike kohta:

- WIDE – Women in Development Europe, www.wide.org
- EWLA – European Women's Lawyers Association, www.ewla.org
- EWL – European Women's Lobby, www.womenlobby.org
- Network of East-West Women, www.neww.org
- Profem, www.profem.cz
- Women's International League for Peace and Freedom, www.wilpf.int.ch
- Women in Black , <http://womeninblack.net>

Lastekaitseteenused

Tihe koostöö lastekaitseorganisatsioonides, perenõustamiskeskustes, perekliinikutes, noortekeskustes jms töötavate sotsiaaltöötajatega on vältimatult vajalik. Olulisimaks lähtepunktiks on siin naiste ja laste turvalisus.

Sotsiaalabiasutused

Eesmärgiks on kindlustada madala sissetulekuga või sissetulekuta naistele rahaline sissetulek.

Toetavad teenused sisserännanud naistele

Eesmärk on jagada teavet vägivalda ühiskondlike tagajärgede kohta üldisemalt ja anda naiste õigusi ja vastavat seadusandlust puudutavat informatsiooni antud riigi kontekstis.

Sisserännanutega tegelevad ametiasutused

Üldiselt on siin eesmärgiks teha teavitustööd seoses sisserännanud naiste erilise haavatavusega ja nende spetsiifiliste probleemidega, mis on sageli seotud nende õigusliku staatusega.

Tervishoiuasutused

Selle valdkonna koostöö põhieesmärgiks on innustada tervishoiutöötajaid mitte ravima ohvreid medikamentide abil (näiteks ei ole vägivald ohvri psühhiaatriline probleem), õpetada neid ohvriga sobival viisil suhtlema ning füüsilise, seksuaalse või psühholoogilise vägivalla järgi korrektselt dokumenteerima. Siia kuulub ka teabe jagamine mõjude kohta, mida vägivald naiste ja laste tervisele avaldab. Varjupaigatöötajad võivad olla varjupaiga klientidele saatjaks meditsiinilistel läbivaatustel.

Politsei

Põhiline eesmärk on seista ohvri seadustest tulenevate õiguste eest, jagades üldist informatsiooni naistevastase vägivalla mõjude kohta. Oluline on politseijõudude koolitamine.

Õigussüsteem

Põhieesmärgiks on paindliku ja delikaatse lähenemise arendamine naissoost ohvritega töötamisel.

Elamispinna leidmisega tegelevad asutused

Põhieesmärgiks on aidata naisel leida turvaline elukoht ja tagada tema majanduslik sõltumatus.

Poliitilised institutsioonid

Eesmärk on teavitada otsusetegijaid ohvrite probleemidest ja vajadustest ning nende vajadusest kaitstuse järele.

Erinevate asutuste koostöö

Koostöö ei pea alati piirduma kahe organisatsiooni ühistegevusega. Mitme erineva lähisuhtevägivalla probleemiga tegeleva asutuse kaasamine ainult suurendab ennetustöö tõhusust. Samas on oluline, et erinevate asutuste koostöö oleks regulaarne.

Näiteid edukatest koostöö- ja sekkumisprojektidest:

- BIG (www.big-intervenzionszentrale.de)
- Šveitsi sekkumisprojektid (www.frauenhaus-schweiz.ch/d_links.html#bip)
- Lähisuhtevägivalla foorumid Ühendkuningriikides (www.womensaid.org.uk/network/a-z_forum.htm)
- Ümarlauad Saksamaal ja mujal
- Lähisuhtevägivalla Sekkumiskeskused Austrias (www.interventionsstelle-wien.at)

10.3 VASTASTIKUSELT LUGUPIDAVATE JA KOOSTÖÖL PÕHINEVATE SUHETE LOOMINE

Iga eriala esindajatel on seoses ennetustööga oma hoiakud ja seisukohad. Oluline on need hoiakud ning partnerite rollid ja kohustused selgelt välja öelda ning teineteise kogemustest ja probleemidest õppida. Ilma austava suhtumiseta teiste töösse ei ole koostöö võimalik.

Mõned üldised soovitused edukaks koostööks

- Säilitage poolehoidu väljendav stiil.
- Lubage teistel oma mõtted lõpetada, enne kui te ise rääkima hakkate.
- Põhjendage selgelt oma seisukohti.
- Tehke oma otsused selle põhjal, mida te õigeks peate.
- Püüdke mõista teiste tundeid, enne kui te kirjeldate iseenda omi.
- Üritage rääkida probleemidest enne, kui nendest on saanud kriisid.

- Tegelge probleemidega avameelselt ja jääge oma otsuste juures sirgjooneliseks.
- Suhtuge endasse kui tugevasse ja pädevasse isikusse, kes on siiski teistega võrdne.
- Vastutage täpselt nii palju, kui antud situatsioonis vajalik.

(Allikas: Examples of people working together. Ideas for collaboration at work. Interdisciplinary project on domestic violence. A resource kit from Canada.)

Üheksa sammu koostöö arendamiseks

- Töötage välja ühine filosoofiline baas, põhimõtted ja eesmärgid. Kõige olulisemad printsiibid on ohvrite turvalisus, vägivallatseja vastutus ja ohvri süüdistamisest hoidumine.
- Jagage ära kohustused. Suhtuge ohvri kogemusse taktitundeliselt.
- Vaadake läbi üksikjuhtumid, et veenduda, kas asjassepuutuvad isikud on teinud oma tööd korrektselt. Selgitage iga osapoole rolli; üksikjuhtumite läbivaatamine aitab leida neid koostöö osi, milles esineb lünki.
- Infovahetuse koordineerimine, mille eeltingimuseks on konfidentsiaalsusreeglite paikapanemine ja veendumine, et kõik saavad toimuvast ühtemoodi aru.
- Ohvri abivahendite ja teenuste pakkumine.
- Jälgimine, et vägivallatsejale kohaldataks vajalikke sanktsioone ja piiranguid, ent pakutaks ka vajalikke teenuseid.
- Meetmete tarvitusele võtmine, et takistada laste kahjustamist ja võimaldada lastel juba saadud traumeerivad kogemused teraapiliselt läbi töötada.
- Hinnangu andmine õigussüsteemi reaktsioonile:
 - politsei reaktsioon
 - prokuröride ja kohtunike reaktsioon
 - kriminaalhooldajate reaktsioon
- Jätkukoolitus.

Lugupidavad ja koostöövalmid suhted põhinevad vastastikusel usaldusel ja mõistmisel. Usaldust ja mõistmist on võimalik suurendada üksteise vaatenurki ja kogemusi ühiselt läbi arutades. Kui me juhime tähelepanu ainult vigadele, siis ei aita see tõhusale koostööle kuigivõrd kaasa. Juhul, kui tekivad tõrked, on vajalik välja selgitada, mida tuleks antud olukorras teha, et jõuda parima võimaliku lahenduseni.

Tõhusaid koostöösuhteid on võimalik luua, kasutades järgmisi samme koordineeritud koostööni jõudmiseks:

- Korraldada erinevate asutuste esindajate kohtumisi ja ümarlaudu (ühe või kahe eriala esindajad korraga). Suuremates rühmades töötamise korral kipuvad inimesed käituma reserveeritumalt ja usalduslike suhete tekkimine võib võtta rohkem aega. See meetod on aeganõudev, kuid aitab enamasti tõhusale koostööle kaasa.
- Nendele kohtumistele võivad järgneda kohtumised, millel osalevad kõikide erialade esindajad korraga.
- Pärast kohtumisi on võimalik paika panna võrmegrupid, nende rollid ja kohustused.
- Võimalik on valida üks kindel koordinaator.
- Võimalik on kokku leppida koordineeritud võrgustiku töötamise põhimõtted.
- Võimalik on koostada põhiliste koordinaatorite meeskond ning valida selle liikmed.
- Koordinaatorite meeskond kohtub regulaarselt ja sagedamini kui ülejäänud grupp.

See meetod võib osutada tõhusaks eriti sellistel juhtudel, kui varjupaigatöö on antud kogukonnas alles uus ja teiste asutuste esindajad teavad sellest veel vähe, kui senine koostöö on olnud nõrk või kui on esinenud probleeme erinevate asutuste võimusuhetega.

(Koostatud Waltz / Dery 1999 järgi)

Näide: Ennetavad Dialoogid: need koosnevad erinevatest meetoditest, mille töötas välja Riiklik Tervise ja Hoolekande Teadus- ja Arengukeskus (STAKES). STAKES rakendas neid meetodeid koostöös mitmete Soome linnade ja asutustega. Need meetodid on orienteeritud võrgustikutööle ning

nende eesmärk on erinevate sektorite vaheliste barjääride ületamine, ennetustöö arendamine (milles osalevad sotsiaalabi-, tervishoiu- ja muid teenuseid pakkuvad asutused) ja klientide tõhusam teenindamine. Meetodid on äärmiselt struktureeritud. Ümarlauanõupidamisi modereerivad kaks sõltumatut moderaatorit. Ennetavatel Dialoogidel on mitmeid rakendamisvõimalusi; näiteks saab kaasata ümarlauanõupidamistesse ja arendustöösse ka kliente. Kliente julgustatakse kaasa võtma sõpru või teisi usaldusväärseid isikuid.

(Vt Arnkil / Eriksson / Arnkil 1999 ja Seikkula / Arnkil / Eriksson 2003).

11. KVALITEEDI TAGAMINE, DOKUMENTATSIOON JA TEENUSTE ANALÜÜS

Üks olulisi naiste varjupaiga töö korraldamisega kaasnevaid ülesandeid on kvaliteedikontroll. Selle eesmärgiks on tagada pakutavate teenuste kõrge kvaliteet. Samuti kuuluvad varjupaigatöö juurde dokumenteerimine ja evalveerimine, mis annavad ülevaate selle praktilisest läbiviimisest. Ühtlasi on need baasiks informatsioonile ja aruannetele, mis jõuavad toetajate ja avalikkuse silme ette.

Evalveerimisprotsessi on oluline kaasata ka varjupaiga poolt pakutavaid teenuseid kasutavad naised ja lapsed. "Lõppkasutajadena" saavad nad anda tagasisidet selle kohta, mida nad pidasid vajalikuks ja mida mitte, ning see aitab varjupaikade tööd efektiivsemaks muuta. Kvaliteedikontrolli põhieesmärk on varjupaigateenuste pidev analüüsimine ja täiustamine. Nii dokumenteerimine kui evalveerimine peavad olema hoolikalt läbi mõeldud, et välistada vastava informatsiooni kohatu kasutamine.

11.1 KVALITEEDIKONTROLL

Oluline on meeles pidada, et termini "kvaliteedikontroll" juured on majanduses ja patriarhaalses maailmas, mistõttu selle kasutamine naiste varjupaikade ja nende põhimõtete kontekstis võib olla problemaatiline. Selleks, et panna termin "kvaliteedikontroll" sobima naiste varjupaikade konteksti, on vajalikud feministlike varjupaigatöötajate ja teadlaste innovatiivsed lähenemised. Lisaks sellele võivad mõned rahastajad väita, et kõrgete standardite kehtestamine on kallis, ja nõuda, et piirduks miinimumstandardite järgimisega.

Brigitte Sellach (2000, 262) pakub siin välja kahetise strateegia. Ühest küljest sõnastab varjupaik täpsed kokkulepitud standardid, mida tuleb igal juhul täita. Lisaks neile võib varjupaik sõnastada üldjoontes – juhuks, kui olemasolev rahastamine nende järgimist võimaldab – ka maksimumstandardid (head tavad), mida rakendatakse osana varjupaiga poolt pakutavatest teenustest, kuid mis allutatakse eraldi evalveerimisprotsessile ja efektiivsuse kontrollile.

Käesolev juhend sõnastab praktikapõhised standardid, mis baseeruvad enam kui 25 aasta pikkusel töökogemusel. Kvaliteedistandardid peavad põhinema selgelt piiritlevatel põhiväärtustel (vt peatükk 3). Põhiväärtusi, millest kvaliteedikontroll lähtub, võib käsitleda kui varjupaigas pelgupaika otsivate naiste õigusi.

Sellach (2000, 280) defineerib need õigused järgmiselt:

"Naistel on

- õigus füüsilisele ja emotsionaalsele enesemääramisele
- õigus nõuda endale ja oma lastele kaitset ja toetust turvalise ulualuse ja abi näol, mida pakuvad professionaalsed töötajad
- õigus ise otsuseid teha, oma positsiooni tugevdada ja säilitada oma väärikus."

Maja Heiner (in: Sellach 2000, 277) defineerib holistilist kvaliteedikontrolli kui "pidevat iseorganiseeritud õppeprotsessi, mis koosneb neljast elemendist:

- Kvaliteedistandardite väljatöötamine (teooria)
- Kvaliteedistandardite rakendamine professionaalses tegevuses ja/või asjakohase tegevuse kaudu (praktika)
- Töötulemuste läbivaatamine (evalveerimine / eneseanalüüs); ning selle valguses
- Kvaliteedistandardite revideerimine (teooria)"

Kvaliteedikontrolli printsiipide paikapanemisel võiks juhinduda järgmistest punktidest:

Kvaliteedikontroll peaks aitama:

- arendada varjupaigatööd selliselt, et see aitab tugevdada naiste positsiooni,
- arendada varjupaigatööd selliselt, et see aitab parandada aitajate hoiakuid vägivaldaohvrite suhtes ning
- arendada välja strateegiad naiste õiguste paremaks kaitsmiseks ühiskonnas.

Nende eesmärkide saavutamiseks on võimalik kasutada järgmisi meetodeid:

- Töö regulaarne analüüsimine ning ainult sellise teooria ja praktika rakendamine, mis võimaldab täita abi otsivate naiste ja laste vajadusi
- Oma töö analüüsimiseks saavad varjupaigad kasutada:
 1. ohvrite poolt täidetavaid (anonüümseid) ankeete
 2. intervjuusid ohvritega
 3. abistavate elukutsete esindajate poolt täidetavaid ankeete
 4. koolides jm läbiviidavate ürituste tagasisidet
 5. asutusevälist evalveerimist
- Ohvritele antakse võimalus varjupaiga tööd kommenteerida ja seda hinnata.

Oluline on jälgida, et igasugune dokumentatsioon ja evalvatsioon oleks vastavuses andmekaitseadustega ja tagaks varjupaigas viibivate naiste anonüümsuse. Kõik selle valdkonnaga tegelevad töötajad peavad tegema kõik endast oleneva, et säilitada informatsiooni konfidentsiaalsus.

11.2 DOKUMENTATSIOON

Varjupaigad kasutavad erinevaid dokumenteerimise viise. Enamasti on siiski eristatavad järgmised kategooriad:

- isikutega seotud andmed
- statistika
- aruanded.

11.2.1 Isikutega seotud andmed

Tõhusa abi tagamise huvides on vajalik faktide dokumenteerimine. Sealjuures tuleb rangelt järgida konfidentsiaalsusnõudeid. Eriti oluline on see, et mingi informatsioon ei jõuaks naise vägivaldse partnerini. Informatsiooni tohib edastada teistele ametiasutustele ainult juhul, kui selleks on saadud naise selge nõusolek. Eranditeks on siin juhtumid, kui naise või laste elu või tervis on ohus (vt peatükk 3). Töötaja võib otsustada informatsiooni mitte edastada ka sellistel juhtudel – kuigi naine on talle selleks loa andnud –, kui ta tunneb, et see võib olla naisele (ja tema lastele) ohtlik või kahjustav. Mõningates riikides / piirkondades on vajalik koguda klientide kohta informatsiooni selleks, et saada kohaliku omavalitsuse toetust. On ka piirkondi, kus varjupaigas viibivad naised tuleb registreerida, et kohalik omavalitsus saaks naise eest maksta kindlat päevaraha. Selline finantseerimine on äärmiselt problemaatiline, kuna sellega seatakse ohtu ohvri anonüümsus.

Enamik varjupaiku kogub andmeid varjupaigas viibivate naiste kohta ja ka nende laste olukorra kohta. Samuti talletatakse naise vägivaldset partnerit puudutavad andmed, et tagada naise, laste ja varjupaiga turvalisus (vägivaldsete ohtlikkuse hindamine).

11.2.2 Statistika

On väga oluline, et varjupaigad peaksid statistikat, milles kõik isikuandmed on anonümiseeritud. Milliseid detaile täpselt kogutakse ja kui detailseid andmeid soovitakse sõltub igast konkreetsest varjupaigast endast – siin tuleks lähtuda varjupaiga enda vajadustest.

Üldiselt peaks statistikast välja tulema järgmised andmed:

- kui palju isikuid varjupaigas viibib (naised ja lapsed eraldi arvestatuna) päeva / nädala / kuu lõikes
- kui kauaks naised varjupaika jäävad
- kas see on nende esimene (teine, kolmas jne) varjupaigas viibimine
- kui vanad nad on
- palju neil lapsi kaasas on
- kui vanad on lapsed
- kas naised on abielus
- naiste suhe vägivaldsejaga
- kaua oli vägivald kestnud, enne kui naine varjupaika pöördus
- millist liiki vägivalda on naine kogunud
- millist liiki vägivalda on lapsed kogunud
- kaua on kestnud laste väärkohtlemine
- varjupaigast lahkumise asjaolud (tagasi vägivaldseja juurde, uude korterisse vms)

Statistika võib sisaldada ka järgmisi andmeid:

- naise rahvus
- päritoluriik
- õiguslik staatus.

Suure tõenäosusega on ülalmainitud andmed delikaatse iseloomuga. Väga hoolega tuleks läbi mõelda, milliseid andmeid avalikkuses avaldatakse ja milliseid kasutatakse ainult varjupaiga raames.

11.2.3 Aruanded

Paljud rahastajad nõuavad (enamasti aasta-) aruandeid. Aruanded on sobiv koht kõigi varjupaiga poolt pakutavate teenuste ja tegevuste kajastamiseks.

11.3 EVALVEERIMINE

Varjupaiga töö evalveerimine võib toimuda asutusesiseselt või asutuseväliselt. Sõltuvalt valitud meetoditest ja eelkõige evalveerimise eesmärgist võib see olla pidev või toimuda regulaarsete intervallide (nt iga viie aasta) tagant.

Sotsiaalteenuste puhul käsitletakse evalveerimist kui vahendit kliendi huvidest lähtuvate teenuste toetamiseks. Teenust saavate klientide huvid on teenuse pakkumisel esmatähtsad, mistõttu kliendid tuleks kaasata ka evalveerimiseks vajalike andmete kogumise protsessi. Oluline on teada ja arvesse võtta klientide vajadusi ja arvamusi ning tunnetada osutatavate teenuste valguses klientide endi poolt tehtud evalveerimise olulisust.

Varjupaikades saab selleks kasutada tagasiside küsimustikke, mille naised täidavad enne varjupaigast lahkumist. Läbi võib viia ka standardiseeritud intervjuusid. Tagasiside tuleks aga igal juhul anonümiseerida, et naised saaksid ausalt ja avameelselt oma arvamust avaldada. Seda küsimust tuleb kaaluda ka lähtuvalt konkreetsest sotsiokultuurilisest kontekstist; mõningates riikides on anonüümsetest tagasiside küsimustikest rohkem kasu kui intervjuude läbiviimisest.

11.3.1 Näide ühest tagasiside küsimustikust

Espoo varjupaigas Soomes läbi viidud hindamine mõjude kohta, mida naisele avaldas varjupaigas viibimine:

Alltoodud küsimused arutatakse koos naisega läbi enne tema varjupaigast lahkumist. Soovitav on, et sellel kohtumisel ei oleks kohal naisega tegelenud varjupaigatöötajat. Espoos viib intervjuu läbi varjupaiga juhataja. Juhataja on ühtlasi vastutav selle eest, et välja töötada moodused varjupaigatöö kvaliteedi parandamiseks.

Küsimused:

- Millisest toetusest teile kõige rohkem kasu oli?
- Millise tunde tekitas teis vestlemine varjupaigatöötajatega?
- Millise tunde tekitas teis suhtlemine teiste varjupaigas viibivate naistega?
- Milliste praktiliste probleemidega olete te varjupaigas viibimise ajal tegelenud?
- Milliste probleemidega tegelemisel oli teil abi varjupaigatöötajatest?
- Kas te olete saanud varjupaigas viibimise ajal mingit vajalikku uut informatsiooni?
- Milline informatsioon on teile kõige enam abiks olnud?
- Kuidas saaks teie arvates varjupaiga tööd parandada?

11.3.2 Evaleerimise kohta läbi viidud uuringud ja nende rakendamine

Evalveerimist võivad läbi viia töötajad või mõni asutuseväline isik. Viimasel juhul on soovitav sõlmida kirjalik leping. Lepingus kirjeldatakse plaanitavat evalveerimisprotsessi, selle staadiume ja lõpptulemust ehk evalveerimisaruannet. Asutusevälise evalveerija valimisel on oluline arvestada evalveerija võimalikku poliitilist mõjustatust. Oluline on evalveerija sõltumatus. Evalveerimine kujutab endast teatavat sotsiaalse suhtluse vormi. Seetõttu on oluline analüüsida kõikide osapoolte vajadusi ja huvisid, kuna need võivad olla üsna erinevad. Evalveerimisega seotud eetilised küsimused, vastastikused vajadused ja huvid tuleks läbi arutada enne kirjaliku lepingu allkirjastamist.

Evalveerimine võib koosneda ka asutusevälisest ja asutusesisest evalvatsioonist mõlemast. Asutusesisese evalveerimise positiivne külg on see, et organisatsioon ise õpib oma tegevust hindama ja kasutama saadud teadmisi oma teenuste täiustamisel. Samas on asutusesisese evalvatsiooni korral probleemiks see, et inimesed ei suuda sageli näha probleeme, nende põhjuseid ja asjaolusid. Asutusesisene evalvatsioon võib olla odav, kuid siiski tuleks esmalt koostada hoolikas kalkulatsioon, milles arvestatakse kokku kogu evalveerimisele kulunud tööaeg. Kui viiakse läbi ainult asutusesisene evalvatsioon, tuleb hoolikalt jälgida selle kvaliteeti.

Kvaliteetse evalvatsiooni omadused on järgmised:

- evalvatsiooni mõte on selgelt määratletud;
- evalvatsiooni eesmärk on selgelt määratletud;
- evalvatsioon keskendub nendele faktoritele, millega tegelemiseks see korraldati;
- tulemusi kirjeldatakse lähtuvalt tegelikust olukorrast;
- järeldusi analüüsitakse laiemas kontekstis ja esitatakse need kõikidele asjassepuutuvatele isikutele.

Asutusesisene evalvatsioon aitab kõige paremini välja selgitada hetkevajadused, mida on võimalik kiiresti täita. Asutusevälise evalvatsiooni eeliseks on aga kõrvalseisja vaatenurk. Varjupaigatöötajad on üldiselt väga motiveeritud, mistõttu nad ei tarvitse suuta olla alati objektiivsed. Üks võimalus kulusid vähendada on lasta asutuseväline evalvatsioon läbi viia mõne ülikooli lõputöö raames.

Evalvatsioon võib sisaldada pakutavate teenuste analüüsi, ülevaadet asutuse tööpõhimõtetest ning läbiviidavatest tegevustest ja nende mõjust. Mõju on sageli keeruline analüüsida, kuid seda keerukust ei tohiks ka üle tähtsustada. Mõju väljendub muudatustes, mis on toimunud teenust kasutanud inimeste elus. Oluline on formuleerida selged evalvatsioonikriteeriumid ja –indikaatorid ning tulemusi reaalistest näitajatest lähtuvalt hinnata. Kriteeriumid võivad põhineda näiteks klientide vajadustel, läbiviidavate tegevuste

eesmärkidel, töötajate eesmärkidel, professionaalsetel standarditel, igapäevasel praktilisel töö ja normidel, seadustel, eetilistel väärtustel, konkreetsetel asjaoludel või teenuse maksumusel.

Evalveerimistulemuste praktilisel rakendamisel lähtutakse konkreetsetest vajadustest ja tööpõhimõtetest. Esmajoones tuleb lähtuda evalveerimisel ja selle tulemuste rakendamisel klientide vajadustest. Evalveerimist võib käsitleda ka kui võimalust lasta kõigil asjassepuutuvatel isikutel oma arvamus välja öelda. Jõustamisest lähtuva evalveerimise korral on teenusekasutajad kaasatud nii evalveerimiskriteeriumide loomisesse kui ka evalveerimistulemuste ellurakendamisse. Jõustamisest lähtuv evalveerimine aitab teenusekasutajaid aktiivselt asutuse töösse kaasata ja neile uusi oskusi õpetada, lõpptulemusena suureneb nende iseseisvus. Eesmärgiks on suurendada inimese võimet ise oma elus toimuvat suunata.

12. TÄIENDAVAD SOTSIAALSED VAJADUSED, SOOVITUSED

Abipakkumine ja sekkumine naistevastase vägivalda juhtumite korral peab olema põhjalik ja lähtuma konkreetsest olukorrast. Vajalik on kriisisekkumine, millele järgneb pikemaajaliste toetusstrateegiate kasutamine.

Naiste varjupaigad tuleb kaasata ennetustegevuste süsteemi. Järgmine peatükk annab lühikese ülevaate sellise süsteemi põhiaspektidest.

ÖÖPÄEVARINGSSED KRIISIABITELEFONID

24 tundi ööpäevas töötav tasuta kriisiabitelefoni, mis pakub toetust ja kriisinõustamist ning suunab naised teistesse abiasutustesse nagu varjupaigad, nõustamiskeskused või poitsei on oluline osa vägivalda kogenud naistele osutatavatest teenustest. Kriisiabitelefoni kaudu saadud toetus on sageli esimene samm teel turvalisema elu poole.

Igas riigis peaks olema vähemalt üks üleriigiline naiste kriisiabitelefoni. Suuremates riikides peaksid töötama lisaks ka piirkondlikud kriisiabitelefoni. Üleriigilised kriisiabitelefoni pakuvad naistele esialgset nõustamist, nagu see on ära märgitud ka Euroopa Nõukogu raamotsuses (Euroopa Nõukogu raamotsus 15. märts 2001 ohvrite kohtlemisest kriminaaluurimise ajal). Neid kriisiabitelefoni peaks finantseerima antud riigi valitsus ning nende tööd peaksid korraldama naistest koosnevad MTÜ-d, millel on pikaajaline kogemus vägivaldaohvrite toetamisel.

Näited: Telefon naistevastast vägivalda kogenud naistele Austrias (www.frauenhelpline.at), üleriigiline Naisteliin Soomes (www.finnishwomenline.com), Üleriigiline Lähisuhtevägivalda Kriisiabitelefoni Ühendkuningriikides (http://www.womensaid.org.uk/help/national_helpline.htm).

AMBULATOORNE NÕUSTAMINE JA TOETUS

Lisaks varjupaikadele peaks vägivalda kogenud naistel olema võimalus saada ka ambulatoorset nõustamist. Paljud naised vajavad nõustamist ja toetust, kuid ei soovi (veel) varjupaika kolida. Seetõttu on vajalik nõustamiskeskuste võrgustiku olemasolu. Tõsiselt traumeeritud naistele ja lastele on vaja veel täiendavaid abivõimalusi – näiteks traumakeskusi, kus nad saavad mõne tunni hinge tõmmata. Traumakeskused peaksid pakkuma nõustamist, lastehoidu, toitu, meditsiinilist hooldust ja kriisinõustamist. Paljudes riikides selliseid keskusi veel pole.

PIKAAEGNE TOETUS JA TERAAPIA

Vägivalda kogenud naistel peaks olema võimalus saada pikaajalist toetust. Mõningatel juhtudel on vajalik, et see toetus jätkuks aasta või kauemgi. Herman (raamatus "Trauma and Recovery") väidab, et traumast on võimalik üle saada ainult siis, kui naisel on tekkinud turvatunne. Pärast vägivaldsest paarisuhtest lahkumist võib naine läbi elada psühholoogilise kriisi ja sattuda depressiooni. Oluline oleks, et sellistel naistel oleks võimalik saada pikaajalist tasuta teraapiat.

LASTELE PAKUTAV TOETUS JA KAITSE

Nagu me juba mainisime, avaldab kodune vägivald lastele alati kas kaudset või otsest mõju, seetõttu vajavad lapsed rohkelt toetust ja abi. Kui tahetakse ära hoida tõsisemaid kahjustusi, on vaja pakkuda kõikidele lastele kriisinõustamist ja teraapiat. Üks vältimatuid nõudeid on seega, et varjupaigas pakutav nõustamine ja hoolitsus laieneks ka lastele.

Samuti on oluline arendada (näiteks koolides) välja meetodid ja head tavad, kuidas ära tunda füüsilist (ja/või seksuaalset) vägivalda kogunud last ja teda aidata.

VÄGIVALDSETE ISADE HOOLDUSÕIGUSEST JA KÜLASTUSÕIGUSEST ILMAJÄTMINE

Eriti just lahutuse ajal ähvardab lapsi suur oht vägivallaohvriks langeda. Ühe Inglismaal läbi viidud uuringu järgi (Hester 1998) võivad lapsed kogeda isa ja laste õigusjärgsete kohtumiste ajal mitmesugust vägivalda. Mehed üritavad oma naistele kätte maksta sellega, et nad kasutavad vägivalda oma laste kallal.

Vägivaldne isa kahjustab oma last ja ei sobi seetõttu isarolli täitma. Enne, kui talle antakse lapse hooldusõigus või külastusõigus, peab ta oma vägivaldse käitumise lõpetama, endale oma vägivallaprobleemi tunnustama (osaledes näiteks mõnes vägivaldsusest vabanemise programmis) ja tegema järjepidevaid (mittesurvetavaldavaid) jõupingutusi selleks, et tagasi võita laste usaldus. Seega ei tohiks lahutuse algaasis isale laste külastusõigust võimaldada. Alles siis, kui vägivald on lõppenud ja isa on asunud oma probleemiga tegelema, tuleks kontakt lastega pikkamööda taastada – eeldusel, et lapsed soovivad temaga kohtuda.

SISSERÄNNANUD NAISED JA NENDE KAITSMINE VÄGIVALLA EEST

Sisserännanud naistel peaks olema võimalus saada nõustamist ja teraapiat emakeeles või mõnes teises keeles, mida nad hästi oskavad.

Kehtivad seadused peaksid võimaldama sisserännanud naisel saada elamisluba oma abikaasast sõltumatult, samuti peaks neil olema võimalus saada töölouba ja sotsiaaltoetusi.

Vägivalda kogunud naised, kellel puudub elamisluba, üldjuhul politseisse ei pöördu. Neid varitseb maalt väljasaatmise oht, vägivallatseja aga pääseb sageli ilma karistusest. Sellisesse olukorda sattunud naised ei tohiks maalt välja saata, vaid neile tuleks inimõigustest lähtuvaltel põhjustel anda elamisluba.

PUUETEGA NAISED

Puuetega naiste toetamiseks ja abistamiseks on muuhulgas vajalik, et naiste varjupaikadesse ja nõustamiskeskustesse oleks võimalik sisse pääseda ratastoolis, et oleks olemas nägemis- ja kuulmispuudega naiste vajadustele kohandatud infomaterjalid. Samuti on vajalik spetsiaalse väljaõppega personali olemasolu vaimupuudega naiste aitamiseks.

PAARI- JA PERETERAAPIA JA LEPITAMISE SOBIMATUS VÄGIVALDSETE PAARISUHETE KORRAL

Paari- ja pereteraapia ja lepitamine on vägivaldsete paarisuhete korral sobimatud, kuna need ei arvesta ohvri turvalisusega ja võimu ebaühtlase jaotumisega ohvri ja vägivallatseja vahel. Kodune vägivald ei ole

paarisuhtes esinev probleem, vaid probleem, mille põhjustab vägivalda kasutav isik. Seetõttu peavad püüded vägivaldset käitumist peatada keskenduma vägivaldsejale (vt allpool).

TÖÖTAMINE VÄGIVALLATSEJATEGA

Selleks, et vägivald lõpeks, on vajalik vägivaldsejaga tööd teha. Vägivaldsejatele mõeldud programmid on ainult üks võimalus sekkumiseks; need peaksid olema osa laiemast sekkumismudelitest, mis sisaldab ka ohvrile pakutavat õiguslikku kaitset ja toetust.

(Gondolf 2001, in: Logar/Rösemann/Zürcher 2002).

Vägivaldsejatele mõeldud programmides peavad esikohal olema ohvri vajadused ja turvalisus. Need programmid peavad tegema alati tihedat koostööd naisele pakutavate toetavate teenustega.

Näide: Alates 1999. aastast viivad Meeste Nõustamiskeskus ja Viini Sekkumiskeskus läbi ühist, rahvusvahelistele standarditele vastavat Vägivaldavastast Õppeprogrammi (www.interventionsstelle-wien.at).

ÕIGUSLIK KAITSE VÄGIVALLAJUHTUMITE KORRAL

Vägivalda kogunud naised peaksid saama naiste toetuskeskustes tasuta õigusnõustamist.

Vajalik on, et seadusega oleks tagatud naise tõhus kaitse. See tähendab, et politseil peab olema õigus sundida vägivaldsejat kodunt lahkuma, nii et ohver saaks koju jääda. Niisugune seadus on olemas Austrias, Saksamaal ja Luksemburgis. Vastavad seadused on vastu võetud ka Hispaanias, Itaalias ja Türgis, kuid need ei paku antud hetkel naisele piisavat kaitset.

SEKKUMISPROGRAMMID

Seadused, mis eksisteerivad ainult paberil, ei aita kedagi. Neid tuleb ka tegelikkuses rakendada. Kui seda ei tehta, siis tuleb tõstatada küsimus, miks ei saa ohvrid tugineda seadustele, mis on välja töötatud nende kaitsmiseks. Ohvreid kaitsvate seaduste vastuvõtmisele peab järgnema ohvritele aktiivselt abi pakkuvate ohvriabikeskuste loomine, samuti on oluline, et abistamine toimuks koordineeritult (vt Logar, www.interventionsstelle-wien.at). Šveitsis ja Saksamaal nagu ka Austrias on käivitunud sekkumisprogrammid (vt Gloor 2000, Kavemann 2001).

LÄHISUHTEVÄGIVALLAJUHTUMITE MENETLEMINE

Lähisuhtevägivaldajuhtumite menetlemine ei tohiks jääda ohvri õlgadele, vaid sellega peaks tegelema riik, kelle kohustus on algtada süüasi vägivaldseja vastu. Arvestades sellega, kui sõltuv on ohver vägivaldsejast, on ohvril sageli väga raske oma partneri vastu kaebust esitada.

Põhimõtte, mille kohaselt riik, mitte ohver peab algtama vägivaldajuhtumi uurimise, on ära toodud mitmetes rahvusvahelistes dokumentides. ÜRO Kuritööõnnetuse ja Kriminaalõiguse Komisjon on välja töötanud näitestrateegiad, mille on heaks kiitnud ÜRO Peaassamblee (United Nations 1997).

Seadused on käsitletavad kui ühiskonnas käibivad selged arusaamad selle kohta, mis on õige ja mis vale. Üksikriikide ja rahvusvaheliste organite (nagu Euroopa Liit) õigussüsteem peab väljendama selgelt seisukohta, et naiste ja meeste ebavõrdsus on lubamatu ja et naistevastane vägivald on kuritegu ning ohvritele peab olema tagatud maksimaalne kaitse ja toetus.

Iga naistevastase vägivalda vormi tuleb käsitleda õigusrikkumisena ning riik peab neid ka sellena käsitlema. Siia kuulub ka abielusisene vägistamine, jälitamine, naistega kaubitsemine, naiste genitaalide moonutamine, sundabielu, prostituudiks sundimine jne (Logar in: Keeler 2000).

JUHISED PROKURATUURIDE JA SPETSIAALSETE KOHTUOSAKONDADE TÖÖKS

Lähisuhtevägivalda juhtumite menetlemise reeglite paikanemise eest peavad vastutama riiklik prokuratuur ja kohtud ning need peavad olema kooskõlas politseitöös kasutatavate reeglitega. Suuremates linnades ei ole alati võimalik välja koolitada kõiki spetsialiste, seetõttu oleks mõttekas luua omaette spetsiaalosakonnad. Kohtades, kus seda on tehtud – näiteks Berliinis –, on hakatud lähisuhtevägivallasse üldjuhul tõsisemalt suhtuma ning ohvri olukorrale ja kuriteo taustale tõsisemat tähelepanu pöörama (Logar in: Keeler 2000).

OHVRITE AITAMINE JA TOETAMINE

Iga Euroopa Liidu liikmesriik on kohustatud rakendama Euroopa Nõukogu 15. märtsil 2001. aastal vastu võetud raamotsust ohvrite kohtlemise kohta. See tähendab muuhulgas ka vägivalda kogenud naistele ja lastele toetuse pakkumist kohtumenetluse ajal.

Kuna kriminaalmenetlusega kaasneb vägivaldaohvri jaoks täiendava traumeerimise oht, peaksid toetavate organisatsioonide eksperdid nendega kohtus kaasas käima. Naine peaks saama tasuta kasutada soolistes küsimustes pädevate juristide abi. Ohvril ei tohiks olla kohustust uurimise ajal vägivallatsejaga kohtuda, samuti peaks tal olema võimalus anda oma tunnistust ainult üks kord. Muuhulgas peaks tal olema võimalus taotleda kahjude hüvitamist (vt Euroopa Nõukogu raamotsus).

RAHALINE TOETUS JA ELUASEME LEIDMINE

Vägivalda kogenud naised vajavad rahalist toetust, et end vägivalda eest kaitsta ja vägivallatseja juurest lahkuda. Kui naine läheb varjupaika või kui vägivallatsejal keelatakse nende ühises elukohas viibimine, tuleb naisele tagada koheselt sotsiaaltoetus juhul, kui tema enda sissetulek on väike või puudub.

Samuti peaks kohalikud abiasutused tagama ohvrile eluaseme. Varjupaikadest ei tohiks saada abipakkumiste "viimane lüli", kuna naine ei suuda leida eluaseme, mille eest ta suudaks maksta.

KUTSEOSKUSED JA NAISTELE PAKUTAV TÖÖ

Majandusliku sõltuvuse ja vaesuse tõttu suureneb naiste oht langeda vägivalda ohvriks. Naiste iseseisvuse tagamiseks on vajalik mitmesuguste kutse- ja täiendõppeprogrammide olemasolu. Samas on haridus ka oluline faktor naise isikliku arengu seisukohalt. See aitab naisel oma olukorrast ja selle seostest valitsevate sotsiaalsete oludega paremini aru saada ning võimaldab seega kiirendada ühiskondlikke muutusi.

AVALIKUD SUHTED JA ENNETUSTÖÖ

Ennetustöö toimimine kõikidel ühiskondlikel tasanditel on väga oluline, kuna see tähendab tegelemist vägivalda algpõhjustega. Naisi toetavatel organisatsioonidel on selles valdkonnas kaugeleulatuv roll (koolitusprogrammid erinevate ametialade esindajatele, loengud koolides, infomaterjalide koostamine jne), vahel ka koostöös kohalike omavalitsustega – nagu näiteks avalikku teadlikkuse tõstmise kampaaniatega

puhul. Nendeks tegevusteks on vajalik piisavate rahaliste vahendite olemasolu, sest naistevastase vägivalda probleemi ei ole võimalik lahendada pelgalt selle kaudu, kui toetatakse üksikuid ohvreid.

Näiteid kampaaniatest vt WAVE veebilehelt: www.wave-network.org.

ENNETUS / TEAVITUSPROGRAMMID KOOLIDES JA NOORTEKESKUSTES

Kuna meie ühiskond on vägivaldast nii läbipõimunud, on oluline, et lapsed ja noorukid õpiks tundma mittevägivaldset konfliktilahendamise, koostöö, probleemilahendamise jms mooduseid nii varakult kui võimalik. Mittevägivaldset käitumist propageerivad tegevused peaksid olema kaasatud kõikidesse laste haridustee faasidesse. Naisorganisatsioonide eksperdid / naiste õiguste eksperdid tuleks kaasata programmide, õppekavade jms koostamisse ja ka nende rakendamisse.

ERIALAASJATUNDJATE VÄLJAÕPPE JA TÄIENDKOOLITUSTE KOHUSTUSLIK OSA

Vägivalda kogenud naiste ja laste aitamise tegelevad töötajad peavad endale teadvustama, et naistevastane vägivald on kuritegu. Nad peavad teadma, kuidas selle probleemi esinemise korral reageerida ja asjakohast abi pakkuda. Naistevastase vägivalda teemalised koolitused peaksid olema kõikide tööalaselt vägivalda kogenud naiste ja lastega kokkupuutuvate spetsialistide väljaõppe ja täiendkoolituste kohustuslik osa, mitte pelk valikaine. Siin on mõeldud õigussüsteemis, seadusloome, tervishoiu, hariduse, sotsiaaltöö jms aladel töötavaid spetsialiste. Lisaks sellele tuleks pakkuda täiendkoolituse võimalusi ka sellistele töötajatele, kes soovivad oma teadmisi veelgi süvendada. 2000. aastal koostas WAVE büroo – DAPHNE programmi toetusel – erialaasjatundjate jaoks põhjaliku koolitusprogrammi.

MEETMED VÕRDÕIGUSLIKKUSE TAGAMISEKS

Nii rahvusvahelised organid kui naisühendused peavad vägivalda algpõhjuseks ajalooliselt väljakujunenud meeste- ja naistevahelist ebavõrdsust (vt peatükk 2). Seetõttu on paratamatu, et sooline vägivald jätkub seni, kuni jätkub sugudevaheline ebavõrdsus. Erinevates kontekstides nagu näiteks majanduselu (eriti tööturg) tuleb tarvitusele võtta meetmed võrdõiguslikkuse tagamiseks. On äärmiselt oluline, et naistel oleks oma sissetulek, mis võimaldab neile iseseisvat hakkamasaamist – eriti sellisel juhul, kui neil on lapsi.

Lisaks sellele peab tööturg vastu tulema naiste spetsiifilistele vajadustele. On lubamatu, et naiste elu määravad majanduselu poolt dikteeritud nõuded. Enamasti on naised põhilised laste eest hoolitsejad. Riik peab tagama piisava hulga hea kvaliteediga lastehoiuvõimalusi. Naised, kelle sissetulekud on väikesed või puuduvad, peaksid saama neid kasutada tasuta.

RIIKLIK TEGEVUSKAVA – GARANTEERITUD ELLUVIIMINE KOOSTÖÖS NAISORGANISATSIOONIDEGA

Riikliku tegevuskava vastuvõtmine naistevastase vägivalda tõkestamiseks on vähim, mida riik saab probleemi lahendamiseks teha. Viiendal Naiste Maailmakonverentsil andsid kõik osalenud riigid lubaduse koostada ja ellu viia tegevuskavad naiste õiguste eest seismiseks ja diskrimineerimise peatamiseks (vt United Nations 1996). Riiklik tegevuskava näitab, kui oluliseks poliitiliseks prioriteediks seda teemat antud riigis peetakse.

Näide: 2001. aastal võttis Hispaania provints Andaluusia vastu tegevuskava, mille kohaselt ajavahemikus kuni 2004. aasta lõpuni kulutatakse rohkem kui 38 miljonit eurot naistevastase vägivalla tõkestamiseks.

Näide: Ka Saksamaa koostas põhjaliku tegevuskava ja määras ametisse erinevate liidumaade esindajatest koosneva töögrupi, mille liikmed jälgivad selle elluviimist.

HETKESEIS

Viimastel aastatel on mitmed Euroopa maad teinud jõupingutusi naistevastase vägivalla tõkestamise alal. Mitmetes maades (nt Austria) on vastu võetud seadusi, mis võimaldavad politseil nõuda vägivallatseja kodunt lahkumist – nii saab ohver oma kodus edasi elada (Dearing/Haller 2000, Logar 1998). Terve rida Euroopa riike on läbi viinud teavituskampaaniaid (Heiliger/Hoffmann 1998, Heiliger 2000). 1999. aastal algatas Euroopa Liit naistevastase vägivalla tõkestamise kampaania.

Vaatamata nendele jõupingutustele on jätkuvalt käibel mitmesuguseid eelarvamusi ja stereotüüpseid arusaamu ning see takistab ohvritel vajaliku toetuse saamist. Ohvri süüdistamine – kaldumus pidada vägivalda ohvri süüks – ei ole veel täielikult kadunud. Samuti kohtavad naised jätkuvalt eelarvamusslikku suhtumist politsei- ja õigussüsteemi poolt, mis seab vägivallatseja võrreldes ohvriga eelisseisundisse. Eelarvamused ja ohvri süüdistamine on üks võtmefaktoreid, mis võimaldab naistevastasel vägivallal jätkuda, kuna need tekitavad vägivallatsejates tunde, et nende käitumine on lubatav.

Teine oluline probleem on liialt väheste rahaliste vahendite eraldamine naiste- ja lastevastase vägivalla ennetamiseks. Lisaks sellele, et tegemist on tõsise inimõiguste rikkumisega, on see ka majanduslik probleem, kuna vägivald on väga kulukas (teraapia, ravi, haiguslehed, politseioperatsioonid, kriminaaluurimine, vanglakohad jne.; vt peatükk 2). Samuti toob vägivald riigile kaasa täiendavaid kulusid sellistel juhtudel, kui ohvrid või nende pereliikmed riigi kohtusse kaebavad selle suutmatuse eest järgida rahvusvahelist seadust, mis nõuab, et tagatud oleks kodanike õigus elule, tervisele ja vabadusele (European Human Rights Conventions, CEDAW). Toetades kiiret ja tõhusat ennetus- ja sekkumistööd ning hoides sellega ära vägivalla jätkumise saab riik pikemas perspektiivis kulusid kokku hoida. Lähisuhtevägivalla probleemi lahendamine ilma mingeid kulusi kandmata on sama võimatu kui terrorismi tõkestamine ilma vajalike rahaliste vahendite olemasoluta.

Järgmise kümne aasta jooksul peaksid Euroopa Liit ja kõik Euroopa riigid võtma eesmärgiks vägivalda õigustavate ühiskondlike hoiakute kõrvaldamise. Selleks on vajalik, et Euroopa Liit annaks välja siduvad juhised naistevastase vägivalla tõkestamiseks ning kutsuks riikide valitsusi üles tagama piisav rahastus naiste varjupaikade ja teiste toetavate organisatsioonide tööle, teavituskampaaniatele, koolitusprogrammidele ja ennetustööle. "Naistevastane vägivald on inimõiguste rikkumine, mis takistab naiste ja meeste võrdõiguslikkust."

KIRJANDUS

Amnesty International USA, *End Domestic Violence. End Torture. A Fact Sheet on Domestic Violence as Torture*, 2003

<http://www.amnestyusa.org/stopviolence/factsheets/humanrights.html>, 2004-09-21

Appelt, Birgit / Höllriegl, Angelika / Logar, Rosa, *Gewalt gegen Frauen und ihre Kinder*, in: Bundesministerium für Soziale Sicherheit und Generationen (toim), *Gewalt in der Familie. Gewaltbericht 2001. Von der Enttabuisierung zur Professionalisierung, Vienna 2001, lk 377 – 502*

Arnkil, Tom Erik / Eriksson, Esa / Arnkil, Robert, *Themes from Finland. Anticipation dialogues*, in: Themes 3/1999. National Research and Development Center for Welfare and Health (STAKES), Helsinki 1999

Association of Women Against Violence – ARTEMIS, *Ghid de lucru pentru intervenție în violența domestică*, Romania 2001, kontakt: www.artemis.com.ro

Austin, Juliet / Dankwort, Juergen, *A Review of Standards for Batterer Intervention Programs*. Violence Against Women Online Resources 1998

<http://www.vaw.umn.edu/vawnet/standard.htm>, 2004-09-20

Baeriswyl, Pascale / Büchler, Andrea / Gloor, Daniela / Meier, Hanna, *Interventionsprojekte gegen Gewalt in Ehe und Partnerschaft*. Grundlagen und Evaluation zum Pilotprojekt Halt – Gewalt, Bern, Stuttgart, Wien 2002

Bowker, Lee H. / Arbitell, Michelle / McFerron, Richard J., *On the Relationship Between Wife Beating and Child Abuse*, in: Yllö, K. / Bograd, M. (toim), *Feminist Perspectives on Wife Abuse*. Newbury Park, London, New Delhi 1989

Brückner, Margrit, *Wege aus der Gewalt gegen Frauen und Mädchen. Eine Einführung*, Frankfurt am Main 1998

Bunch, Charlotte / Reilly, Niamh, *Demanding Accountability. The Global Campaign and Vienna Tribunal for Women's Rights*, New York 1994

Bundesministerium für Soziale Sicherheit und Generationen (toim), *Gewalt in der Familie. Gewaltbericht 2001. Von der Enttabuisierung zur Professionalisierung, Vienna 2001*

Burton, S. / Regan, L. / Kelly, L., *Domestic Violence: Supporting Women and Challenging Men. Lessons from the Domestic Violence Intervention Project*, The Policy Press, Bristol 1998

Campbell, J. C. (toim), *Assessing dangerousness: Violence by sexual offenders, batterers, and child abusers*, Thousand Oaks, London, New Delhi 1995

Chatzifotiou, Sevaste, *Keeping Domestic Violence in Silence: The Case of Greece*, Selected Proceedings from the International Conference on Family Violence: A Plan for Action, Nicosia, Cyprus, April 2000, lk 113-121

Chatzifotiou, Sevaste, *Towards an International Approach for the Measurement of Violence Against Women: The Case of International Violence Against Women Survey*, Proceedings from the Expert meeting on Combating Family Violence Against Women and Trafficking of Women, under the auspices of the EU Greek Presidency, Athens, May, 30-31, 2003

Chatzifotiou, Sevaste, *Violence Against Women and Institutional Responses: The Case of Greece*, European Journal of Social Work, Vol. 6, No 3, 2003, lk 242-256

Chatzifotiou, S. / Dobash, R., *Marital Violence Against Women in Greece. Seeking Informal Support. Special Issue, Global Examples of Violence Against Women*, in: *Violence Against Women*, Vol. 7, No. 9, Sage, London 2001, lk 1024-1050

Commission for Equality and Women's Rights (toim), *Violencia contra as mulheres*“, Caderbis Condicao Feminina N 48, Lissabon 1997

Cedaw, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (adopted by the United Nations, General Assembly Resolution 34/80 of 18 December 1979

Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings (2001/220/JHA)

Council of Europe / Group of Specialists for Combating Violence against Women (EG-S-VL): *Final Report of Activities of the EG-S-VL including a Plan of Action for combating violence against women*, Strasbourg, June 1997

Council of Europe, Recommendation No. 4 on violence in the family, Strasbourg 1979

Council of Europe, Recommendation No. R 11 on the position of the victim within the framework of criminal law and procedure Strasbourg 1985

Council of Europe, Recommendation No. R 21 on assistance to victims and the prevention of victimisation, Strasbourg 1987

Council of Europe, Recommendation No. R 2 on social measures concerning violence within the family, Strasbourg 1990

Council of Europe, Recommendation No. R 11 on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation, Strasbourg 2000

Council of Europe, *The Protection of Women from Violence*, Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum, 2002

Crawford, M. / Gartner, R., *Woman Killing. Intimate femicide in Ontario 1974 – 1990*. Report for the Women We Honor Action Committee, Ontario 1992

Dearing, Albin / Förg, Elisabeth, *Police combating violence against women: Documentation of the conference of experts.* Verlag Österreich, Vienna 1999

Dearing, Albin / Haller, Birgitt, *Das österreichische Gewaltschutzgesetz,* Vienna 2000

Dobash, R.E. / Dobash, R.P., *Women, violence and social change,* London 1992

Dobash, R.E. / Dobash, R.P. (toim), *Rethinking Violence Against Women,* Sage, London 1998

Dobash, R.E. / Dobash, R.P. / Cavanagh, Kate / Lewis, Ruth, *Changing Violent Men,* Thousand Oaks, London, New Delhi 2000

Du Bois, Susanne / Hartmann, Petra, *Neue Fortbildungsmaterialien für Mitarbeiterinnen im Frauenhaus. Zwischen Frauensolidarität und Überforderung.* Kohlhammer, Stuttgart, Berlin, Köln 2000

European Parliament, Doc. A2-44/86, OJ. C. 176, 14 July 86, lk 73-83

European Parliament - Committee on Women's Rights, *Report on the need to establish a European Union wide campaign for zero tolerance of violence against women,* 16 July 1997

European Women's Lobby, Brussels 2000, <http://www.womenlobby.org>

Farmer, A. / Tiefenthaler, J., *An Economic Analysis of Domestic Violence. Review of Social Economy,* LV 3, 1997, lk 337 – 358

Forsberg, Hannele, *Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista,* (Title in English: „Catching the viewpoint of a child. An Evaluation Study of the Project on how to Develop Refugees' Work with Children”), Helsinki 2000

Frauenbüro der Stadt Wien: *Leitfaden zum Fakultativprotokoll der UN-Konvention zur Beseitigung jeder Form der Diskriminierung der Frau,* Vienna 2001

Galtung, Johan, *Strukturelle Gewalt. Beiträge zur Friedens- und Konfliktforschung,* Reinbek bei Hamburg 1975

Galtung, Johan, *Gewalt, Frieden und Friedensforschung,* in: Dieter Senghaas (toim): *Kritische Friedensforschung,* Frankfurt am Main 1971, lk 55 – 104

Gislason, Ingolfur, *Violence against women in Iceland,* Office for Gender Equality, Iceland 1997

Gloor D. / Meier H. / Verwey M., *Frauenalltag und soziale Sicherheit. Schweizer Frauenhäuser und die Situation von Frauen nach einem Aufenthalt,* Zürich 1995

Gloor, D. / Meier, H. / Baeriswyl, P. / Büchler, A., *Interventionsprojekte gegen Gewalt in Ehe und Partnerschaft. Grundlagen und Evaluation zum Pilotprojekt Halt-Gewalt,* Bern, Stuttgart, Wien 2000

Godenzi, Alberto / Yodanis, Carrie, *Erster Bericht zu den ökonomischen Kosten der Gewalt gegen Frauen*, Universität Freiburg, Schweiz 1998

Gondolf, W. Edward: *Batterer Intervention Systems. Issues, Outcomes and Recommendations*. Thousand Oaks, London, New Delhi 2001

Graham, Dee L. / Rawlings, Edna I. / Rigsby, Roberta K., *Loving to Survive. Sexual Terror, Mens's Violence and Women's Lives*, New York, London 1998

Hagemann-White, Carol / Kavemann, Barbara / Ohl, Dagmar, *Parteilichkeit und Solidarität. Praxiserfahrungen und Streitfragen zu Gewalt im Geschlechterverhältnis*, Bielefeld 1997

Hagemann-White, Carol, *Violence without end? Some reflections on achievements, contradictions, and perspectives on the feminist movement in Germany*, in: Klein, Renate (toim): *Multidisciplinary Perspectives on Family Violence*, London 1998

Hague, G. / Kelly L. / Malos, E. / Mullender, A./ Debonnaire, T., *Children, Domestic Violence and Refuges. A Study of needs and responses*, WAFE 1996

Hamby, L. Sherry, *Partner Violence: Prevention and Intervention*, in: Jasinski, L. Jana / Williams, M. Linda (toim), *Partner Violence. A Comprehensive Review of 20 Years of Research*, Thousand Oaks, London, New Delhi 1998

Hanetseder, Ch., *Frauenhaus: Sprungbrett zur Freiheit?*, Bern, Stuttgart, Wien 1992

Hanmer, Jalna, *Women and violence: Commonalities and diversities*, in: Fawcett, B. / Fetherstone, B. / Hearn, J. / Toft, C. (toim), *Violence and gender relations: Theories and interventions*, Thousand Oaks, London, New Delhi 1996, lk 7 - 21

Heiliger, Anita, *Männnergewalt gegen Frauen beenden. Strategien und Handlungsansätze am Beispiel der Münchner Kampagne gegen Männnergewalt an Frauen und Mädchen/Jungen*, Opladen 2000

Heise, Lori L., *The Hidden Health Burden*. World Bank Discussion Papers, Washington 1995

Heiskanen, Markku / Piispa, Minna, *Faith, Hope, Battering. A Survey of Men's Violence against Women in Finland*, Statistics Finland, Helsinki 1998

Herman, J. L., *Trauma and Recovery*. HarperCollins 1992

Hester, Marianne / Radford, Lorraine, *Domestic Violence and Child Contact Arrangements in England and Denmark*, The Policy Press, Bristol 1996

Hester, Marianne / Pearson, Chris, *From Periphery to Centre: Domestic violence in Work with Abused Children*, The Policy Press, Bristol 1998

Hester, Marianne / Pearson, Chris / Harwin, Nicola, *Making an Impact: Children and Domestic Violence. A Reader*. Jessica Kingsley Publishers, London 1998

Jaffe, P. G. / Wolfe, D. A. / Wilson, S. K., *Children of battered women*, Newbury Park 1990

Jasinski, L. Jana / Williams, M. Linda, *Partner Violence. A Comprehensive Review of 20 Years of Research*, Thousand Oaks, London, New Delhi 1998

Jaspard, Maryse / Brown, Elisabeth / Condon, Stéphanie, et al., *Les violences envers les femmes. Une enquête nationale*, Paris 2003

Kavemann, Barbara / Leopold, Beate / Schirmacher, Gesa, *Modelle der Kooperation gegen häusliche Gewalt. Wir sind ein Kooperationsmodell, kein Konfrontationsmodell. Ergebnisse der wissenschaftlichen Begleitung des Berliner Interventionsprojektes gegen häusliche Gewalt (BIG)*. Kohlhammer, Stuttgart, Berlin, Köln, 2001

Keeler, Laura (toim). *Recommendations of the E.U. Expert Meeting on Violence Against Women 8 – 10 November 1999*, Jyväskylä, Finland, Report of the Ministry of Social Affairs and Health 2000, Helsinki 2001, lk 13

Kelly, Liz, *VIP Guide. Vision, innovation and professionalism in policing violence against women and children*, Produced for the Council of Europe Police and Human Rights Programme 1997 – 2000

K.E.T.H.I. (Centre for Research on Women's Issues in Greece), Athens 2003, www.kethi.gr, 2004-09-20

Kirkwood, C., *Leaving Abusive Partners: From the Scars of Survival to the Wisdom for Change*, Sage, London 1993

Klein, Renate (toim), *Multidisciplinary Perspectives on Family Violence*, London 1998

Kofman, Eleonore / Phizacklea, Annie / Parvati, Raghuram / Sales, Rosemary, *Gender and International Migration in Europe. Employment, Welfare and Politics*, London, New York 2000

Korf, Dick, *Economic Costs of Domestic Violence against Women*, Utrecht 1997

L.O.K.K. (National Organization of Shelters and Crisis Centers for Battered Women and Children), *A Summary of LOKK Statistics*. Denmark 2001, [http:// www.lokk.dk/engelsk/index.htm](http://www.lokk.dk/engelsk/index.htm), 2004-09-20

Lahti, Minna, *Domesticated Violence. The Power Of The Ordinary*, in: *Everyday Finland*, University of Helsinki - Faculty on Arts. Institute for Cultural Research, Helsinki 2001

Logar, Rosa/ Rösemann, Ute/ Zürcher, Urs (toim), *Gewalttätige Männer verändern (sich), Rahmenbedingungen und Handbuch für ein soziales Trainingsprogramm*. Bern, Stuttgart, Wien 2002a

Logar, Rosa, *Gewalt, die Frauen süchtig macht? Annäherung aus zwei Perspektiven. Die Perspektive der Gewaltschutzeinrichtung*. in: HeXenhaus Espelkamp, *EU Daphne Projekt Sucht als Überlebenschance für Frauen mit Gewalterfahrungen / Addiction as Chance of Survival for Women with Experience of Violence*. Final Report 2002b, lk 30 – 57

Logar, Rosa, *Proposed Measures to Preserve the Rights and Dignity of Survivors in Criminal Proceedings*. in: Laura Keeler (toim)., *Recommendations of the E.U. Expert Meeting on Violence Against Women 8 – 10 November 1999, Jyväskylä/Finnland*, Report of the Ministry of Social Affairs and Health 2000, Helsinki 2001

London Borough of Greenwich Women's Equality Unit / Greenwich Asian Women's Centre / Greenwich Asian Women's Project, *Asian Women and Domestic Violence: Information for Advisers*. Kranti 1995, lk1-31

Lundgren, Eva / Heimer, Gun / Westerstrand, Jenny / Kalliokoski, Anne-Marie, *Captured Queen. Men's violence against women in "equal" Sweden. A prevalence study*. The Crime Victim Compensation and Support Authority, Sweden 2001

Mahoney, M.R., *Victimization or Oppression? Women's Lives, Violence, and Agency*, in: Fineman, M.A. / Mykitiuk, R., *The Public Nature of Private Violence: The Discovery of Domestic Abuse*. London, Routledge 1994, lk 59-92

McWilliams, M./ McKiernan M., *Bringing it out in the Open: Domestic Violence in Northern Ireland*. HMSO, Belfast 1983

Mirrlees-Black, C., *Estimating the Extent of Domestic Violence, Findings from the 1992 BCS*. Home Office Research Bulletin No. 37, 1995

Mooney, Jayne, *Gender, Violence and the Social Order*. London 2000

Mullender, Audrey, *Rethinking Domestic Violence – The Social Work and Probation Response*. London 1996

Mullender, Audrey / Debbonaire, Thangam, *Child Protection and Domestic Violence. A Practitioner's Guide*. Venture Press, Birmingham 2000

Mullender, Audrey, *Children's Perspective on Domestic Violence*. Sage, Thousand Oaks, London, New Delhi 2003

Nyqvist, Leo, *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos* (In English: *Violent Partnership, Clienthood and Change*). Academic Dissertation, Helsinki 2001

O'Connor, Monica/ Wilson, Niamh, *Vision, Action, Change. Feminist principles and practice of working on violence against women. Women's Aid Model of Work*.
www.womensaid.ie/pages/what/research/docs/vac.pdf, 2004-05-12

Pehkonen, Pirjo, *Naisen puolesta, ei miestä vastaan. Suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa*, (in English: *On Behalf of Women, not Against Men. Finnish Women's Movement Combating Violence against Women*). Joensuu 2003

Peled E. / Davis D., *Group work with Children of Battered Women. A Practitioner's Manual*. Thousand Oaks/London/New Delhi 1995

Peled E. / Jaffe P. G. / Edleson J. L., *Ending the Cycle of Violence. Community Response to Children of Battered Women*. Thousand Oaks, London, New Delhi 1995, lk 121-144

Pence, Ellen/ Paymar, M., *Educational Groups for Men who Batter. The Duluth Model*. New York 1993

Pence, Ellen, *Moving women's safety from margins to the centre of institutional response*, in: *Northern Ireland Women's Aid Federation: Prevention Protection Provision. Effective Intervention in Domestic Violence. Report on a conference held on 11 and 12 of June 1997*. Belfast 1997

Ramberg, Ingrid, *Violence Against Young Women in Europe. Seminar Report. European Youth Centre. 21-27 May 2001*, Council of Europe 2001

Rautava, Marie / Perttu, Sirkka (toim), *Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn*, (in English: *To Ensure the Safety of the Victims – Viewpoints on how to Prevent Violence against Women*). Helsinki 2001

Sauer, Birgit, *Geschlechtsspezifische Gewaltmäßigkeit rechtstaatlicher Arrangements und wohlfahrtsstaatlicher Institutionalisierung*, in: Dackweiler, Regina-Maria / Schäfer, Reinhild, *Gewalt-Verhältnisse. Feministische Perspektiven auf Geschlecht und Gewalt*. Frankfurt am Main 2002, lk 81 – 106

Seith, Corinna / Kelly, Liz, *Achievements Against the Grain: Self-defence for Women and Girls in Europe*. Child and Women Abuse Studies Unit, London Metropolitan University, London 2003

Sellach, Brigitte, *Qualitätssicherung im Frauenhaus*, in: Schriftenreihe des Bundesministeriums für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, *Neue Fortbildungsmaterialien für Mitarbeiterinnen im Frauenhaus. Grundlagen des Managements im Frauenhaus*. Band 191.4, Verlag Kohlhammer, Stuttgart 2000

Shepard, Melanie F. / Pence, Ellen L. (toim), *Coordinating Community Response to Domestic Violence – Lessons from Duluth and Beyond*. Thousand Oaks, London, New Delhi 1999

Stanko, E. / Crisp, D. / Hale, C. /Lucraft, H., *Counting the Costs: Estimating the Impact of Domestic Violence in the London Borough of Hackney*. Swindon: Crime Concern 1997

Stanko, Elisabeth, *Everyday Violence*. London 1990

Strube, M.J. / Barbour, L.S., *The Decision to Leave an Abusive Relationship: Economic Dependence and Psychological Commitment*, in: *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 45, 1983, lk 785-793

Taylor-Browne, Julie (toim), *What Works in Reducing Domestic Violence?*, London 2001

The Lancet, *Domestic Violence*, Vol. 9, N.14, 2000

UNICEF, <http://www.unicef.org>, 2001

United Nations / General Assembly Resolutions, *Resolution on crime prevention and criminal justice measures to eliminate violence against women. Resolution 52 / 86*. New York, December 12, 1997

United Nations Commission on Human Rights, *Resolution on the Elimination of Violence against Women*. Commission on Human Rights 52nd meeting, Geneva, April 17, 1998

United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention – Center for International Crime Prevention, *Guide for Policy Makers on the Implementation of the United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*. New York 1999a

United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention – Center for International Crime Prevention, *Handbook on Justice for Victims On the use an application of the Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*. New York 1999b

United Nations, *Strategies for confronting domestic violence: a resource manual*. United Nations 1993c

United Nations Commission on Human Rights, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms. Radhika Coomaraswamy, submitted in accordance with the Commission on Human Rights resolution 1995/85. A framework for model legislation on domestic violence*. (E/CN.4/1996/53Add.2), Geneva 1996

United Nations General Assembly Resolutions, *Resolution on Crime Prevention and Criminal Justice Measures to Eliminate Violence against Women, Resolution 52/86*. New York, December 12, 1997

United Nations, *Declaration on the elimination of violence against women*. New York, December 1993b

Onu, *The Beijing Declaration and the Platform for Action, Fourth World Conference on Women, Beijing, 4-15 September 1995*. New York 1995

United Nations, *UN Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*. New York 1985

Onu, *Vienna Declaration, UN Document A/CONF.157/DC/1/Add.1*. Vienna 1993a

Urquiza, A. / Winn, C., *Treatment for Abused and Neglected Children: Infancy to Age 18*. US Department for Health and Human Services 1994

WAFE / Turner, Atuki (toim), *Building Blocks- A women's Aid guide to running refuges and support services*. 1996

WAFE, *Funding refuge services. A study of refuge support services for women and children experiencing Domestic Violence*, 1994

WAFE, *Briefing from the Women's Aid Federation of England. Domestic Violence: Funding for Refuges and Ancillary Support Services*. February 1998

Walby, Sylvia / Myhill, Andrew, *Assessing and managing the risk of domestic violence*, in: Taylor-Browne, Julie (toim), *What Works in Reducing Domestic Violence?* London 2001, lk 309 – 335

Walby, S. / Allen, J., *Domestic violence, sexual assault and stalking. Findings from the British Crime Survey*. Home Office Research Study, London 2004

Waltz, Catherine / Derry, Chuck, *Duluth's model of creating co- operation. Seminar Report, Helsinki 1999*

WAVE Office / European Information Centre Against Violence Against Women, *More than a roof over your head. A Survey of Quality Standards in European Women's Refuges.* Vienna 2002

WAVE Office, *Training Programme on Combating Violence against Women, Vienna 2000*

WAVE Office, *European Database on Violence against Women.* [http:// www.wave-network.org](http://www.wave-network.org)

WHO, *Report on Violence and Health,* Geneva 2002

WHO, *The economic dimension of interpersonal violence,* Geneva 2004

LISA 1

RAHVUSVAHELISED DOKUMENDID

ÜRO

ÜRO deklaratsioon naistevastase vägivalda vastu (1993) sedastab:

“Käesolevas deklaratsioonis mõistetakse naistevastase vägivalda all igasugust soolisel erinevusel põhinevat vägivalda, mille tulemuseks on, või mis võib tõenäoliselt lõppeda füüsilise, seksuaalse või psühholoogilise kahjustusega või kannatuse tekitamisega naistele, kaasa arvatud sellise tegevusega ähvardamine, sunniabinõude tarvitamine või vabadustest ilmajätmine avaliku või eraelus sfääris.” (United Nations 1993b, artiklid 1 ja 2).

Deklaratsioonis rõhutatakse, kui oluline roll on naisliikumisel ja mittetulundusühingutel naistevastase vägivalda tõkestamisel. Selles kontekstis kinnitab deklaratsioon:

“Valitsused peaksid (...)

Tunnistama naisliikumise ja valitsusväliste organisatsioonide võtmerolli teadlikkuse suurendamisel ja naistevastase vägivalda probleemi leevendamisel kogu maailmas;

Toetama ja täiendama naisliikumise ja valitsusväliste organisatsioonide tööd ja tegema nendega koostööd kohalikul, riiklikul ja regionaalsel tasandil.” (United Nations 1993b, artiklid 40 ja p)

ÜRO liikmesriigid mõnavad, et naistevastase vägivalda tõkestamiseks on vajalik piisavate rahaliste vahendite olemasolu:

„Valitsused peaksid (...)

Riigi eelarvesse sisse arvestama piisavad vahendid nende naistevastase vägivalda tõkestamisega seotud tegevuste rahastamiseks.” (United Nations 1993b, artikkel 4h)

Pekingi Tegevusplatvormis märgitakse:

“Naistevastane vägivald takistab võrdõiguslikkuse, arengu ja rahuni jõudmist. Naistevastane vägivald takistab või nullib naiste jaoks võimaluse osa saada inimõigustest ja põhivabadustest. Pikka aega kestnud suutmatus kaitsta ja edendada neid õigusi ja vabadusi naistevastase vägivalda juhtumite korral on probleemiks kõikides liikmesmaades ja sellega tuleks tegeleda. ... Kõikides ühiskondades kogevad naised ja tüdrukud sõltuvalt sissetulekust, ühiskondlikust või kultuurilisest kuuluvusest vähemal või rohkemal määral füüsilist, seksuaalset ja psühholoogilist vägivalda. Naiste nõrk sotsiaalne ja majanduslik positsioon võib olla nii naistevastase vägivalda põhjus kui ka tagajärg.” (United Nations 1995, artikkel 112)

“Naistevastane vägivald on oluline ühiskondlik mehhanism, mis sunnib naise leppima meestega võrreldes alama positsiooniga. Paljudel juhtudel ilmneb naistele ja tüdrukutele suunatud vägivald perekonna või kodu kontekstis, kus sellesse sageli suhtutakse sallivalt. Tüdrukute ja naiste eiramine, füüsiline ja seksuaalne väärkohtlemine ja vägistamine oma perekonna liikmete poolt, aga ka partneripoolse ja mittepartneripoolse vägivalda juhtumid jäävad sageli politseisse teatamata, mistõttu neid on raske avastada. Isegi kui sellistest juhtumitest teatatakse, jääb ohver tihti kaitseta ja vägivallatseja karistuseeta.” (United Nations 1995, artikkel 117)

“Naiste poolt kogu nende elu jooksul kogetav vägivald on peamiselt tingitud kultuurilistest mudelist, eriti teatud tavade ja igasugustest rassi, soo, keele või religiooniga seotud äärmustest tingitud kahjustavatest mõjudest, millest johtuvalt naistele omistatakse madalam staatus perekonnas, töökohas, ühiskonnas ja kogukonnas. Naistevastast vägivalda suurendab ühiskondlik surve, eelkõige mõningate naise kahjustavate tegudega seostuv häbi; naiste puudulik ligipääs õigusalasetele teabele, abile või kaitsele; naistevastast vägivalda tõkestavate seaduste puudumine; suutmatus olemasolevaid seadusi täiustada; ametivõimude suutmatus suurendada üldsuse teadlikkust ja rakendada olemasolevaid seadusi; ja vägivalda

põhjuste ja tagajärgede näitlikustamiseks vajalike hariduslike või muude vahendite puudumine.” (United Nations 1995, artikkel 118)

ÜRO juhib tähelepanu ka sellele, et naised on vägivalda poolt eriti haavatavad: “Mõned naiste grupid, näiteks vähemusrühmadesse kuuluvad naised, pärismaalastest naised, põgenikest naised, sisserännanud naised (sealhulgas võõrtöolistest naised), maapiirkondades elavad ja vaesust kannatavad naised, puuduses elavad naised, vanglates või muudes kinnistes asutustes elavad naised, naissoost lapsed, puuetega naised, naisvanurid, sunniviisiliselt kodumaale tagasi saadetud naised, relvastatud konfliktide, võõrokupatsiooni, sõja-, tsiviilsõja-, terrorismipiirkondades elavad naised (sealhulgas pantvangistatud naised) on samuti vägivalda suhtes väga haavatavad.” (United Nations 1995, article 116)

Tegevusplatvormile allkirjutanud riigid lubavad võtta tarvitusele terve rea meetmeid naistevastase vägivalda tõkestamiseks. Dokument toob ära konkreetseid tegevused ... “mis viiakse läbi valitsuste, sealhulgas kohalike omavalitsuste, ühiskondlike organisatsioonide, MTÜ-de, õppeasutuste, avaliku ja erasektori (eriti ettevõtete) ja vajadusel massimeedia poolt:

Pakkuda vägivalda kogunud naistele ja tüdrukutele adekvaatselt rahastatud varjupaiku ja kriisiabi, meditsiinilist, psühholoogilist ja muud nõustamist ning vajadusel tasuta õigusabi, samuti asjakohast abi elatusvahendite leidmisel;

Lua keelelises ja kultuurilises mõttes kättesaadavad teenused sisserännanud naistele ja tüdrukutele, sealhulgas võõrtöölise naistele, kes on langenud soolise vägivalda ohvriks;

Tunnistada, et sisserännanud naised, sealhulgas naisvõõrtöölised, kelle maalviibimine võib sõltuda nende tööandjatest, kellel on võimalus nende olukorda ära kasutada, võivad kergesti langeda vägivalda ohvriks;

Toetada kogu maailmas naisorganisatsioonide ja MTÜ-de algatusi tösta teadlikkust naistevastase vägivalda probleemi suhtes ja aidata kaasa selle kõrvaldamisele.” (United Nations 1995, artikkel 125)

EUROOPA NÕUKOGU

Euroopa Nõukogu poolt välja antud soovitustes rõhutatakse liikmesriikide ja MTÜ-de vahelise tiheda koostöö vajadust. Euroopa Nõukogu “soovitab, et liikmesriikide valitsused

1. Vaataksid läbi oma seadused ja poliitika järgmisest aspektist: (...)

3. kindlustades, et kõikide meetmete kasutamine oleks antud riigi piires koordineeritud ja et need keskenduksid ohvrite vajadustele ning et asjassepuutuvad riiklikud institutsioonid ja valitsusvälised organisatsioonid (MTÜ-d) oleksid kursis vajalike meetmete, eriti aga käesolevas soovitusel mainitud meetmete väljatöötamise ja rakendamisega;

4. julgustades kõikidel tasanditel naistevastase vägivalda tõkestamisega tegelevate MTÜ-de tegevust ja tehes nende MTÜ-dega aktiivset koostööd, pakkudes neile asjakohast logistilist ja rahalist toetust (...)” (Council of Europe 2002, lk 5).

Samuti on soovitustes kirjas:

“Liikmesriigid peaksid (...)

23. tagama, et ohvrid saaksid ilma igasuguse diskrimineerimiseta kohest ja põhjalikku abi, mis on koordineeritud, mitmekülgne ja professionaalne ja ei sõltu sellest, kas naised esitavad vägivaldsete suhtes kaebuse. Siia kuulub ka meditsiiniline ja kohtulik uurimine ja menetlemine, samuti traumajärgne psühholoogiline ja sotsiaalne toetus ja õigusabi; seda kõike pakkudes tuleks arvestada konfidentsiaalsuse nõuetega, see peaks olema kättesaadav tasuta ja ööpäevaringselt” (Council of Europe 2002, lk 9).

Paragrahv 24 lisab:

“Eelkõige peaksid liikmesriigid tagama, et kõik teenused ja õigusabivahendid oleksid vajadusel kättesaadavad ka vägivalda ohvriks langenud sisserännanud naistele”.

EUROOPA LIIT

Ekspertide konverents Politseitöö naistevastase vägivalla tõkestamiseks – Baden, detsember 1998. Standardid ja soovitused

36. Naistele abi pakkuvad organisatsioonid olid esimesed, kes tõstasid avalikult naistevastase vägivalla probleemi ning pakkusid ohvritele toetust ja abi. Kõik riigid peaksid nende organisatsioonide tegevust tunnustama ja kuulutama nende töö prioriteetseks.

37. Riigid on vastutavad piisavalt tiheda naistele abi pakkuvate organisatsioonide võrgustiku loomise eest ja nendele selleks rahaliste vahendite eraldamise eest. Euroopa Parlamendi Naisõiguste Komitee soovitusel vastavalt peaks olema üks varjupaigakoht iga 10000 elaniku* kohta.

40. Baasfinantseerimine tuleb tagada nii naistele abi pakkuvatele organisatsioonidele kui ka kõikidele teistele organisatsioonidele, mis tegelevad naistevastase vägivalla tõkestamisega.

**Lisa Euroopa Parlamendi resolutsioonile naistevastase vägivalla kohta, Doc A2-44/86*

Euroopa Liidu naistevastase vägivalla konverentsi ekspertide foorumi soovitused – Köln, 29.-30. märts 1999

Ekspertide foorum 4: Abiorganisatsioonid ja institutsioonide vaheline koostöö, Euroopa võrgustikud

Kõikide riikide valitsused on kohustatud rajama ja finantseerima piisaval hulgal tasuta abivõimalusi väärkoheldud naistele ja lastele sõltumatult nende õiguslikust staatusest. Selle töö korraldamisega tegelevad naiste MTÜ-d. Nende abivõimaluste alla kuuluvad naiste varjupaigad, naiste nõustamiskeskused, kriisiabitelefoniid, juriidilise ja sotsiaalabi organisatsioonid, lastele pakutavad toetavad teenused ja sekkumisprojektid, mille jaoks ekspertide foorumi 4 käigus töötati välja vastavad standardid, millega tuleb arvestada.

Euroopa Liidu ekspertide kohtumine naistevastase vägivalla teemal – Jyväskylä (Soome), 8.-10. november 1999

Soovitused varjupaikadele kehtestatavate standardite kohta

Eeltingimused

Määrava tähtsusega on seadused naiste ja laste kaitsmiseks. Ohvritel peaks olema õigus jääda lähisuhtevägivalla ilmnemisel koju; niisugustel juhtudel peaks olema vägivallatseja see, kes peab lahkuma. Kui naine eelistab siiski ise lahkuda, tuleks talle garanteerida varjupaigakoht.

Eesmärgid

- Ennetamine – olulisimaks eesmärgiks on vägivalla ärahoidmine
- Kaitse – ohvrite kaitsmine (käimasoleva vägivalla peatamine)
- Abi pakkumine – teenuste pakkumine naistele ja nende positsiooni parandamine

Põhimõtted

- Naiste positsiooni parandamine on esmatähtis.
- Garanteerida tuleb ohvri konfidentsiaalsus.
- Ühegi ohvri õigus viibida varjupaigas ei tohiks sõltuda tema majanduslikust olukorrast ning naine peab saama jääda varjupaika nii kauaks, kui see on talle vajalik.

- Varjupaigad peaksid olema avatud kõikidele naistele, sh lasteta naistele ja vähemustesse kuuluvatele naistele, kes on kogenud vägivalda.
- Lapsi tuleb kaitsta vägivalda ja vägivaldsete eest.
- Naiste varjupaikade tööd peavad korraldama feministliku suunitlusega naiste MTÜ-d, milles lähtutakse printsiibist "naised aitavad naisi". On olemas ka teisi aitamismudeleid, mis lähtuvad naiste ja laste õigustest.

Teenused

- Meeste vägivalda ohvrite varjupaigad peavad olema kergesti ligipääsetavad.
- Abi ja toetust pakkuvate teenuste hulka peaksid kuuluma kriisibitefonid, nõustamiskeskused, naiste rühmad, eneseabirühmad, ennetavad teenused (teavitustöö), järelkonsultatsioonid, tasuta õigusabi.

Leidumus

Iga 10000 elaniku kohta peaks olema vähemalt üks varjupaigakoht (naisele koos lastega) ja iga 50000 elaniku kohta peaks olema üks nõustamispunkt.

Personal

- Varjupaigatöötajatel peaksid olema teadmised lähisuhtevägivalda dünaamikast, nad peaksid saama pidevat jätkukoolitust.
- Töötajad peaksid saama oma töö eest väärilist tasu.
- Iga varjupaiga personali hulgas peaks olema vähemalt üks vastava väljaõppega lastega tegelev spetsialist (kuna enamasti on 2/3 varjupaigas viibijatest lapsed).

Koolitus ja uurimistöö

- Kõik töötajad, kes puutuvad kokku lähisuhtevägivalda ohvritega, sh sotsiaaltöötajad, tervishoiutöötajad, politsei jt peavad saama spetsiaalset koolitust lähisuhtevägivalda ohvritega töötamiseks.
- Kõikidele vägivaldaohvritega tegelevatele töötajatele tuleb tagada regulaarne täiendkoolitamine.
- Ohvrite õigusabi pakkuvad töötajad peavad olema kursis perekonda puudutavate seadustega.
- Vajalik on täiendav uurimistöö naistele ja lastele suunatud vägivalda alal.
- Toimuma peaks pidev olemasolevate teenuste analüüsimine ja evalveerimine.

Rahastamine

- Valitsused on kohustatud rajama ja finantseerima piisaval hulgal tasuta abivõimalusi väärkoheldud naistele ja lastele sõltumatult nende õiguslikust staatusest. Vastutus vägivalda eest lasub alati vägivaldsetel.
- Naistel peaks olema võimalus pöörduda ise otse varjupaika.

Euroopa Nõukogu raamotsus 15. märts 2001 ohvrite kohtlemisest kriminaaluurimise ajal (2001/220/JHA)

Artikkel 4

Õigus informatsioonile

1.lga liikmesriik peab tagama, et eriti just ohvritel oleks alates nende esimesest kontaktist õiguskaitseorganitega ligipääs asjakohaselt, soovitatavalt mõlemale poolele mõistetavas keeles edastatud informatsioonile kõigis nende huvidega seonduvates küsimustes. Sellise informatsiooni alla peaks kuuluma vähemalt järgmised punktid:

- (a)millist tüüpi teenusepakkujate või organisatsioonide poole nad saavad toetuse saamiseks pöörduda;
- (b)millist tüüpi toetust nad saavad taotlema;
- (c)kuidas ja kus nad saavad kaebuse esitada;
- (d)millised protseduurid sellele järgnevad ja milline roll on nende juures ohvril endal;
- (e)kuidas ja millistel tingimustel on ohvril võimalik saada kaitset;

(f) mil määral ja millistel tingimustel on ohvril võimalik saada:

(i) õigusnõustamist või

(ii) õigusabi või

(iii) muud nõustamist.

Juhul, kui see vajadus seoses punktidega (i) ja (ii) tekib, siis

(g) mida peab ohver tegema, et saada hüvitist;

(h) mida saab ohver teha oma huvide kaitsmiseks juhul, kui ta on mõne teise riigi kodanik. (...)

3. Liikmesriigid võtavad tarvitusele vajalikud meetmed tagamaks, et vähemalt juhtudel, kui ohver on ohus, oleks tal vajadusel õigus saada informatsiooni süüdimõistetud vabastamise kohta.

Artikkel 6

Spetsiifiline ohvrile osutatav abi

Iga liikmesriik tagab, et ohvritel oleks vajadusel tasuta ligipääs artiklis 4 mainitud nõustamisele (1)(f)(iii), mille raames neile selgitatakse nende rolli kriminaalmenetluses, ja vajadusel õigusabile, mida mainitakse artiklis 4(1)(f)(ii), juhul kui nad esinevad kriminaalmenetluses ühe osapoolena.

Artikkel 8

Õigus kaitsele

1. Iga liikmesriik tagab ohvrile ja vajadusel tema perekonnale või sellega võrreldavas positsioonis olevatele isikutele piisava kaitse, eriti mis puudutab nende turvalisust ja nende privaatsuse kaitset juhtudel, kui on tõsist alust arvata, et neile võidakse survet avaldada või et nende privaatsus võidakse ohtu seada.

2. Selle tagamiseks ja vastuollu sattumata paragrahv 4-ga, tagab iga liikmesriik võimaluse rakendada vajadusel kohtumenetluse osana vajalikke meetmeid ohvri ja tema perekonna või sellega võrreldavas positsioonis olevate isikute privaatsuse kaitsmiseks ja mittefotografeerimiseks.

3. Lisaks sellele tagab iga liikmesriik, et ohvri ja kurjategija kokkupuudet kohtu territooriumil välditakse juhtudel, kui selline kokkupuude pole menetluse huvides vältimatult vajalik. Selle tagamiseks jälgivad liikmesriigid, et ohvrite jaoks oleksid kohturuumides olemas eraldi ooteruumid.

4. Iga liikmesriik tagab, et ohvrite – eriti just kõige haavatavamais positsioonis olevate ohvrite – kaitsmiseks tagajärgede eest, mida võib endaga kaasa tuua tunnistuste andmine avalikus kohtus, võidakse neil kohtu otsusega võimaldada anda tunnistusi sellistes tingimustes, mis võimaldavad seda eesmärki täita.

Artikkel 9

Õigus hüvitamisele kohtu-uurimise raames

1. Iga liikmesriik tagab, et kohus langetab mõistliku aja jooksul otsuse hüvitise kohta, mis mõistetakse välja kurjategijalt kohtu-uurimise käigus. Erandiks on juhtumid, kui riigi seadus võimaldab hüvitise maksmist mingil muul moel.

2. Iga liikmesriik võtab kasutusele vajalikud meetmed, et panna kurjategijat ohvrile tekitatud kahju mõistlikus ulatuses hüvitama.

3. Vara, mille kuulumine ohvrile uurimise käigus tuvastatakse ja mille puhul tuleb kõne alla selle tagastamine ohvrile, tagastatakse viivitamatult, välja arvatud juhtudel, kui tagastamist takistavad vältimatud uurimisega seotud asjaolud.

Artikkel 13

Ohvriabisutused ja spetsiaalsed teenused

1. Iga liikmesriik toetab spetsiaalse ohvriabisüsteemi kaasamist kohtumenetluse ajal. See võimaldab ohvrile esmast või korduvat toetust ja abi kas selleks vajaliku väljaõppe saanud avalikus sfääris töötava personali poolt või mõne ohvriabiorganisatsiooni kaudu, mida ametlikult tunnustatakse ja rahastatakse.

2. Iga liikmesriik toetab sellise personali või ohvriabiorganisatsiooni poolt pakutava toetuse kasutamist kohtumenetluse ajal eriti seoses järgmiste punktidega:

- (a) ohvrile informatsiooni andmine;
- (b) ohvrite abistamine lähtuvalt nende konkreetsetest vajadustest;
- (c) vajadusel ja võimalusel ohvrile saatjaks olemine kohtumenetluse ajal;
- (d) ohvrite toetamine pärast kriminaaluurimise lõppemist juhul, kui ohver seda soovib.

Artikkel 15

Praktilised tingimused seoses ohvri positsiooniga kohtumenetluse ajal

1. Liikmesriigid teevad tööd selle nimel, et kohtumenetluse raames üldiselt ja eriti ruumides, kus kohtumenetlus aset leiab, seatakse järk-järgult sisse vajalikud tingimused ohvri sekundaarse ohvristumise ja ohvrile liigse surve avaldamise vältimiseks. Eriti oluline on siin esmakontakt ohvriga, aga ka sobivate tingimuste loomine kõigis asjassepuutuvates ruumides.

2. Paragrahvis 1 toodud eesmärkide täitmise huvides jälgivad liikmesriigid eriti hoolikalt vajalike tingimuste loomist kohtus, politseijaoskondades, avalikes asutustes ja ohvriabiorganisatsioonides.

LISA 2

TURVA P L A A N

Kui varjupaik pakub nõustamist varjupaigas mitteviibivatele naistele, kes jätkavad kooselu vägivaldsetega, tuleks koos nendega tähelepanu pöörata järgmistele punktidele:

- Kellele saab naine oma olukorrast rääkida (õpetaja, sugulased jt)?
- Naine peaks pakkima kokku oma kõige olulisemad asjad (eriti kõik olulised dokumendid) ja jätma selle paki mõne usaldusväärse inimese juurde hoiule. Naisele tuleks meelde tuletada, et ta kannaks alati kaasas kodu- ja autovõtmeid, et need vajalikul hetkel maha ei jääks.
- Kui majas on relvi, siis püüdke leida võimalusi nende kõrvaldamiseks.
- Kellele saab naine ohuolukorras helistada?
- Kuidas saaks naine ohuolukorras kõige paremini tagada enda turvalisuse?
- Kas naine on valmis helistama politseisse juhul, kui vägivald kordub? Kas majas on olemas telefon või saab ta leppida laste või naabritega kokku mingi märguande, mida kuuldes need politseisse helistavad?
- Kui naisel on vaja ajutiselt põgeneda, siis kuhu ta saab minna? Aidake tal välja mõelda rohkem kui üks võimalus. Kirjutage koos üles vajalikud aadressid ja telefoninumbrid ja öelge naisele, et ta neid vägivaldsete eest salajas hoiaks.
- Juhul, kui tal on vaja põgeneda, siis milline on parim viis kodust välja pääsemiseks?
- Arutage naisele, mida ta saaks vägivaldalla ilmnmisel teha, mõnikord on parim otsus põgeneda, mõnikord on kasu vägivaldsete rahustamisest. Sobib kõik, mis võimaldab naisel end kaitsta.

Kui naine kavatseb vägivaldsete juurest lahkuda, arutage temaga koos läbi järgmised punktid:

- Millal ja kuidas oleks tal kõige turvalisem lahkuda? Kas tal on olemas transport? Raha? Koht, kuhu minna?
- Kas ta on valmis helistama vajadusel politseisse?
- Kellele ta kavatseb oma lahkumisest rääkida ja kellele mitte?
- Mida saab ta ise ja mida saavad teised teha, et tema partner teda üles ei leiaks?
- Kes tema tutvusringkonda kuuluvatest inimestest saaks talle kaitset pakkuda?
- Kuidas korraldada turvaliselt laste koolist äratoomine või liikumine tööle ja töölt koju?
- Millised kogukonna poolt pakutavad / õiguslikud vahendid aitavad suurendada tema turvalisust? Kirjutage koos üles vajalikud aadressid ja telefoninumbrid ja öelge naisele, et ta neid vägivaldsete eest salajas hoiaks.
- Kas ta teab kohaliku varjupaiga telefoninumbrit?
- Kuidas korraldada laste hooldus- ja külastusõigus selliselt, et tagatud oleks laste ja naise turvalisus?
- Kas kõne alla tuleb lähenemiskeelu kehtestamine?

Kui vägivaldalla kogunud naine elab kohas, kuhu vägivaldsetel on keelatud tulla, või kui ta elab üksi, arutage koos läbi järgmised võimalused:

- Uste ja akende lukkude vahetamine.
- Võimalusel parema turvasüsteemi paigaldamine – trellid, lukud, parem valgustus, tulekustuti jms.
- Lastele või pereliikmetele ja sõpradele teatamine, et nad helistaksid ohu ilmnmise korral politseisse.
- Õpetajate ja lasteaiatöötajate teavitamine sellest, kummal vanemal on õigus lastele järele tulla, ning muude laste kaitsmiseks mõeldud meetmete tarvituselevõtmine.
- Ohvrit kaitsva sotsiaalse võrgustiku moodustamine, näiteks sobivate naisi toetavate teenuste leidmine, mis võimaldaksid lahendada külastusõigust, hooldusõigust ja lahutust puudutavaid küsimusi viisidel, mis kaitsevad lapsi ja ohvrit jne.

- Läheneemiskeelu taotlemine.

Soovitage, et naine paneks valmis järgmised asjad juhuks, kui tal on vaja põgeneda:

- Pass, sünnitunnistus (originaal või koopiad)
- Haigekassakaardid
- Abielutunnistus, juhiluba ja autodokumendid
- Pangakontonumber, krediitkaardid, hoiuraamatud
- Tervisekindlustus ja immigratsioonidokumendid
- Ravimid ja retseptid
- Lahutusdokumendid või muud kohtudokumendid
- Pereliikmete, sõprade ja abiasutuste telefoninumbrid ja aadressid
- Naise ja laste riided ja muud isiklikud esemed
- Võtmed (maja-, autovõtmed)
- Laste lemmikmänguasjad, et nende jaoks kohavahetus valutumaks muuta
- Kooliasjad jms.